ADITVS AD LOGICAM.

IN VSVM EORVM qui primò ACADEMIAM Salutant.

Autore SAMUELE SMITH, *Artium Magistro.*

Editio quinta.

OXONIÆ,

Excudebat GUIL: TURNER, ipsius impensis. 1639.

Cum Privilegio.

DE NVPERA LONDINENSI EDITIONE, ad LECTOREM Προτρεπτικός.

F*Acilè deperdit injuriæ nomen quæ silenti sæpiùs infertur; conclamatum improbitatis ingenium inter licita reponit quicquid impunè deliquit: facessit* [a] Tiberiani *seculi infœlicitas, cùm in filiorum funere & ipsa parentis lachrymæ capitales: infra ultionem sævit, qui facto laces-*

[a] Tacit. Annal. l. 6.

lacessitus non nisi querelas regerit: reviviſceret modò primæva Comicorum libertas, apertiùs vapularet Civium *licentia, quam & olim infeſtam ſenſit villana infirmitas; nec cunctarer, vel citato nomine, veteri formâ, dicam impingere,* b Ἔστι τὶς ἐνταῦθα παιῶν εἰς τοὺς γεωργοὺς τάδε. *Obſtetricante quondam* Phoebo *hunc cerebri fœtum forſan intempeſtivum, edidit hic noſter* Faber, *nec ad incudem redigere permiſit malè feriata quorundam avaritia; quin nymphæ vixdum adultæ, quam nec expoſuit parens nec abdicavit, violentiam intulit raptor Typographus; &, indignum, recla-*

b Antiquus Author. περὶ κωμῳδίας.

cla-

clamantem frustrà compressi, vitiatamque virginem patri remisit non sine pudore suo agnoscendam: Hinc illæ lachrymæ. *Quod si fælicitatis pars sit sociata miseria, eadem nobiscum si non & graviora passi olim conquestique* [c] Schottus, [d] Grotius, & [e] *Qui è tota Typographorum gente* τὸν στέφανον ἀντίλετο: *hoc tantùm ultra cæteros hic noster ingemit, quòd sordidior pecuniarum hirudo exemplar secutas non ita emaculatum, libellum recudit solo mendarum numero auctiorem: hinc est quòd veniam petere dedignatur author, non uno malè mulctatus dispendio; qui & lucri*

c Andr. Schott. de editione Parisiensi Photii. In ep. ad Proverbia Græca à se edita.
d De editione Jansoniana, lib. de Jure Belli Anstelod.
e Epitome sui thesauri Græci.

lucri simul fecit & de famæ naufragio periclitatus est; qui tanto justius in ultionem excanduit, quanto hujus quàm illius gravior jactura. Imò suffragante Themide quod sui primitus peculii fuerat postliminio jure reposcit, [f] Δραπέτιδας ἐμὸς ἐστιν: *&* [g] quod nostrum est sine facto nostro ad alium transferri non potest. *Nec enim consulta moror siqua forsan* Ambubaiarum collegia *clanculum sanxerant; cùm* [g] nec privatorum convẽtio juri publico quicquam deroget, *& quantum ab æquitate etiam antehac forsan experti Quirites nisi* Romano *tuti privilegio* [h] non alios

f Moschus εἰδ. α.

g Digest. de reg. Juris l. 11. & l. 43.

h Avitus apud Tacitum Annal. l. 16.

alios Judices quàm seipsos paterentur. *Vtcunque discat audacula ignorantia, non idem semper honestum quod licitum, & immunitas plurima immane quantum ab innocentia distat.*

ADITVS AD LOGICAM.

LIB. I.

Cap. I.

De Definitione & Divisione Logicæ.

LOGICA est Scientia de quovis themate probabiliter, & angustè disserendi. *Vel ut planiùs dicam*; Logica est artificiosa & methodica præceptorum comprehensio, quâ cognoscimus succinctè ratione uti, ad fidem faciendam in qualibet re probabili. *Logica definitio.*

Differt à *Grammaticâ*, quia hæc congruè dicere, illa secundùm veritatem disserere; à *Rhetoricâ*, quia hæc palmâ expansâ, id est, fusè & ornatè, illa pugno contracto, id est, strictè & angustè argumentari docet.

Argumentari verò dicitur, non quòd tota Logicæ vis in argumentatione est sita,

Tria enim sunt Logicæ munera { Definire obscura, Dividere universa, Ratiocinari de verisimilibus:

sed cùm inter ista & plura alia Logicæ munera, quæ istis superaddat hujus artis studiosus, primas semper obtinuit Argumentatio, ejus solùm in definitione mentionem fecimus, reliqua minoris precii officia reticentes magis quam rejicientes.

Quare Logica de probabilibus dicitur argumentari.

Atque ut quælibet Logicæ pars non docet argumentari, sed sola ultima, ita ultima non docet de qualibet re argumentari, sed solùm de probabili; vel quòd probabilium argumentorum major est copia, quàm necessariorum, & proinde à parte ulteriori sumitur definitio, vel quia necessaria non sunt omninò Logicæ considerationis. Quatuor enim sunt teste Aristotele de

quibus non est differendum. 1. Ea quæ pœnam merentur, ut an Deus sit colendus. 2. Quæ sensui sunt obvia, ut An nix sit alba. 3. Quæ à nobis longè sunt amota, ut An sit aliquid supra cœlum ultimum. 4. Quæ possunt demonstrari, ut An homo sit risibilis: quum igitur manifestè vera & manifestè falsa aut demonstratione probari, aut sensu percipi possunt; restat, ut res solæ probabiles sint Logicæ considerationis, aut necessariæ, quatenus speciem præ se ferunt probabilitatis, & pro nostri conceptûs imbecillitate nobis videntur probabiles.

Tota Logica in tres partes dividitur; prima agit de vocibus simplicibus; secunda de complexis; tertia de discursu: ut enim pueruli ABCdarii primò litteras & syllabas noscere, inde notas conjungere, ultimò conjunctas legere sunt erudiendi: ita tyrones Logici primò edocendi sunt, quid est vox, quomodo formetur, & quos usus in Logica habet; secundò quomodo ex vocibus simplicibus fiat propositio, & quæ sunt ejus affectiones; ultimo ex quibus propositionibus extruendus est syllogismus: quæ omnia dum nos (annuente Deo) tribus libris osten- *Generalis divisio Logicæ.*

dere auspicamur, constructionis ordinem sequemur, & à voce simplici exorsi, indeque ad propositionem progressi, in discursu demum consistemus.

CAP. 2.

De Definitione & Divisione vocis.

VT vocis natura, quæ primi & secundi Libri subjectum est, meliùs dignoscatur, ab ejus definitione & divisione exordium sumemus, ut quid sit de quo agitur omnibus innotescat.

Vocis definitio. Vox est signum rei & conceptuum ex instituto divino aut humano, certa litterarum aut syllabarum conformatione scriptum, aut pronunciatum.

Tria ad vocem requisita. Ad vocem Logicam tria præcipuè requiruntur. Primò, ut sit significans, unde infantium voces propriè non sunt voces, quia non sunt signa rerum. Secundò, ut non significet naturaliter, *sicut risus apud omnes lætitiam, fletus mæstitiam designat*, sed ex instituto vel divino, *ut lingua Hebræa*; vel humano, *ut reliquæ omnes à Babelis eversione exortæ.* Tertiò, ut conformetur litteris & syllabis, sive scribatur, sive pronuntietur;

tietur; Unde differt à sono, quòd sonus est collisio duorum corporum solidorum, sed vox non nisi naturalibus instrumentis formetur his versibus comprehensis:

Quomodo vox differt à sono:

Instrumenta novem sunt, guttur, lingua, palatum,
Quatuor & dentes, ac duo labra simul.

Multifariam dividitur Vox; primò in simplicem & complexam.

Prima vocis divisio.

Vox simplex est, cujus nulla pars quicquam separatim significat, ut *veritas, domus*; licèt enim *do* & *mus* separatim sumpta, ut sunt per se vocabula aliquid significant, prout tamen sunt partes illius vocabuli *domus* nihil separatim designant.

Vox complexa est, quæ ex duabus sive pluribus simplicibus conflatur, ut *armata veritas*; de hac voce fusiùs in sequentibus agemus.

Lib. 2.

Vox simplex rursus subdividitur in Concretam & Abstractam.

Vox concreta est, quæ res conjunctim significat; ut *album, parietem, hominem, aut tale aliquod subjectum consignificat cum albedine eidem inhærente.* Abstracta est, quæ rem separatim significat, ut, *Albedo qualitatem notat nulli subjecto inhærentem.*

Divisio secunda. Secundò dividitur in vocem { primæ / secundæ } notionis, seu propositionis.

Vox primæ intentionis est, quæ aliquid extra animum significat, & rei primò est imposita; ut *Aurum, virtus.*

Vox secundæ notionis est, quæ non immediatè rem, sed modum aliquem seu instrumentum, quo mediante res intelligitur, denotat: ut *Genus, Species, omnesque voces artis.* Sic in Grammatica, *lapis* est vox primæ notionis: sed quando dicimus lapis est nomen, [*nomen*] erit vox secundæ notionis; sic in Logica *animal* est vox primæ notionis naturam realem animalis significans, sed ut est *Genus* est vox secundæ intentionis.

Divisio tertia. Ultimò vox dividitur in Communem & Singularem.

Vox singularis est quæ uni tantùm rei attribuitur, ut *Oxonium unius Academiæ, Socrates unius hominis nomen est.* Hæc vox apud Logicos vulgò appellatur Individuum: & quadrifariam dividitur in { 1 Vagum. 2 Signatum. / 3 Demonstrativum. / 4 Ex hypothesi. }

Individuū Quadruplex.

1 Individuum vagum est vox communis, quæ aliquo quidem modo sed imperfectè

imperfectè ad rem singularem restringitur: sic si dicam *quidam homo*, verbum illud *quidam* hominem restringit, ita tamen ut quis intelligatur nobis sit incognitum.

2 Determinatum est quod ad determinatam & certam rem singularem significandam ex arbitrio imponentium est institutum; suntque propria rerum nomina, ut *Gabriel*, *Alexander*, *Bucephalus*.

3 Individuum demonstrativum est quando terminum communem cum pronomine demonstrativo sumimus, ad unum aliquod particulare designandum; ut *Hic homo*.

4 Individuum ex hypothesi, seu suppositione est, quando universale & commune nomen facta suppositione aliquâ, non nisi de uno prædicatur, ut *Sophronisci filius*. Qui ex se quidem est terminus communis, sed quia juxta veritatem uni solum nimirum *Socrati* competit, secundùm hanc suppositionem, quòd Sophroniscus Socratem solum genuerit, Individuum dicitur, & rem singularem designat.

Alia apud alios Authores recensentur Individua, ut *Individua* κατ' ἐξοχὴν, ut poëta pro Virgilio, *aut* περι-

περιφραστικῶς, ut fluvius septemfluus pro Nilo; quæ ad aliquod dictorum individuorum nullo cum negotio reduci possunt.

Vox communis est, quæ multis communicatur, *sic homo de hoc & illo homine prædicatur, & animal huic & illi animali attribuitur.*

De voce singulari nulla tractat disciplina, & proinde Plato nos acquiescere jubet, cùm semel ad ipsam deventum sit. Communis verò est hujus primi Libri subjectum, quem obinde in duos tractatus partiti sumus, quorum primus agit de Prædicabilibus, posterior de Prædicamentis. Prædicabile enim à Prædicamento differt, primò, quia Prædicabilia sunt recepta, & res contentæ; at Prædicamentorum gradus sunt receptacula, & res continentes: secundò, Prædicamenta sunt primæ notiones, & Prædicabilia secundæ: ultimò, quoniam Prædicamenta sunt res quæ prædicantur, Prædicabilia ostendunt, quomodo prædicantur; de utrisque suo loco agemus, & primò de Prædicabilibus.

Quomodo Prædicabile à Prædicamento differt.

CAP.

CAP. III.

De Prædicabilibus.

PRædicabile est vox communis, quæ de pluribus aptè nata est dici, ut *Animal de Homine & Bruto.* Dicimus quod hæc vox *aptè nata est dici, seu* quod idem sonat, *habet potentiam prædicandi de pluribus,* quia licèt actu quandoque de uno tantùm prædicatur, ut *animal de Socrate in hac propositione, Socrates est animal,* potentiam tamen habet de pluribus prædicandi, *Platone* scilicet, *Aristotele, aut quovislibet animali.* *Prædicabile quid.*

Prædicabile verò differt ab Universali, quod prædicabile dicitur de multis, & universale est in multis, sic *natura humana dicitur universalis,* quia est in quolibet particulari homine, sed *homo dicitur species,* quia de singulis hominibus prædicatur; imò ob eam causam prædicabile dicitur de multis quoniam universale est in multis; ut *homo de Socrate & Platone ideò prædicatur, quia humana natura utrisque inest.* *Quomodo differt ab universali.*

Quinque enumerantur prædicabilia:
- 1 Genus. 2 Species.
- 3 Differentia.
- 4 Proprium.
- 5 Accidens.

Quinarius prædicabilium numerus.

Genus

Genus est prædicabile quod prædicatur de pluribus specie differentibus in Quid. *Specie verò ea dicuntur differre*, quę sunt diversæ species ejusdem generis. *Sic homo & brutum specie differunt*, & de iis animal ut Genus prædicatur. *Prædicari autem in Quid*, est respondere ad quæstionem factam per Quid; interroganti enim *quid est homo?* ritè respondetur *Animal*.

Quid genus

Genus bifariam dividitur primò in { Summum. Subalternum.

Prima divisio generis.

Genus summum est quod nunquam potest esse species, seu quo nullum datur aliud superius genus, ut *Substantia, Quantitas, &c.* totidem enim sunt summa genera quot sunt prædicamenta.

Subalternum est quod aliquando est genus, aliquando species; & ideò dicitur subalternum quod alternis vicibus Genus est & Species; Genus respectu inferiorum, & Species respectu superiorum: *sic substantia est Genus summum, Corpus subalternum*; genus enim est respectu corporis simplicis & compositi, & species respectu Substantiæ.

Divisio secunda.

Secundò dividitur Genus in { Proximum. Remotum.

Proximum

Proximum est quod proximè speciei adjacet.

Remotum longiùs à specie distat, sic *corpus est remotum, animal est proximum hominis genus.*

Tertiò Genus est vel { Perfectum, Imperfectum } sive { Univocum, Analogum. } *Divisio tertia.*

Genus perfectum est quod æqualiter communicat naturam suis inferioribus, sic, *animal dicitur genus perfectum*, quia æquè primò homini convenit, & bruto: brutum enim est æquè corpus animatum ac homo.

Imperfectum genus est quod utrisque speciebus communicatur, sed alteri magis, alteri minus; ita *substantia de natura entis magis participat, quàm accidens*; accidens enim omnino non esset, nisi substantiæ inesset.

Quid Species.

Species est prædicabile quod prædicatur de pluribus numero differentibus in Quid: ut, *homo, fortitudo.* Numero verò dicuntur differre, quæ sunt individua & numerando solum sunt diversa, ut, *Plato & Socrates*, qui in humana natura simul conveniunt, sed numerando *hunc Platonem ab illo Socrate* diversum esse dicimus.

Bifariam dividitur Species, primò in { Perfectam. Imperfectam.

Prima ejus divisio. Perfectæ dicuntur species, quæ sub perfecto genere continentur; ut *homo & brutum sub animali*.

Divisio secunda. Imperfectæ sunt, quarum una perfectam, altera imperfectam generis participationem habet, *sic substantia plus habet de natura entis quàm accidens.*

Secundò, Species pariter in { Subalternam. Imam.

Species subalterna cum genere subalterno in omnibus consentit.

Ima species semper est species & nunquam Genus, ut *Homo*, & hæc sola in præsentiarum consideratur.

Quid differentia. Differentia est prædicabile quod prædicatur de pluribus specie vel numero differentibus in Quale quid. Dicitur prædicari *De pluribus specie differentibus* propter differentiam genericam, de *pluribus numero differentibus* propter differentiam specificam; *Et in Quale Quid*, quia essentialem qualitatem notat, ut *rationale*.

Prima ejus divisio. Tribus modis dividitur; primò in { Communem, Propriam, Maximè propriam.

Communem voco quæ sumitur ab acci-

accidente communi, *sic idem à seipso potest differre.* Socrates enim puer à seipso jam grandævo differt. Propriam, quæ sumitur ab accidente proprio; *sic oculatus Oedipus à seipso oculis capto distinguitur.* Maximè propriam (quæ maximè ad propositum nostrum spectat) eam voco quam jamjam definivimus, duæ enim priores differentiæ solummodo ἀλλοῖον qualitate diversum aliud ab alio facit, hæc ἄλλο seu essentialem quandam discrepantiam constituit, ut *rationale inter hominem & brutum.*

Secundò differentia, illa scilicet quam nos maximè propriam vocamus in { Genericam. / Specificam. } dividitur *Divisio secunda.*

Generica est, quæ de pluribus specie differentibus dicitur, ut *sensile de homine & bruto.*

Specifica est, quæ de pluribus numero differentibus prædicatur, ut *rationale de Socrate & Platone.*

Tertiò dividitur in differentiam { Divisivam, quæ dividit genus. Constitutivam, quæ speciem constituit. } *Divisio tertia.*

Notandum verò est quòd eadem differentia

differentia differenti ratione & divisiva esse potest & constitutiva: Divisiva scilicet ratione sui superioris generis, sed constitutiva respectu speciei; ut *rationale dividit animal, & constituit hominem.*

Tria hæc prædicabilia clariùs elucescent, si arborem illam quam vocant Porphyrianam istis subjunxero.

Arbor porphyriana.

Substantia

Incorporea	Corporea
Spiritus	*Corpus*

Corpus

Compositum	Simplex
Compositum	*Elementum*

Compositum

Animatum	Inanimatum
Animatum	*Lapis*

Animatum

Sensile	Insensile
Animal	*Planta*

Animal

Rationale	Irrationale
Homo	*Brutum.*

Homo

SOCRATES. PLATO. CÆSAR.

In

In hac serie *Substantia* est summum genus, *Homo* est species infima, *Corpus*, *Compositum*, *Animatum*, *Animal*, sunt genera subalterna, *Incorporea*, *Corporea*, *Compositum*, *Simplex*, *Animatum*, *Inanimatum*, *Sensile*, *Insensile*, sunt omnes differentiæ genericæ, *Rationale* & *Irrationale* specificæ, utræque verò pro diversa ratione & divisis esse possunt & constitutivæ. *Socrates*, *Plato*, *Cæsar*, sunt individua, sic dicta quòd ulterius dividi nequeunt.

Proprium est quod omni, soli, semper, & convertibiliter accidit subjecto, ut *risibile homini*: Accidit omni, idest, omni individuo, & soli, hoc est, soli speciei, & semper, scilicet, quoad potentiam; licèt enim homo semper actu non ridet, potest tamen ridere, si aliquod lepidum objiciatur; denique necessariò & convertibiliter accidit, quia fluit à principiis essentialibus speciei materiâ scilicet & formâ totius compositi, ut *risibilitas ab anima rationali cum corpore humano unitâ.* *Quid proprium.*

Accidens est quod potest adesse & abesse sine subjecti interitu, ut *albor à pariete.* *Quid accidens.*

Duplex est [Separabile, quod actu potest separari, ut *calor ab aqua.* *Divisiones ejus.*

In

Inseparabile, quod non reipsa sed intellectu solùm separatur, ut *candor à cygno*.

Alias etiam dividitur Accidens in Prædicabile & Prædicamentale.

Accidens prædicabile est quod contrà distinguitur Proprio, sic, *risibile est proprium, sed non accidens*. Prædicamentale est quod opponitur Substantiæ, sic omnia prædicamenta, Substantiâ solùm exceptâ, sunt accidentia, & in hoc sensu Proprium dicatur Accidens, id est, non substantia.

Finitâ jam de prædicabilibus tractatione, ipsa prædicamenta sequuntur enucleanda, prælibatis solùm quibusdam ad cognitionem prædicamentorum necessariis, quæ obinde ab Aristotele vocantur Anteprædicamenta, & proximo in loco intercedunt pertractanda.

CAP. IV.

De tribus Definitionibus.

TRactatus de prædicamentis in tres partes dividitur, quarum prima agit de Antepr ædicamentis, secunda de Prædicamentis ipsis, ultima de Postpræ-

praedicamentis: de singulis suo ordine.

Antepraedicamentum est procemiale documentum valens ad cognitionem praedicamentorum à priori. *Antepradicamentum quid.*

Tria in genere, septem in specie sunt antepraedicamenta. { Definitiones tres. Divisiones duae. Regulae duae. } *Quot sunt antepradicamenta.*

Prima definitio est Æquivocorum, quae hunc in modum ab Aristotele definiuntur. Æquivoca seu Homonyma sunt, quorum nomen solùm est commune, sed ad illud nomen accommodata definitio alia est atque alia, quemadmodum *Canis*. *Æquivocorum denominatio.*

Æquivoca sunt duplicia. { Æquivocantia, nomina scil. communia, ut *Canis*. Æquivocata, quae sunt res per illa nomina significatae, ut *Canis marinus, caelestis, domesticus*. } *Æquivoca duplicia.*

Æquivoca verò hoc in loco definita sunt aequivocata, quae ab uno aequivoco aequivocante, ut à nomine communi dependent.

Ad aequivoca sicut ex definitione colligitur tres requiruntur conditiones. Prima est, ut unum habeant nomen commune, id est, ut aequivoca in uno aequivoco aequivocante conveniant; Secunda ut diversa sit aequivocatorum *Tria ad aequivoca requiruntur.*

torum

torum definitio & diversus conceptus; Tertia ut illa æquivocatorum definitio ad æquivocum æquivocans applicetur, & illius ratione dicatur diversa, v. g. *Canis marinus & domesticus*, in uno communi nomine conveniunt, quòd ambo vocantur *Canes*: sed diversas sortiuntur definitiones & conceptus; ille enim est *Canis qui extra aquas*, hic *qui intra aquas degere non potest*; & licèt ambo ratione alicujus tertii dicantur univoca, & eandem sortiantur definitionem, *ut ratione animalis uterque dicatur corpus animatum sensile*, hæc tamen definitio non est ad idem nomen accommodata, scilicet ad æquivocum æquivocans, *Canem*.

Nota. Notandum autem est quòd æquivocatio semper sumenda est respectu rerum verè existentium, nam si latiùs extendatur ad res apparentes, fictas, aut pictas, quodlibet vocabulum erit ambiguum; nihil enim est quod non fingi potest aut pingi.

Definitio Univocorum. Secunda definitio est Univocorum. Univoca autem sunt quorum & nomen commune est, & ad illud nomen accommodata definitio est eadem; sic *homo & bos* in uno communi nomine conveniunt, quòd ambo appellan-

tur

tur *animalia*, eandemque definitionem habent ad univocum univocans applicatam, *quia brutum est corpus animatum sensile, non aliter quàm homo.*

Univoca sunt duplicia. { Univocantia, nomina scilicet communia, ut, *Animal.* Univocata, quæ sunt res significatæ, ut, *homo, brutum.* } *Univoca duplicia.*

Æquivoca & univoca in eo conveniunt, quòd ambo habent unum nomen commune: sed differunt quod æquivocorum solum nomen commune est; univocorum verò tum nomen tum definitio.

Inter æquivoca & univoca media sunt Analoga, quippe quæ nec planè eandem, ut univoca, nec prorsus diversam ut æquivoca definitionem sortiuntur, sed naturam suam secundùm prius & posterius analogatis communicant: sic, *Ens de Substantia dicitur, & ratione Substantiæ de Accidente*; sic *sanitas medicinæ, urinæ, & animali attribuitur*, cujus illa quidem causa, ista signum, hoc verò subjectum dicitur. *Analoga.*

Tertia definitio est Denominativorum. Denominativa verò dicuntur *Definitio denominativorum.*

quæ,

quæcunque ab aliquo ita ut casu differant, nominis appellationem habent, *ut à fortitudine fortis.*

Duo ad denominativa requiruntur.

Ad denominativa duo requiruntur; primò, ut ab aliquo nomine appellationem habeant, id est, ut ab aliquo vocabulo deriventur: secunda, ut ab eodem nomine casu, hoc est, ultimâ seu finali syllabâ differant, *unde Grammatica ars, & Grammatica mulier non habentur denominativa*, quia casu non differunt, & proinde inter æquivoca non sunt enumeranda.

Denominativa triplicia.

Denominativa sunt triplicia.
1. Re tantùm, *ut virtus & studiosus.*
2. Voce tantùm, *ut vinum & vinolentus.*
3. Re & voce simul, *ut vinum & vinosus*: quæ sola in præsentiarum definiuntur.

Tria ad denominationem requisita.

Ad omnem denominationem tria requiruntur, Nomen Substantivũ, quod vocant Denominans: Nomen Adjectivum, quod est denominativũ: Subjectum, quod vocatur denominatum: ut [illegible] dicimus, *Cæsar est justus*, *Cæsar* est Denominatum, *Justus* Denominativum, *Justitia* Denominans; quæ [illegible] is facit ut ipse justus denomin[illegible]etur.

CAP.

CAP. V.

De Duabus Divisionibus.

Duæ sunt divisiones, una vocum, altera rerum.

Vox dividitur in { Incomplexam quæ sine conjunctione effertur, ut *homo, vincit.* | Complexam, quæ ex simplicibus conflatur, ut *homo vincit.* } *Prima divisio vocum*

Tribus modis vox complexa & incomplexa dicitur, vel { Re tantùm. | Voce tantùm. | Re & voce simul. } *Tribus modis vox cōplexa & Incomplexa dicitur.*

Vox illa quæ sub uno nomine plures significationes complectitur, est voce tantùm simplex, re tantùm complexa, ut *Canis* licèt sit voce simplex, res tamen plures in ea voce latent.

Cum plures voces ad unam rem simplicē exprimendam conjunguntur ob defectum proprii nominis, vox est re simplex & voce tantùm complexa, ut *corpus animatum.*

Quando simplex dictio rem simplicem significat, vocatur vox re & voce simplex, ut *homo*. Re & voce complexa est, cùm plures voces ad multas res significandas destinantur, ut, *Labor omnia*

vincit: Index animi sermo.

Estque vel { Distans. / Indistans.

Distans est cujus extrema copulâ verbali vel conjunctionali uniuntur, ut *Homo est Animal.*

Indistans est cujus extrema componuntur, ut determinatum & determinabile; ut, *Homo justus.*

Nota. Ex omnibus complexis, complexum voce tantùm in Prædicamentis reponitur: ex omnibus incomplexis, incomplexum voce tantùm excluditur.

Quadruplex divisio rerum.

Res omnes sunt vel { Substantiæ, / Accidentia, } utraque vel { Universalia. / Particularia.

1 Universales substantiæ dicuntur de subjecto, sed non sunt in subjecto, ut *homo de Socrate & Platone dicitur, sed nulli subjecto inhæret.*

2 Particularis substantia, nec dicitur de subjecto, nec est in subjecto, quia est individualis substantia, ut *Socrates.*

3 Universalia accidentia dicuntur de, & sunt in subjecto; ut *albedo de hac & illa albedine dicitur, & homini, parieti, aut navi inest.*

4 Particulare accidens, de subjecto nullo

nullo dicitur, sed in aliquo est: ut *hæc albedo in Socrate*.

Illud verò in subjecto esse dicitur, quod cùm in aliquo non quasi pars sit, non tamen potest esse sine eo, cui inest. *Inesse in subjecto.*

In qua definitione tres ordine continentur inessendi conditiones. Prima est, ut in aliquo insit, id est, ut inhæsivè sit in subjecto, & non ratione intentionis, ut *res est in fine*, qui intenditur; nec ratione gubernationis, ut *rex in regno*; nec ratione locationis, ut *locatum in loco*. Secunda, ut non sit ejus pars, unde *nec genus in specie, nec species in genere propriè inesse dicatur*, quia illud est speciei pars materialis vicem materiæ supplens, hæc generis pars subjectiva & & ipsi subordinatur. Tertia, ut non possit esse sine eo cui inest; *unde vestes & arma propriè corpori non insunt*, quia esse possunt corpore sublato. *Tres inessendi conditiones.*

Octo sunt inessendi modi his versiculis conprehensi.

Insunt 1 Pars, 2 Totum, 3 Genus,
& 4 Species, 5 Calor igni,
6 Rex in regno, 7 Res in fine, 8 Locoque locatum. *Modi inessendi 8.*

Ex his omnibus modis ille solùm est intelligendus, qui est; ut *calor in*

igne, id est, inhæsivè, ut accidens in subjecto; reliqui omnes contra unam aut alteram ex dictis inessendi conditionibus offendunt.

Subjectum duplex. Præterea operæ-pretium est notare quòd duplex est subjectum, unum Prædicationis, alterum Inhæsionis. Subjectum prædicationis est quod alicui universali subjicitur, sic, *homo animali, animal corpori, corpus substantiæ subordinatur.* Subjectum inhæsionis est, quod accidenti alicui subjicitur, ut sustentaculum quo suffulcitur; sic, *albedo est in pariete*, à pariete enim sustentatur, ipsoque absumpto, consumitur eadem albedo.

Nota. Ubicunque verò in dicta rerum divisione inveniuntur hæc verba [*Dicuntur de subjecto*] intelligendum est subjectum prædicationis: ubi autem illa verba [*Sunt in subjecto*] subaudire debemus subjectum inhæsionis.

CAP. VI.

De duabus Regulis.

Reg. I. DUæ sunt Regulæ, quarum prima est, Quodcunque dicitur de prædicato, idem dicatur de subjecto; ut,

Socra

Socrates sit homo, & *animal de homine dicatur, ut etiam de Socrate prædicetur necessum est.*

Multæ sunt hujus Regulæ limitationes, inter quas istæ notatu dignissimæ. *Exceptiones.*

Primò, ut non sit progressus à vocibus ad res, id est, à vocibus primæ ad voces secundæ intentionis; unde non sequitur, *Animal est genus, Homo est animal*, ergo, *Homo est genus*. Secundò, ut non sit transitus ab uno latere seriei prædicamentalis ad aliud latus, unde non sequitur; *Homo est animal, Animal est vel rationale, vel irrationale*, ergò, *Homo est vel rationalis, vel irrationalis.*

Tertiò, ut non procedatur à concreto ad abstractum, unde non sequitur, *Homo est Justus, Justitia est qualitas*, ergò, *Homo est qualitas.*

Secunda Regula Antepraedicamentalis in duas partes distrahitur. Prima est, diversorum generum non subalternatim positorum diversæ sunt species & differentiæ: sic, *species & differentia Qualitatis diversa sunt à speciebus, & differentiis Substantia aut Quantitatis*. Secunda est, Generum subalternatim positorum, nihil *Reg. 2.*

prohibet, easdem esse species & differentias; sic, *corporea est differentia corpus constituens, quæ corpori composito, animato, sensili attribuitur, quia hæc omnia ipsi subordinantur.*

CAP. VII.

De Prædicamentis in genere.

Prædicamentum Quid.

ABsolutis Antepraedicamentis ad ipsorum prædicamentorum tractationem perveniendum est; perspectâ primò generali eorum naturâ, ut quid posteà de singulis sit dicendum cognitum habeamus.

Prædicamentum est vocum res simplices exprimentium ordinata quędam series.

Quomodo res, et quomodo voces in serie prædicamentali reponuntur.

Ex hac definitione constat, quòd res & voces ad seriem prædicamentalem constituendam simul conveniunt. Res enim ut sunt res apud Logicos non considerantur, sed quatenus sunt vocum fundamenta, sic corpus naturale in Substantia ponitur, & in illius serie consideratur, sed non ut ex principiis, materia scilicet aut forma constat, nec ut affectiones habet, in motu nimirùm, in loco, in tempore esse, sed

sed ut est fundamentum secundæ intentionis, seu, ut est Genus quod per differentias divisivas potest dividi. Ut enim medico oculum curaturo necessarium est aliquam, licèt non exquisitam oculi cognitionem habere, ita in Logico requiritur, ut tantam rerum cognitionem haberet, quanta sufficeret ad notiones secundas super easdem fundandas & stabiliendas.

Quodcunque verò in serie prædicamentali reponitur est ens reale & positivum, simplex & per se unum, universale, completum, finitum, voce distinctâ ac certâ significatum. *Quæ collocanda sunt in serie prædicamentali.*

Hinc excluduntur. *Quæ excludenda.*

Vox artis, consignificans, privatio, fictum,

Pars, Deus, excedens, complexum, seu polysemon.

Ista Categoriis non possunt verba locari.

Excluditur Vox Artis, quia est notio secunda seu ens rationis, quòd nobis non cogitantibus non existit, ut *Zodiacus, Genus, Prædicamentum.*

Deus, quia propter suam eminentiam sub genere non est, & differentiâ constituente caret, ita ut magis sit supra seriem, quàm in serie.

 Con-

Consignificans, quòd nihil certi significat, ut sunt adverbia, nomina partitiva, interrogativa, universalia, & particularia signa, ut, *omnis, aliquis, quidam, nullus.*

Privatio quia non denotat ens positivum, sed rei absentiam, ut, *tenebra.*

Fictum præcipuè impossibile, quod nihil in rerum natura ponit.

Pars præsertim essentialis & integralis, quia non sunt entia completa.

Excedens seu transcendens, quia per omnia Prædicamenta pervagatur, ut, *Ens, aliquid, unum, bonum, verum.*

Complexum re & voce simul, quia unam rem simplicem non significat, ut *homo albus.*

Polysemon seu æquivocum ante factam distinctionem, ut, *Canis.*

Rerum collocatio in prædicamentis.

Observandum est denique, quòd ex iis quæ in serie prædicamentali reponuntur, quædam sunt κατὰ βάθος, quædam κατὰ πλάτος, id est, quædam in serie directa, ut, *genera & species*, quædam collateraliter, ut, *differentiæ* collocantur; quædam etiam propter indivisibilitatem naturæ in serie propriè non sunt, sed veluti graduum bases & statumina substernuntur, ut Individua omnia quæ perfectè nec dividi

vidi

vidi possunt, nec definiri.

Decem ab Aristotele enumerantur Prædicamenta, seu rerum capita, nec datur ens aliquod finitum & completum quod sub uno horum non comprehendatur. *Prædicamentorum numerus.*

Horum unum est substantia, Substantia vulgò dictum, novem verò accidentis, 1 Quantitas, 2 Qualitas, 3 Actio, 4 Passio, 5 Relatio, 6 Ubi, 7 Quando. 8 Situs, 9 Habitus.

Singulorum exempla sunt hoc disticho inclusa 1 Arbor, 2 Sex, 6 Servat, 3 Fervore, 4 Refrigerat, 5 Ustos.

7 Ruri, 8 Cras, 9 Stabo, nec 10 Tunicatus ero.

Ex his quædam sunt absoluta prædicamenta, quę ohinde vocantur Principalia, & sunt tria, Substantia, Quantitas, Qualitas; cætera septem sunt minùs Principalia, quia notant respectum aliquem inter duas res, ut Relatio quæ connotat respectum inter relatum & correlatum; Actio & Passio, quæ resultant ex unione alicujus qualitatis cum substantia; Ubi & Quando, quæ oriuntur ex Substantia considerata cum circumstantiis Loci & Temporis, Situs qui fit ex respectu *Divisio.*

 partium

partium ad totum, Habitus, qui procedit ex applicatione integumenti ad corpus.

CAP. VIII.

De Substantia.

Substantia definitio.

INter Prædicamenta primas semper obtinuit Substantia, quod omnium accidentium est fundamentum.

Substantia verò definitur ens per se subsistens accidentibus subjectum: ut *homo*, quia nulla re nisus, albedinis, virtutis, & id genus aliorum accidentium est fundamentum.

Ejus divisio.

Substantia est duplex: Prima, vel Secunda.

Substantia prima.

Substantia prima, quæ maximè & propriè substantia dicitur est quæ nec est in subjecto, nec dicitur de subjecto: non est in subjecto, quia est substantia, nec dicitur de subjecto, quia est individuum, ut, *Socrates, hac arbor.*

Cur ita dicta:

Individua enim primæ substantiæ dicuntur duplici de causa: primò, quia substant reliquis omnibus rebus, sive sint accidentia quæ eis inhærent, sive secundæ substantiæ, quæ de ipsis prædicantur, & in ipsis existunt: secundò, quia

quia singularia primò feriunt sensus, priùs enim *Socratem* videmus quàm *hominem*, primariò enim & per se Individua agunt & sentiuntur.

Secundæ Substantiæ sunt primarum genera & species: ut, *Homo*, *Corpus*, *Animal*: & ideò vocantur Secundæ, quia secundo loco vi intelligentiæ nostræ ex primis colliguntur; videndo enim *Socratem*, *Platonem*, & alios particulares homines, quid homo illorum species sit, statim colligimus. *Substantia secunda.* *Quare sic appellata.*

Inter secundas verò eæ magis substantiæ dicuntur, quæ primis sunt viciniores, ut Species suis generibus. *Nota.*

Proprietates ejus sex sunt.

Substantia non est in subjecto, nimirùm inhæsionis, sic enim duo corpora essent in eodem loco. Meliùs nullo modo hæc proprietas exprimi potest, quàm supponendo hominem per fores clausas & non cedentes penetrare potuisse, quod si fieret duo corpora in ipso transitu eodem loco comprehenderentur. *1 Proprietas.*

Secundæ substantiæ, & earum differentiæ univocè de primis prædicantur. *Univocè verò prædicari*] est attribui primis, & secundùm nomen, & nominis rationem; sic, *Animal, & quod animal* *2 Proprietas.*

 animal

animal constituit sensile, de Socrate prædicatur, & secundùm nomen, quia Socrates est animal, & nominis rationem, quia Socrates est corpus animatum sensibile, quæ est animalis definitio.

3 *Propriet.3.* Omnis Substantia videtur significare hoc aliquid. Hoc singularitatem, aliquid substantiam significat, ita ut sensus sit, Omnis Substantia singularem & substantialem essentiam designare videtur; quod quidem reverâ cernitur in primis Substantiis. Nam *Socrates singularem Substantiam denotat,* & solùm videtur esse in secundis, quatenus nimirum de primis prædicantur: ut, *quando dico, Socrates est homo: Homo quodammodo Socratem, & ita singularem substantiam significare videtur.*

4. 5 *Proprietates.* Substantiæ nihil est contrarium. Non recipit magis aut minus. Utræq; hæ proprietates sunt intelligendæ de substantia quoad ejus essentiam, & non secundùm qualitates ipsi inhærentes. *Ignis enim aqua contrariatur: & hac aqua illâ magis minúsve calida dicatur: sed hoc accidit propter calorem & frigus in subjectis, & non ratione ipsorum subjectorum, quæ nunquam*

I.

ute
na
ra-
ai-
fi.

ca-
,a-
ut
la-
ig-
trâ
im
no-
lis,
di-
bo-
&
are

m.
eq;
de
&
æ-
ur:
li-
ca-
ion
ua
am

* Substantiæ series prædicamentalis.

Substantia.

Corporea, Incorporea seu spiritus, cujus duæ sunt species,

- Intelligentia cujus ordo est,
  - 1 Seraphin.
  - 2 Cherubin.
  - 3 Thronus.
  - 4 Potestas.
  - 5 Dominatio.
  - 6 Virtus.
  - 7 Principatus.
  - 8 Archangelus.
  - 9 Angelus.
- Anima
  - 1 Vegetativa.
  - 2 Sensitiva.
  - 3 Rationalis.

Corpus.

Corruptibile. Incorruptibile, sive orbes cœlestes

- 1 Cœlum empyræum. 2 Primum mobile. 3 Cœlum Chrystallinum. 4 Firmamentum. 5 Cœlum Saturni. 6 Jovis. 7 Martis. 8 Solis. 9 Veneris. 10 Mercurii. 11 Lunæ.

Substantia Series

Corruptibile.

Animatum, Inanimatum quod est vel———

- Elementum,
  - Ignis, Aëris,
  - Aquæ, Terræ.
- Mineralia,
  - Lapis, ut Marmor.
  - Metalla, ut Aurum.
  - Medium, ut Sulphur.

Animatum.

Sensile, Insensile seu planta, cujus tres sunt species,

- Arbor, ut Cerasus, Laurus.
- Frutex, ut Myrtica, Arundo.
- Herba, ut Nasturtius, Beta.

Animal,

Rationale, Irrationale, ut Bestia, quæ est vel

- Volatilis, ut Avis.
- Gradiens, ut Equus, Leo.
- Aquatilis, ut Halec.
- Reptilis, ut Vipera.

Homo,

Cæsar--- *Socrates* --- *Plato*--- *Cato*---

nunquam sibi invicem contrariantur.

Substantia una & eadem numero permanens est contrariorum susceptibilis, id est, Quamvis Substantia nihil habet sibi contrarium, in se tamen successivè, in gradibus intensis, aut simul in remissis, eadem recipere potest, quatenus est eorum fundamentum, sic, *eadem aqua quæ nunc valdè calida est, statim erit frigida.* Excipiendæ verò sunt illæ substantiæ, quæ unam qualitatem naturaliter impressam habent: ut, *ignis cùm naturaliter sit calidus, nunquam frigidus esse potest.* 6. *proprietas.* *Exceptio.*

Sequitur ejus Series.

Nulla datur ſubſtantia completa, quæ non in hac ſerie continetur: Incompletæ verò ſubſtantiæ cujuſmodi ſunt partes omnes, ut *Manus, Pes, Caput, Ramus*, non directè ſed reductivè hic collocantur, quatenus ſcilicet ad ſuum totum reduci poſſunt: ut, *Pes ad animal gradivum, & Ramus ad arborem vegetantem.*

CAP. IX.

De Quantitate.

Quantitatis definitio

QUantitas eſt ſecundùm quam aliquid quantum aut quotum dicitur. Res enim omnes ob magnitudinem quantæ, ob multitudinem quotæ dicuntur: Sic, *ob ſuperficiem campus ampliſſimus, ob numerum ingentem exercitus copioſus appellatur.*

Prima diviſio.

Aliàs etiam definitur Quantitas, Accidens quod ſubſtantiæ communicat, ut in partes dividi poſſit. Quum verò partes ſunt duplices, diſcretæ, vel continuæ, hinc naſcitur prima Quantitatis diviſio in Continuam & Diſcretam.

Quantitas continua eſt cujus partes communi termino copulantur. Terminus verò communis eſt, qui duo con-

connectit, quorum unius extremum est, initiumque alterius.

Quinque sunt species quantitatis continuæ,
1 Linea.
2 Superficies.
3 Corpus.
4 Tempus.
5 Locus.

Quantitatis continuæ quinque species.

Cujus partes { Puncto / Linea / Superficie / Nunc } tanquam termino communi copulantur.

Linea est Longitudo, latitudinis expers, cujus extrema sunt duo puncta. *Linea.*

Superficies est quæ longitudinem & latitudinem tantum habet, cujus extrema sunt lineæ. Utræque hæ species more Mathematicorum sunt intelligendæ, non de lineis pictis, seu verè existentibus, animi tantùm non corporis oculis conspicuis. *Superficies.*

Corpus longitudinem, latitudinem, & profunditatem habet, ejusque extrema sunt superficies. *Corpus.*

Locus est superficies concava corporis ambientis: sic, *turris locus est aer, piscis locus est aqua,* *Locus,*

Tempus est spacium ex solis cœlique, hoc est, astrorum vertigine collectum: sic, *dies est spatium illud in quo Sol ab Oriente in occidentem rapitur.* *Tempus.*

Discreta

Discreta quantitatis species. Discreta quantitas est, cujus partes seperatæ sunt & disjunctæ, nulloque communi termino copulantur. Ejus duæ sunt species, Numerus, Oratio.

Numerus. Numerus est unitatum multitudo, sic, *quatuor est multitudo quatuor unitatum*, quæ nulla connexione uniuntur.

Oratio. Oratio est mensura literarum & syllabarum, secundùm longitudinem, & brevitatem; Est quantitas, quia mensurat; & discreta, quia literæ & syllabæ distinctę pronunciantur, ut, ho-mo, A-ni-mal.

Secunda divisio Quantitatis. Hæ duæ quantitatis species rursus subdividuntur in Quantitatem { Habentem, Non habentem, } { Partium positionem.

Quæ requiruntur ad partium positionem, Tria verò requiruntur ut quantitas habeat partium positionem; primò ut partes termino communi copulentur, unde *Numerus, & Oratio excluduntur quia sunt discreta quantitates*; secundò ut sint alicubi sitæ, ita ut digito demonstrari possunt; tertio ut simul sint ac permaneant; *Per utrasque conditiones* oratio, & tempus *amandantur, quòd propter perpetuum suum fluxum, nec situm habeant, nec permanentiam,*

Restat

Restat igitur quòd quatuor sint species quantitatis partium positionem habentis; 1 Linea, 2 Superficies, 3 Corpus, 4 Locus; tres non habentes, 1 Numerus, 2 Oratio, 3 Tempus.

Qualitates aliquando quantitatis nomen sortiuntur; ut, *Platonem magnum Philosophum, Archimedem magnum Mathematicū vocamus*, sed quantitates quas priùs nominavimus sunt per se, hæ solùm ex accidenti. *Nota.*

Tres sunt proprietates Quantitatis.

1 Nihil est quantitati contrarium. Contrarietas enim est solarum qualitatum pugna.

2 Non recipit magis & minus; *ità Gygas licèt sit Pygmæo major ratione corporis, non tamen est magis Quantitas, quàm Pygmæus; æquè enim extenduntur, licèt æqualem extensionem non habent.*

3 Istæ duæ proprietates Substantiæ cum Quantitate sunt communes; Maximè verò Quantitati proprium est, ut exinde res dicantur, æquales aut inæquales; sic, *corpus bicubitum est tricubito inæquale, alteri verò bicubito æquale.*

Series

Series Quantitatis.

Quantitas est vel
- Continua, estque vel
  - Perfecta; ut, *corpus quod trinas dimensiones habet.*
  - Imperfecta, quę est vel
    - Longitudo tantùm; ut, *linea.*
    - Latitudo tantùm; ut, *superficies.*
- Discreta, cujus duæ sunt species
  - Numerus.
  - Oratio.

Ad hanc seriem analogicè reduci possunt extentiones graduales; ut, *calor calore major vel minor dicitur*, & extensiones gravitatis, seu ponderositatis, quæ quidem magis intentiones, quàm extensiones reverà dici debent.

CAP. X.

De Qualitate.

Qualitatis definitio. QUalitas est forma accidentalis, à qua subjectum denominatur Quale: sic, *à gravitate lapis gravis, à velocitate equus velox appellatur.*

Ejus divisio. Qualitatis quatuor sunt species; Habitus, Potentia naturalis, Qualitas patibilis, Forma. Sed quia quælibet

ista-

istarum specierum latitudinem habet, quatuor quasi gradus his speciebus adduntur, Habitui dispositio, Potentiæ Impotentia, Qualitati patibili Passio, Formæ Figura.

Habitus est qualitas perfecta & consummata, multis actionibus acquisita, vel divinitus infusa, quæ ita inhæret subjecto, ut propter firmitatem, & constantiam, non facilè permutetur contrario; ut *vera & acquisita dicendi scientia in Cicerone, aut pugnandi in Alexandro.* *Habitus.*

Habitus primò dividitur ratione subjecti in Habitum corporis, *cujusmodi est sanitas firma in corpore absolutè salubri, saltandi etiam & natandi experientia,* & in habitum animi, *cujus generis sunt virtutes, & disciplinæ omnes.* *Prima habitus divisio.*

Secundò ratione adeptionis, habitus & præsertim animi dividitur in { Infusum. / Acquisitum. } *Divisio secunda.*

Infusus est, qui singulari spiritûs sancti gratiâ infunditur in hominum mentes, vel extraordinariè: ut, *doctrina in Apostolis, vel ordinariè ut fides in electis.*

Acquisitus est qui crebris actionibus

bus acquiritur, ut, *dicendi & disserendi potentia*; & licet Spiritus Sancti gratia ad istum etiam requiritur, non tamen eo peculiari modo quo ad infusum.

Dispositio. Dispositio seu affectio est qualitas fluxa & transiens, quæ quia nondum penitùs fideliterque est infixa, excuti non ægrè potest; sic, *cùm quispiam rudi Minerva literas aut syllabas depingere potest, est in inclinatione ad scribendum, quum verò artificiosè easdem queat exarare, habitum acquisivit*; unde habitus ætati virili, dispositio juvenili comparatur, quod ille est dispositio perfecta, hæc habitus inchoatus.

Quomodo differt ab habitu.

Potentia naturalis. Potentia naturalis est qualitas naturaliter subjectis insita, quæ habilitatem conciliat, ut ad præstandas certas actiones, aut acquirendos habitus magis idonea habeantur; ut, *bona valetudo, memoria tenax, ingenium acutum.* Et licèt hæc potentia ad habitum requiritur tanquam prævia quædam dispositio, & naturalis inclinatio; à dispositione tamen differt, quòd potentia est quid insitum, & vi naturæ generatur; Dispositio est quid adventitium & per aliquos actus acquiritur.

Quomodo differt à dispositione.

Potentia

Potentia duobus modis dividitur. Primò in { Activam. / Passivam. } *Divisio potentiæ.*

Activa. Activa est, quâ sumus ad agendum potentes; sic, *ignis potentiam activam habet ad urendum, cultrum ad secandum.*

Passiva. Passiva est, quâ res aptæ sunt ad aliquid patiendum; sic, *molle potentiam habet ut secetur.* Utræque hę potentiæ actu perficiuntur bifariam, vel scilicet cum in opus exeunt; ut, *quando ignis urit*, vel cùm in habitum vertuntur; ut, *quando puer discit literas.*

Secundò potentia dividitur in { Primam. / Secundam. } *Secunda divisio.*

Prima. Prima est quæ proximè emanat è forma subjecti; ut, *potentia loquendi in homine, sentiendi in brutis, illa ab anima rationali, hæc à sensitiva fluit.*

Secunda. Secunda est dispositio organi & temperamenti, per quam potentia illa prima in actum producitur, atque hæc omnibus non æqualiter communicatur, sicut illa prima; *Luscus enim propter organi debilitatem non tam clarè videt, quàm qui magna acie est præditus, licèt uterque primam potentiam æqualiter sortitur.*

Impotentia. Impotentia est imbecillitas facultatum naturalium in substantiis, sive

animatæ

animatæ ſunt, ſive inanimatæ; ut, *Sterilitas in agro, ſtupiditas in homine.*

Qualitas patibilis. Qualitas patibilis eſt quæ infert paſſionem ſenſui; ita, *tactus frigore & calore, molli & duro afficitur; viſus coloribus, auditus ſonis, ſapore guſtus, odore olfactus.*

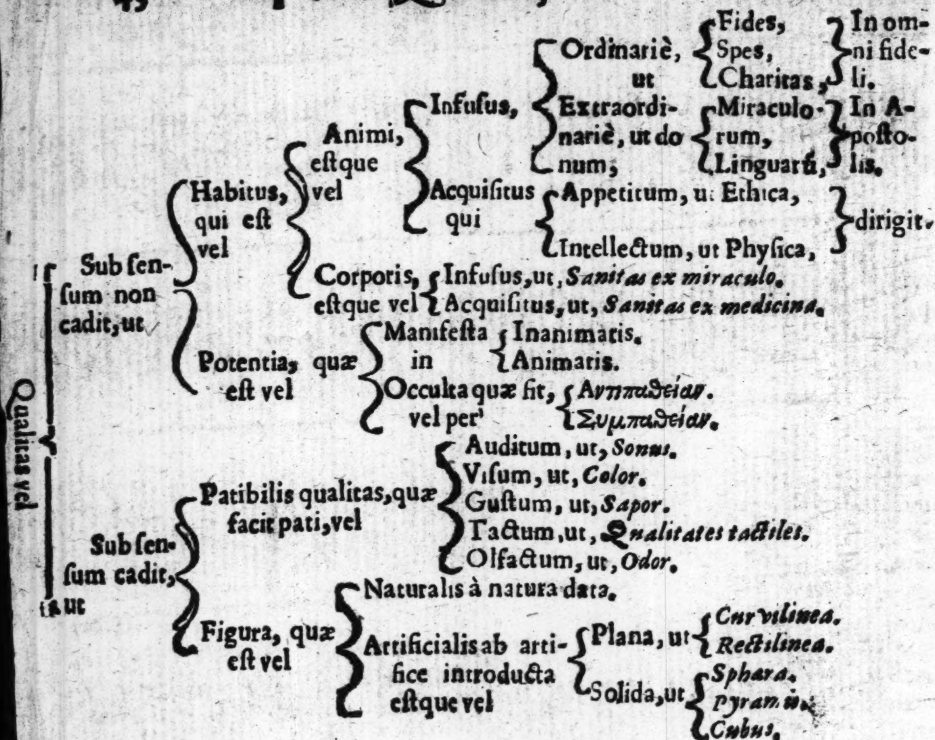
Paſſio eſt ſubita animi commotio, ex qua oritur color ſenſum afficiens; ut, *rubor quo vultus ex verecundia ſuffunditur:* Differt à patibili qualitate, quia non eſt ſtabilis & permanens; ut, *candor in pariete;* ſed qualitas citò amota; ut, *pavor ex metu.*

Figura. Figura eſt terminatio quantitatis, quæ termino aut terminis clauditur; ut, *Circulus, Triangulus, Quadratum.*

Forma. Forma eſt conſtitutio membrorum, & partium in ipſa figura, ſub ſenſum videndi cadens; membrorum quidem in animalibus, ut, *in homine, aut leone;* partium in reliquis corporibus; ut, *forma Pyramidis, aut Amphitheatri.*

Vel ut alii planius definiunt. Forma eſt coloris totius corporis in primis verò faciei ſuavitas. Figura eſt lineamentorum, ſeu partium corporis optimus ſitus; ſic, *Æthiops benè figuratus eſſe poteſt, ſed non valdè formoſus, Anglus etiam formoſus ſatis, ſed malè figuratus.*

Pro-

Qualitas vel
Sub sensum non cadit, ut
Habitus, qui est vel
Animi, estque vel
Infusus,
Ordinariè, ut
Fides,
Spes,
Charitas,
In omni fideli.
Extraordinariè, ut donum,
Miraculorum,
Linguarū,
In Apostolis.
Acquisitus qui
Appetitum, ut Ethica,
Intellectum, ut Physica,
dirigit.
Corporis, estque vel
Infusus, ut, *Sanitas ex miraculo.*
Acquisitus, ut, *Sanitas ex medicina.*
Potentia, est vel
quæ
Manifesta in
Inanimatis.
Animatis.
Occulta quæ fit, vel per
Ἀντιπάθειαν.
Συμπάθειαν.
Sub sensum cadit, ut
Patibilis qualitas, quæ facit pati, vel
Auditum, ut, *Sonus.*
Visum, ut, *Color.*
Gustum, ut, *Sapor.*
Tactum, ut, *Qualitates tactiles.*
Olfactum, ut, *Odor.*
Figura, quæ est vel
Naturalis à natura data.
Artificialis ab artifice introducta estque vel
Plana, ut
Curvilinea.
Rectilinea.
Solida, ut
Sphæra.
Pyramis.
Cubus.

Proprietates ejus sunt tres.

1 Sola qualitas propriè & per se contrarietatem recipit; sic, *calidum frigido, album nigro contrariatur.*

2 Qualia magis & minùs recipiunt, id est, Qualitates in subjectum suum, non in instanti, sed paulatim & per gradus ingrediuntur; ut, *aqua primò teporem, inde calorem, ultimò fervorem recipit*; unde non ipsa qualitas, sed potiùs qualitatis receptio dicitur esse secundùm magis & minùs.

Utræque hæ proprietates soli, sed non omni qualitati conveniunt, Potentiæ enim naturales, & Figura, nec contrarietatem, nec gradus recipiunt. Patibiles qualitates etiam contrariantur, sed non omnes: mediis enim coloribus nihil reperitur contrarium.

3 A qualitate res dicuntur similes aut dissimiles, sicut à quantitate æquales aut inæquales: sic, *qui eodem colore imbuti sunt, similes; qui diverso, dissimiles appellantur.*

¶ Series

CAP. XI.

De Relatione.

Relatorum divisio.

Relata sunt duplicia. { Propria, seu secundùm Esse. Impropria, seu secundùm Dici. }

Relata secundùm Dici.

Relata secundùm dici sunt, quæ sese invicem modo quopiam sunt affecta, quorum uno existente, non necesse est alterum sequi: sic, *scientia ad scibile refertur; scibilia enim multa à primordio mundi extiterunt, priusquam creabatur homo qui ipsa sciret.*

Relata secundùm Esse.

Relata secundùm Esse sunt, quorum totum esse in respectu consistit, & quorum uno existente & cognito, alterum necessario existit, & cognoscitur: sic, *pater sine filio, ut pater, nec existit, nec cognoscitur.*

Quomodo inter se differunt.

Duobus modis relata secundùm Dici differunt à Relatis secundùm Esse, primò quòd illa habent essentiam aliquam absolutam in alio prædicamento, sic, *scientia est in qualitate, sectio in Actione, licèt illa ad scibile, hæc ad secabile referatur*; hæc verò totum suum esse in relatione habent; *Pater enim nihil est, nisi ad filium referatur*

tur: secundò relato secundùm Dici cognito, non necessariò cognoscitur ejus correlatum: *Sensibilia enim multa sunt in terræ visceribus, quæ sensum ad quem referuntur non feriunt*; existente verò & cognito uno relato secundùm Esse, necessariò cognoscitur ejus correlatum: *Neminem enim Patrem, neminem Dominum vocamus, nisi quem servos, aut filios habere certò scimus.*

Quæ requiruntur ad relationem.

Ad relationem tria præcipuè requiruntur. 1. Fundamentum, cui relatio innititur. 2. Terminus duplex, Relatum, & Correlatum. 3. Relatio seu respectus quidam inter illos terminos: Sic, *homo est fundamentum, pater & filius sunt duo termini relativi; paternitas, & filiatio sunt relationes inter eos terminos.*

Proprietates relatorum sunt quatuor.

1 Relata dicuntur ad convertentiam, id est, Cuilibet relatio suum correlatum ita respondet, ut unum possit dici alterius: ut, *Scientia est scibilis scientia, & scibile est scientiâ scibile: pater est filii pater, & filius est patris filius.*

2 Relata recipiunt magis & minùs.

3 Re-

3 Relata recipiunt contraria. *Sic virtus, quæ ad studiosum refertur, vitio contrariatur, & amicitia Pyladis & Orestis minor fuit, quàm Johannis & Petri Apostolorum.* Sed istæ duæ proprietates novissimè nominatæ, neque omnibus relatis competunt; nihil enim contrariatur *duplo & dimidio*; nec solis, quia conveniunt etiam Qualitati; nec relatis ut sunt relata, *sed ut* qualitate fundantur. *Sic enim scientia ignorantia contrariatur, ut est habitus, sed non ut ad scibile refertur.*

4 Relata simul sunt naturâ. *Simul verò naturâ dicuntur,* quæ posita se ponunt, & perempta se perimunt invicem, & quorum alterum non est alterius causa; sic, *posito patre ponitur filius, nec pater ut pater est filii causa, sed ut homo.*

Prima propietas utrisque relatis convenit; secunda, & tertia solùm relatis secundùm dici; quarta solùm relatis secundùm esse.

Seri

Series Relationis.

- Relata sunt vel secundùm
  - Dici quæ propriè ad hoc prædicamentum non spectant.
  - Esse, quæ dividuntur vel
    - Secundùm fundamentum, & ita quędã fundantur vel in
      - Quantitate, ut, *æquale & inæquale.*
      - Qualitate, ut, *Simile & Dissimile.*
      - Substantiâ, ut, *Pater & Filius.*
    - Secundùm terminos, & sic sunt vel relata
      - Æquiparantiæ quorú termini sunt ejusdem dignitatis; ut, *simile, æquale.*
      - Disquiparantię quorum unum alterum superat, ut, *Pater & Filius, Dominus, & Servus.*

CAP. XII.

De Actione & Passione.

Actio est vis agentis in passum, secundùm quam in id, quod subji-

citer agere dicatur, ut *calefactio, frigefactio*.

Quæ ad actionem requiruntur.

Quatuor ad omnem actionem requiruntur. Primò agens, ut *ignis*: secundò qualitas, secundùm quam agit, ut *calor*: tertiò patiens, ut *aqua*: quartò actionis receptio, ut *ingressus caloris in aquam*.

Actio duplex.

Actio est duplex, vel

- Transiens, quæ immutationem extrinsecus adfert, & est propriè hujus considerationis; ut *cùm ignis aquam calefacit*.
- Immanens, quæ in eodem subjecto, quo excitata est terminatur; ut *volitio, intellectio, sensatio*.

Proprietates ejus sunt tres.

1 Actio omnis passionem infert.

2 Actio recipit magis & minùs.

3 Actio recipit contraria.

Sed istæ duæ posteriores proprietates actioni per se non insunt, sed per & propter Qualitates; *Calefactio enim & frigefactio contrariantur, quia calor & frigus sunt contrariæ qualitates; & aliud alio magis minusque calefacit, prout magis minusve calet.*

Series Actionis. *Series Actionis.*

Actio dividitur vel ratione

- Modi secundùm quem agit, & ita est vel
  - Immanens.
  - Transiens.
- Causæ & est vel
  - Naturalis, & hujus tot sunt species, quot sunt potentiarum naturalium.
  - Voluntaria
    - Corporis, ut *saltatio, natatio, &c.*
    - Animi, quæ est vel
      - Intellectûs.
      - Voluntatis.

Passio.

Passio est actionis receptio; ut *calefieri, frigefieri.*

Passionis divisio.

Est duplex vel

- Transmutativa, cum realis aliqua mutatio fit in patiente; ut *cùm aqua calefit*; hæc *transeunti* actioni respondet.
- Intentionalis cùm nulla fiat evidens mutatio, ut *visio*; hæc *immanenti*.

Quomodo à passione in Qualitate differt.

Hæc passio ab illa in qualitate differt, quia hæc receptio & introductio Qualitatis, illa est qualitas recepta & introducta, licèt non permanens.

In utroque prædicamento notandùm, quòd quædam vocabula, & figurâ

vocis, & terminatione, vim habent actionem aut passionem significandi; ut, *docere & doceri*, *scribere & scribi*; quædam terminatione sunt activa, & significatione passiva, ut *timere*, *intelligere*, *videre*, & *omnia verba sensûs*; quædam denique sunt terminatione passiva, & significatione activa, ut *insidiari*, *proficisci*.

Nota.

Proprietates ejus tres sunt.

1. 2. 3. Passio præsupponit actionem. Recipit contraria: Intenditur & remittitur.

Series passionis.

Series passionis.

Passio est { Naturalis. { Animi, { Intellectûs. / Voluntatis. — Corporis. } / Voluntaria. }

CAP. XIII.

De quatuor ultimis prædicamentis.

Ubi. Ubi est loci notatio, rei, personæ, aut facto accommodata. Ut, *in foro esse*.

Quando. Quando est temporis notatio, rei, personæ, aut facto accommodata, ut *nudius tertius*.

Quomodo hic sumuntur. Ubi & Quando nec interrogativè

hic

hîc sumuntur, ut, *quando rediit herus? ubi illic scelus qui me perdidit?* nec indefinitè, ut, *quando venit plenitudo temporis Deus misit filium suum;* sed relativè. Quando enim idem significat quod Aliquando, vel esse in tempore, & indicat affectionem rei, quæ est, fuit, vel erit in tempore: & ubi ponitur pro Alicubi esse, seu esse in loco, habitudinem notans rei locatæ ad locum, quo circumscribitur, & in quo continetur.

Situs est rei ejusque partium positio; ut *Seßio, Statio.* *Situs.*

Habitus est integumenti ad corpus applicatio, ut *togatum esse, ocreatum esse.* *Habitus.*

Proprietates singulorum tres sunt.

1 Non intenduntur & remittuntur.

2 Non habent contraria.

3 Rebus competunt, præsertim corporeis.

Series quatuor prædicamentorum minùs principalium.

Series Ubi.

Ubi est vel { Naturale, Fortuitum, } Utrumque vel { Cõmune, ut *in foro esse.* Propriũ *quãdo aliquid in proprio loco continetur.* }

 Præ-

Series Quando.

Quando est vel
- Præteritum, ut *in præterito*
- Futurum, ut *in futuro*
- Præsens, ut *in præsenti*

Seculo, Mense, vel Anno esse.

Series Situs.

Situs est vel
- Naturalis
  - Animatorum, ut, *capitis vel pedis sursum & deorsum.*
  - Inanimatorum, ut *hoc vel illo modo situm suum habeant.*
- Voluntarius vel fortuitus, ut *pro libito sedeamus, stemus, accumbamus.*

Series Habitus.

Habitus est vel
- Naturalis in bruto, ut, *calcar in gallo, promuscis in Elephante.*
- Voluntarius in homine, estque rursus vel
  - Indumenti.
  - Ornamenti.
  - Pœnæ.

CAP. XIII.

De oppositione, & ante oppositionem primò de Identitate & Diversitate.

TErtia pars tractationis de Categoriis sequitur, quæ agit de distinctione

ne quorundam vocabulorum, quæ ad pleniorem prædicamentorum cognitionem conducunt à Posteriori, & obinde appellantur Postprædicamenta.

Postprædicamentum verò definitur supplementum quoddam traditum immediatè post prædicamenta, valens ad eorum cognitionem à posteriori.

Postprædicamentum quid.

Quinq; sunt Postprædicamenta { 1 Oppositio, 2 Modi priorum, 3 Modi simul, 4 Motus, 5 Modi habendi.

Quot sunt.

Quæ omnia his versiculis comprehenduntur.

1 Op. 2 pri. 3 mo. 4 simul. 5 ha. tot sunt postprædicamenta.

Primum igitur postprædicamentum est Oppositio, sed quia ex rerum convenientiâ meliùs cognoscetur earum oppositio, pauca præmittemus de rerum identitate & diversitate, posteà ad oppositionem descendemus.

Quæcunq; sunt in prędicamentis vel { Conveniunt, & sunt idem, { Genere. Specie. Numero. aut Differunt, & sunt res, vel { Diversæ. Opposite

Conveniunt quibus aliquid est commune.

Quæ conveniunt genere. Ea Genere conveniunt quæ eidem generi, vel proximo vel remoto subjiciuntur: sic, *homo & brutum in animali ut in proximo, in substantia ut in remoto genere conveniunt.*

Species. Conveniunt specie quæ sunt ejusdem speciei individua: ut, *Socrates* & *Plato.*

Numero seu individuo conveniunt, quæ eandem rem singularem designant, sive sint

1. Plura nomina ejusdem rei: ut, *gladius & ensis.*
2. Definitum & definitio, ut, *hic homo, hoc animal rationale.*
3. Proprium & ejus subjectum, ut, *Socrates, & hoc risibile.*
4. Accidens & subjectum: ut, *Rex & hic purpuratus.*

Regula. Quæcunque individuo conveniunt, etiam specie, & quæ specie genere conveniunt, non contrà. Sic *Socrates & Sophronisci filius in individuo conveniunt, scilicet in uno particulari homine, & proinde in homine, proinde in animali conveniunt; homo autem & brutum in genere conveniunt, sed nec in unâ specie, nec in uno individuo.*

Diversæ res dicuntur quæ inter se differunt,

differunt, sine omni pugna, ut *aurum & lapis.*

Res quot modis dicantur diversa.

Tripliciter verò res dicuntur diversæ { Realiter, Formaliter, Modaliter.

Realis distinctio quotuplex.

Realiter dicuntur differre, quæ se habent ut res seperatæ, & à se invicem sejunctæ, ut *homo & arbor.*

Hæc autem realis distinctio est { Interna, per internos terminos; Externa, per externos.

Interna.

Interna distinctio rursus est vel { Subordinata quæ fit per terminos subordinatos estque vel { Generica, Specifica, Numerica: ; Coordinata quæ fit per terminos coordinatos.

Generica.

Generica distinctio est eorum quæ differunt genere vel proximo, vel remoto; ut *homo, & virtus.*

Specifica.

Specifica est eorum quæ ex uno genere orta per essentiales differentias separantur; vel quæ sub specibus disparatis ponuntur, ut Individua diversa, sic, *homo à bruto, Bucephalus ab Alexandro separatur.*

Numerica.

Individualis distinctio, est separatio duorum, aut plurium individuorum sub una specie positorum, quæ nume-

ro differre dicuntur; ut, *Petrus, & Paulus, hac & illa arbor.*

Coordinata Coordinata distinctio est quando res per suas causas, sive proximas, sive remotas, vel subjectum per sua accidentia, vel accidentia per subjecta distinguuntur, uti *loqui & balare subjecto, risus & fletus causa efficiente differunt.*

Externa. Externa differentia fit, quando res per objecta, adjuncta, circumstantias loci aut temporis distinguuntur; ut, *si unus ab altero per vestes, arma, aut loci distantiam separetur.*

Modalis distinctio. Modalis distinctio est, cum duo entium modi distinguantur, ut Essentia, & Existentia; quarum hæc singularium est, illa universalium; sic etiam qualitatum gradus distinguuntur, ut, *calor in primo gradu à calore in secundo modaliter differt.*

Formalis distinctio. Formaliter dicuntur differre, quorum unum sub alterius definitione sumitur; sic omnia quæ sibi invicem subordinantur inter se differunt, ut, *homo & animal, animal & animatum.* His prælibatis ad oppositionem redeo.

Oppositio. Oppositio est duorū simplicium terminorum repugnantia, ita ut nec unus alteri, nec uterque tertio possit secundùm idem, eodémque modo & tempore

pore convenire: *idem enim, eodemque respectu, simul pater non est, & filius.*

Dicuntur autem opposita quadrifariam { Relativè, Privativè, Contrariè, Contradictoriè. — *Opposita quadruplicia.*

Relativè opposita sunt quorum unũ consistit ratione alterius, ut, *Pater & Filius.* Hæc ex iis quæ superiùs in Relatione dicta sunt planius elucescunt.

Contraria. Contraria sunt quæ sub eodem genere posita maximè à se invicem distant; & eidem susceptibili vicissim insunt, à quô se mutuò expellunt, nisi alterum eorum insit à naturâ.

Quæ requiruntur ad contraria. Ad contraria igitur tria requiruntur, primò ut sint sub eodem genere, scilicet Qualitatis: nam solarum Qualitatum est contrarietas; secundò ut maximè à se invicem distent in natura positiva, id est, ut ambo extrema sint positiva; tertiò ut se invicem expellant, nisi alterum eorum insit à natura; sic, *calor & frigus in aquâ, in pariete albedo & nigredo contrariantur.*

Contraria duplicia. Contraria sunt duplicia, Mediata, vel Immediata.

Mediata. Mediata sunt quæ medium aliquod habent: sic, *inter calidum & frigidum admittitur tepidum, inter album & nigrum intervenit flavum.*

Immediata

Immediata sunt quæ nullum admittunt *medium*, ut *par*, & *impar*; *sanum* & *agrum*.

Triplex medium. Notandum verò quòd triplex est medium, Subjecti vel abnegationis, cui nullum oppositorum convenit; sic, *lapis nec pater est, nec filius, nec cæcus, nec videns*: hujusmodi medium habent relata, & privantia; vel medium proportionis inter excessum & defectum: sic, *virtus moralis dicitur in medio consistere*, vel participationis: sic, *color viridis est medium*: cujusmodi medium intelligimus quando contraria mediata nominamus.

Privativa. Privativa opposita sunt privatio, & habitus; quorum hic præsentiam, illa rei absentiam denotat in subjecto capaci: sic, *cæcitas est privatio visus*.

Ad privationem tria requiruntur. Ad privationem igitur tria requiruntur: primò, ut ambo opposita habeant fieri circa idem subjectum, unde, *cæcitas non est auditûs, sed visûs privatio*, quia ambo habent fieri circa oculum: secundò ut fiant circa idem subjectum ordine irregressibili: sic, *à privatione ad habitū non datur regressus, si modo privatio illa sit totalis*: tertio ut tempus sit à natura determinatus; unde, *catulus ante diem decimum non dicatur cæcus*. Privatio

Privatio verò duplex est: Totalis, vel Partialis. *Privatio;*

Totalis. Privatio totalis est privatio & actûs & potentiæ, ut, *si homo nascatur cæcus.* Hic verò primam potentiam non intelligo, quæ ab anima sentiente fluit, & omnibus æqualiter inest, sed secundam, quæ à recta organi dispositione emanat, & potest demi.

Partialis; Privatio partialis seu actualis est quæ actum tollit, sed non potentiam; ut, *in connivente aut dormiente est privatio visus, sed non totalis.* Atque hæ duæ species per regressum distinguuntur; à partiali enim, sed non à totali privatione concedendus est regressus, ut, *à somno ad vigiliam, non à morte ad vitam.* *Quomodo distinguuntur.*

Contradictoria opposita est affirmatio & negatio ejusdem vocis simplicis, ut, *homo, non homo.*

Contradictoria. Hæc omnium est fortissima, quia caret cùm participationis, tum abnegationis medio; *nihil enim datur quod partim est homo, partim non homo: aut quod neque homo est, neque non homo.*

CAP.

CAP. XV.

De modis Priorum & Simul.

Quinque modi priorum.

QUinque modis aliud alio dicatur prius, qui omnes his versiculis comprehenduntur.

1 Tempore, 2 Natura, 3 Prius ordine, Dic & 4 Honore.
5 Causa causato dicimus esse prius.

Tempore. Tempore prius dicitur, quod est altero antiquius, ut, *senex puero.*

Naturâ. Naturâ prius, à quo non retrò commeat consequutio, ut si unum sit non necesse est duo esse, sic genera speciebus priora sunt, & species individuis, ut, *animal homine, homo Socrate.*

Dignitate. Dignitate prius quod altero excellentius dicitur, ut *miles armigero.*

Ordine. Ordine prius dicitur, quod prius disponitur, ut *Exordium narratione.*

Causâ. Causâ prius est, cùm consequentia valet ab uno ad alterum, & unum est alterius causa: sic, *hominem esse convertitur cum hac propositione* homo est; quia enim homo revera est in rerum naturâ, ideò hæc propositio verificetur, *homo est.*

Tres sunt modi simul.

1 Tempore,

1 Tempore, quorum generatio est in eodem tempore, ut, *Hippocratis gemellorum.*

2 Naturâ, quæcunque convertuntur secundùm essendi consequutionem, & neutrum est causa alterius; ut, *Pater & Filius, Dominus & Servus.*

3 Divisione, cujusmodi sunt differentiæ & species idem genus condividentes; ut, *rationale & irrationale, homo & brutum.*

CAP. XVI.

De Motu & Modis habendi.

Motus est successiva vel instantanea mutatio substantiæ aut accidentis, in potentia ad aliam formam, sive internam, sive externam suscipiendam, *cùm homo generetur mutatur substantia ad animam rationalem acquirendam; cum pàries dealbetur externa forma inducitur.* *Motus quid.*

Ejus sex sunt species, 1 Generatio, 2 Corruptio, 3 Augmentatio, 4 Diminutio, 5 Alteratio, 6 Latio; quæ, per terminos *à quibus* & *ad quos* moventur, definiuntur. *Sex species motûs.*

Generatio est motus à Non esse, ad Esse; *1 Generatio.*

Esse, ut *quando ex semine patris quod est non ens homo generatur.*

2 *Corruptio.* Corruptio est motus ab Esse ad Non esse, ut *quando ex homine vivente, fit cadaver.*

3 *Argumentatio.* Argumentatio est motus à Minore, ad Majorem quantitatem; ut, *cùm ex parvo surculo crescit arbor.*

4 *Diminutio* Diminutio est motus ex Majore ad Minorem quantitatem; ut, *quando homo pinguis fit macilentus.*

5 *Alteratio.* Alteratio est motus ab Una qualitate ad Aliam, ut, *si aqua frigida fit calida.*

6 *Latio.* Latio est motus ab uno loco ad alium, ut, *si quis iter faciat ab Oxonio, alióve ad Londinum.*

Nota. Generatio & Corruptio versatur circa Substantiam, & fiunt in momento, Argumentatio & Diminutio circa Quantitatem. Alteratio circa Qualitatem, Latio circa Ubi, & in tempore successivo perficiuntur.

Octo habendi modi. Octo sunt habendi modi, vel scilicet 1 Qualitatem, ut *Virtutem*; vel 2 Quantitatem, ut *Bicubitum*; vel 3 Vestimentum, ut *Tunicam*; vel 4 Aliquid in parte, ut *Annulum supra pollicem*; vel 5 Partem, ut *Oculum*; vel 6 Aliquid in vase, ut *Vinum in amphora*; vel 7

Possessio-

Possessionem, ut, *Domum*, vel 8 Mulierem, ut, *Uxorem*; sed iste habendi modus postremus ab Aristotele habitus pessimus: Hi octo modi his versiculis comprehenduntur.

1 Affectum, 2 Quantum, 3 Vestitum dic velut, 4 Aurum,
5 Membrum, 6 Contentum, Possessio, 8 Vir Mulierem.

Plures forsan Modi istis possunt addi, sed hi quos recensuimus sunt vulgares & præcipui.

Hactenus vox simplex nos protraxit: restat complexa proximo libro enucleanda.

LIBER

LIBER SECUNDUS.

CAP. I.

De divisione hujus Libri secundùm partitionem vocis complexæ.

Vox complexa quæ est hujus secundi Libri Subjectum, in tres partes (ut superius ostensum est) dividitur, in complexam, { Voce tantum. Re tantum. Re & Voce simul.

De complexa voce tantùm agemus in tractatu de Definitione & Divisione. Definitio enim, ut, *animal rationale*, & Divisio, ut, *rationale & irrationale*, licèt plures sunt voces, unam tamen rem designant, illa hominem, hæc autem animal.

De voce complexa Re tantùm in tracta-

tractatione de Distinctione, & Limitatione loquemur; ubi docebimus quomodo Ambigua sunt distinguenda, aut Obscura limitanda & explicanda.

De voce complexâ re & voce simul ultimo tractabimus in propositione, ubi primò ejus partes, deinde essentiam, tertiò divisiones multiplices, ultimò affectiones fusiùs declarabimus.

CAP. II.

De Definitione & Divisione.

Definitio est definiti explicatio, seu evolutio; sic nomen unum per aliud explicatur; ut, *Solstitium est Solis statio*; item res una per aliam priorem evolvitur, ut, *Homo est animal rationale*. *Definitio definitionis.*

Hinc elicitur duplex definitio, *Nominalis*, aut *Realis*. *Definitio duplex.*

Nominalis est quæ vocis significationem declarat, & fit duobus modis; vel cùm ignotius vocabulum notiori explicatur, ut si dicam, *Honestum est quod decet*; vel cùm Etymologia, seu origo nominis ostenditur, ut, *Si homo definiatur*. *Nominalis.*

definiantur, quia ex humo factus est.

Realis. Realis definitio est, quæ rei essentiam & naturam declarat, de qua hoc loco potissimum agitur.

Realis duplex. Realis hæc definitio est duplex, vel { Germana & essentialis quæ propriè Definitio dicitur. Accidentalis, quæ vulgò Descriptio appellatur.

Essentialis. Essentialis definitio est, quæ ex genere proximo, & differentiâ constitutivâ conflatur; ut, *Homo est animal rationale, Animal est corpus animatum sensibile.*

Et quia ex genere constat, necesse est ut quicquid rectè definiatur sit species: quoniam verò differentiam constitutivam habet adjunctam, non potest non esse convertibilis cum Definito.

Accidentalis. Definitio accidentalis, seu Descriptio est, quæ ex proprietatibus aut accidentibus cum genere unitis conflatur; ut *Homo est animal bipes, loquendi potentia imbutum.*

Regula. In omni definitione observandum ut sit brevis, perspicua, & cum definito convertibilis.

Ut per Definitionem *quid sit*, ita per Divisionem *quotuplex res sit* intelligatur.

Divisio quid. Est autem Divisio, totius in partes resolutio, vel (ut alii definiunt) est latiùs patentis in membra angustiora deductio; ut, *si animal dividatur in rationale & irrationale.*

Duplex est. Divisio alia est { Perfecta, seu substantialis. Imperfecta, seu accidentalis. }

Substantialis. Divisio perfecta, seu substantialis est totius propriè dicti, & perfecti, in partes propriè dictas resolutio.

Tribus modis fit divisio substantialis. Divisio substantialis tribus modis fiat. Primò, quando totum universale dividitur in partes subjectivas, id est, cùm genus in species, aut species in individua distribuitur; ut, *si animal dividatur in hominem, aut brutum; aut homo in Socratem, Platonem, Aristotelem, & reliqua individua.*

Secundò, quum totum essentiale in partes essentiales discinditur; ut, *homo in corpus & animam rationalem.*

Tertiò, quando totum integrale in partes integrantes secatur, ut, *si equus dissecaretur in truncum, & artus; aut urbs in domos, templa, & plateas.*

Ex dictis divisionibus prima maximè omnium meretur Divisionis nomen; reliquæ magis Partitiones, quàm Divisiones sunt appellandæ.

Imperfecta Divisio est, cùm totum per accidens in partes resolvitur.

Accidentalis quot modis fit.

Accidentalis divisio trifariam fiat, vel enim

- Subjectum per accidentia dividitur; ut, *homines aut liberi sunt, aut servi.*
- Accidens per subjecta; ut, *bonorum aliud est animi, aliud corporis.*
- Accidens per accidentia, ut, *bonorum aliud honestum est, aliud utile.*

CAP. III.

De Distinctione & Limitatione.

VOX complexa re tantùm est, vel Ambiguum, quod Distinctione, vel Obscurum, quod Limitatione indiget.

Distinctio. Distinctio est declaratio, seu enodatio vocis ambiguæ in varia sua significata; ut, *Si lupum distinguamus in hominem rapacem, quadrupedem, & piscem; aut taurum, in montem, animal, & sydus.*

Distin-

Distinctio in omni rerum conside- *Regula.*
ratione primum est adhibenda.

Distinctioni affinis est Limitatio, *Limitatio.*
quæ est determinatio alicujus vocabu-
li, cùm multa possunt simul ipsi at-
tribui, sic, *homini vita, sensus, & intel-
lectus attribuuntur*; sed limitandum
quomodo hæc accidentia huic subje-
cto conveniunt, *non enim homo quâ
homo vivit, sed quâ corpus animatum,
sentit quâ animal, & quâ homo intel-
ligit.*

CAP. IV.

De partibus Propositionis.

VOx complexa re & voce, quæ ex
pluribus vocibus conflatur, vocatur
Oratio.

Oratio est vox significans ex in- *Oratio.*
stituto, cujus partes aliquid separatim
significant, ut, *quæ te dementia ce-
pit?*

Duplex est que
1. Perfecta, quæ perfectum sensum in animo audientis gignit.
2. Imperfecta, quæ sensum imperfectum parit, ut, *homo bonus.*

Perfecta

Perfecta oratio duplex. Perfecta rursus duplex est, vel non Enuntiativa, quæ licet perfectum sensum in animo audientis gignat, non tamen verum quid aut falsum significat; cujusmodi sunt omnes orationes deprecatoria, optativa, admirativa, & imperativa, ut, *Vive memor quàm sis ævi brevis. Quid faciam Romæ?* vel Enuntiativa, quæ à Logicis enuntiatio, seu Propositio dicitur.

Enuntiatio Enuntiatio autem est oratio indicativa, verum aut falsum significans; ut, *Homo est animal.*

Ejus partes signata. Ejus partes sunt vel { Signantes. Signatæ.

Partes signatæ sunt Prædicatum, Subjectum, & utrumque conjungens Copula.

Prædicatum. Prædicatum est totum illud quod sequitur Copulam.

Subjectum. Subjectum est illud quod præcedit.

Copula. Copula est verbum utrasque partes connectens, ut in hac propositione *homo est animal*: Homo *est subjectum*, Est *copula*, Animal *prædicatum*.

Observatio. In his summoperè observandum, quòd non semper unum vocabulum, sed aliquando Oratio, nec quòd scriptione seu loquutione, sed quòd ordine syntaxeos verbum præcedit, pro sub-

subjecto, & quod ipsum sequitur pro prædicato est habendum, sic in hac propositione, *Ardua ad virtutem via est*, via ad virtutem *est subjectum*, Est *copula*, ardua *prædicatum*.

Partes signantes sunt vel { Categorematicæ. Syncategorimaticæ. — *Signantes.*

Partes Categorematicæ seu per se aliquid significantes sunt nomen, & verbum.

Nomen. Nomen est vox simplex ex instituto significans, cum nullo temporis discrimine, finita, recta, cujus nulla pars quicquam saparatim significat, ut, *homo.*

Verbum. Verbum est vox simplex, finita, recta, tempus adsignificans, cujus partes nihil sejunctim designant: ut, *curro non solum cursum significat, sed tempus præsens quo quis currit.*

Nomen à verbo differt, quòd illud sine tempore, hoc tempus adsignificat; ambo verò ab Oratione, quòd Oratio est vox complexa, istæ verò voces simplices; Orationis partes aliquid separatim significant, non autem Nominis, aut Verbi.

Casus nominis & verbi, id est, omnes præter casum rectum, & modum indicativum, sicut etiam nomina &

verba infinita, enuntiationem, imperfectam faciunt; *ut* Socrates est, *imperfectè aliquid enunciat, nisi addatur Domus, liber, aut aliquid tale, sic etiam non animal currit, nihil indicat, nisi explicamus quid sit illud non animal.*

Syncategorimatica. Partes syncategorimaticæ quæ nihil nisi aliis adjunctæ significant, sunt signa quæ non rem aliquam, sed rei modum ostendunt, ut *Omnis, nullus*

Signa verò sunt duplicia, vel { Universalia, ut *Omnis, quilibet, unusquisq;*
Particularia, ut *Aliquis, quidam, non Omnis.* }

Notandum verò, quòd Adverbia quandoque horum Adjectivorum, & pronominum vicem supplent; *sic nunquam idem sonat, quod Nullus: Semper idem quod Omnis: Aliquando quod Aliquis.*

Observatio. Ultimò observandum, quòd partes propositionis non semper expressæ reperiuntur, sed aliquando implicitè includuntur; unde duplex oritur propositio, Explicita, quando quælibet pars explicatur, ut *homo est Animal*, aut Implicita, ubi una aut plures partes reticentur, ut *ningit, Cæsar venit*, quam resolvimus addendo copulam

& transmutando verbum in participium; ut, *cœlum est ningens, Cæsar est veniens*.

CAP. V.

De prædicatione.

FUerunt propositionis partes, sequitur earum partium dispositio, quæ vulgò Prædicatio appellatur, in qua tota propositionis essentia consistit.

Prædicatio est vera prædicati de subjecto affirmatio, aut negatio. *Prædicatio quid.*

Estque duplex, vel { Ordinata. Inordinata. *Quotuplex*

Ordinata prædicatio propriè dicitur, quando illud prædicatur, aut subjicitur, quod revera prædicari aut subjici debet; ut in hac propositione, *homo est animal*, Animal naturaliter de homine prædicatur, quia supra eum ponitur in serie prædicamentali substantiæ. *Ordinata.*

Hæc ordinata prædicatio est duplex { Essentialis. Accidentalis.

Essentialis prædicatio est, quando prædicatum est de essentia subjecti, & quinque modis accidit. Vel cùm genus remotum de specie prædicatur; ut *Essentialis.*

2 *homo est corpus*; vel genus proximum de sua specie, ut *homo est animal*; vel differentia remota de specie, ut *homo*
3 *est sensilis*: vel differentia proxima de specie immediatè sibi subjectâ, ut *Ho-*
4 *mo est rationalis*: vel denique species de suis individuis, ut *Plato est homo*:
5 atque omnes hæ prædicationes dicuntur Univocæ; quia prædicatum dicitur de subjecto, & secundùm nomen, & nominis rationem.

Accidentalis. Accidentalis prædicatio est, quando prædicatum ad essentiam subjecti non spectat, ut *Cæsar est fortis*.

Tripliciter hæc prædicatio fiat, vel cùm {
Proprium dicatur de suo subjecto, ut *homo est risibilis*.
Accidens de substantia cui inest prædicetur, ut *homo est albus*.
Accidens accidenti attribuatur, ut *hoc album est dulce*.
}

Hæ prædicationes vocantur Paronymicæ, seu Denominativæ, quia prædicatum de subjecto dicitur secundùm nomen tantùm, & non secundùm nominis definitionem.

Inordinata prædicatio quid. Inordinata prædicatio est ubi nullus servatur ordo naturalis in prædicando,

cando, ut *Animal est homo*, ubi *homo* qui est quid inferius *de animali* prædicatur quod est ipso superius.

Inordinata prædicatio est duplex, { Præter / Contra } ordinem. *Quotuplex*

Prædicatio contra ordinem est, quando inferius de superiore prædicatur, ut *animal est homo*.

Prædicatio præter ordinem est, quando idem prædicatur de seipso, ut *hic homo est Petrus*.

His inordinatis prædicationibus possumus addere falsas & figuratas, sed illæ ab omni arte, hæ à Logica sunt longissimè amovendæ.

CAP. VI.

De Divisione Propositionis secundùm Substantiam.

HActenus de Propositionis partibus, & partium dispositione: sequuntur ejus divisiones tribus modis sumendæ,

vel secundùm { 1 Substantiam, in Categoricam & Hypotheticam. *Divisio propositionis.*

2 Quantitatem in	Universalem. Particularem. Singularem. Indefinitam.
3 Qualitatem, in affirmantem & negantem.	

Juxta communem versiculum; *Qua? ca. vel hyp. qualis? ne. vel aff. Un. quanta? par. in. sin.*

Divisio propositionis secundùm substantiam. Primò autem de divisione secundùm Substantiam, *Qua? ca. vel hyp.* id est, si quæratur quænam sit hæc vel illa propositio; respondere debemus, *Categorica vel Hypothetica*; ut quærenti quænam sit hæc propositio, *Homo est animal*, respondendū est, *Categorica*.

Categorica Categorica, seu simplex propositio est, quâ unum prædicatum uni subjecto attribuitur, aut ab eodem adimitur, ut *homo est animal*, *homo non est lapis.*

Duplex. Est duplex, Pura, vel Modalis.

Pura propositio est, in qua prædicatum cum subjecto disponitur sine expresso dispositionis modo, ut *Homo est animal.* Hæc etiam rursus subdividitur in Propositionem *secundi adjecti*, in qua solum verbum substantivum [Est] subjecto additur, ut *Socrates est*, *Plato est*; quæ si resolvantur

idem

idem sonant, quod *Socrates est existens, Plato est existens*; & Propositionem *tertii adjecti*; ubi tres enuntiationis partes simul explicantur, ut *Socrates est animal, Plato est animal.*

Modalis est quæ aliquo dispositionis modo afficitur. *Modalis.*

Modi verò sunt quatuor { Necesse, Possibile, Contingens, Impossibile. *Modi quatuor.*

Modus *Necesse* significat ejusmodi dispositionem quæ aliter se habere non potest, sive ea necessitas sit simplex & absoluta: ut, *Necesse est hominē esse rationalem*; sive ex suppositione, ut, *Necesse fuit Meßiam venire, scilicet ex suppositione promißionis divina.* *Necesse.*

Impossibile notat repugnantiam inter prædicatum & subjectum, sive ea sit absoluta, ut, *Impossibile est Deum esse finitum*; sive ex suppositione, ut *impoßibile est nos Deum videre*; hoc supposito quod in carne remanemus. *Impoßibile.*

Poßibile significat rem, quæ nondum est esse posse: ut, *poßibile est ludentem vincere.* *Poßibile.*

Contingens notat rem quæ est, posse non esse, ut, *Contingens est hominem stantem sedere.* *Contin gens*

In his verò propositionibus de *Possibile* & *Contingente* duplex sensus est observandus { Compositus. Divisus.

Sensus Compositus. Compositum sensum voco ejusmodi sententiam, quâ res manens talis possit uno & eodem tempore contraria suscipere; ut, *Possibile est calidum esse frigidum*, quasi diceremus, *Possibile est calidum manens calidum, esse frigidum*; & ita sensus compositus est falsus,

Divisus. Divisum appello, quando affirmatur, rem, quæ nunc est talis, posse alio tempore fieri non talem; & ita *possibile est calidum esse frigidum*, id est, *aquam quæ nunc est calida alio tempore frigidam fieri.*

Nota. In omnibus Modalibus, hoc generaliter notandum, quòd ex duabus partibus constant, Dicto & Modo: Modus præcedit, Dictum sequitur copulam: ut, *Necesse est hominem mori*, *Necesse* est modus, *hominem mori*, est dictum.

Hypothetica. Hypothetica seu composita propositio est, quæ constat ex pluribus propositionibus aliquâ conjunctione unitis: ut, *si equus volet habet pennas.*

Hypo-

Hypotheticæ propositionis quinque sunt species,	Conditionalis, quæ	unitur notâ	Conditionali, ut *si ambulat pedes habet.*	*Quinque Species.*
	Copulativa, quæ		Copulativâ, ut *homo est animal, & est rationalis.*	
	Disjunctiva, quæ		Disjunctivâ, ut *vel nox est, vel dies.*	
	Causalis, quæ		Causali, ut *Dies est, quia Sol lucet.*	
	Temporalis, quæ		Temporali, ut *dum quis currit movetur.*	

Omittitur nonnunquam nodus venustatis gratiâ; ut *obsequium amicos, veritas odium parit.* — *Nota.*

CAP. VII.

De divisione propositionis secundum qualitatem.

SEcunda divisio propositionis est secundum Qualitatem, *Qualis? ne: vel aff:* id est, si interrogetur, qualis est aliqua propositio, respondere debemus, Est *affirmativa* aut *Negativa.* — *Secunda propositionis divisio.*

Affirmativa. Affirmativa propositio est, in quâ prædicatum cum subjecto conjungitur, ut *homo est animal.*

Negativa. Negativa est, quæ prædicatum à subjecto disjungit, ut *homo non est lapis.*

Utraque rursus est vel { Vera. Falsa.

Vera. Vera id quod res est enunciat, ut *Socrates est homo.*

Falsa. Falsa aliter rem indicat, quàm reverà est, ut *Socrates est Leo.*

Et quia res in propositione aliquando necessariò veræ sunt, aliquando manifestè falsæ, nonnunquam verò nec planè veræ nec omninò falsæ, hinc triplex oritur propositio, *Necessaria, Impossibilis, Contingens.*

Necessaria. Necessaria propositio est, in qua attributum necessariò subjecto conjungitur, ut *Fortitudo est virtus.*

Impossibilis. Impossibilis est, cùm fieri non possit, ut ita se res habeat, ac ipsa oratio declarat, ut *lapis sentit.*

Contingens. Contingens est, cujus extrema nullâ necessitate cohærent, ut *Socrates est doctus.*

Obiter verò hîc notandum discrimen inter Propositionem Finitam, & Infinitam; atque Affirmantem, & Negantem.

Negans

Negans enim semper habet vel signum aliquod negativum, ut *Nullus, neuter*, toti propositioni præfixum, ut *Nullus homo est lapis*; vel notam negantem [*Non*] copulæ additam, ut *homo non est lapis.* *Nota.*

Ad propositionem verò infinitam constituendam sufficit, si [*Non*] subjecto, vel prædicato aut utrisque addatur, non autem copulæ: sic, *Non homo est animal*, est propositio Infinita, sed Affirmans, at *Homo non est animal*, est Propositio Finita, sed Negans.

CAP. VIII.

De Divisione Propositionis juxta Quantitatem.

Ultima Propositionis divisio est secundùm Quantitatem, *Vn. Quanta, par. ind. sing.* Quærenti enim Quanta est propositio assignata, respondemus est *universalis, particularis, & indefinita.* *Tertia divisio propositionis.*

Universalis propositio est quæ habet universale signum subjecto expressè additum, ut, *Nullus homo est lapis. Omnis homo est animal.* *Vniversalis.*

Notandum verò, quòd hoc signum [*Omnis*] Omnis *duobus modis sumitur.*

Omnis aliquando distributivè, aliquando collectivè sumatur.

Distributivè. Distributivè sumitur, quando significat prædicatum posse distribui in ea quæ subjecto continentur; sic hæc propositio, *Omnis homo est animal*, notat animalis naturam Socrati, Platoni & cuilibet particulari homini attribui posse.

Estque iterum Distributivum, vel in { Genera singulorum. Singula generum.

Prædicatum in singula generum distribuitur, quando singulis individuis subjecto contentis potest communicari, *Omnis arbor est corpus animatum.*

Prædicatum in genera singulorum discinditur, quando non in singula individua, sed individuorum certos ordines & classes distribuitur, ut, *Omnes homines salvabuntur*, est ac si diceres, *Homines ex omni ordine ac genere erunt servati.*

Collectivè. Collectivè sumitur [*Omnis*] quando subjectum sub collatione numerica ita distribuitur, ut prædicatum in inferiora distribui non possit: ut, *Omnes planetæ sunt septem, Omnes Apostoli fuerunt duodecem.*

Signum

Signum [omnis] *Collectivum*, ut & *Regula.* *Distributivum* in genere singulorum imperfectè & secundariò universalem propositionem facit.

Particularis propositio est quæ notam particularem subjecto addit: ut, *Aliquid in hoc libro est difficile.* *Particularis.*

Singularis propositio est, cujus subjectum est singulare seu individuum; sive proprio nomine expressum, seu pronomine demonstrativo assignatum; ut, *Socrates fuit insignis philosophus, hic homo egregius poeta.* *Singularis.*

Hæc à particulari propositione differt, quod particularis semper notat Vagum, hæc Determinatum individuum.

Nota universalis singulari subjecto addita, nihil significat præter individuorum collectionem; ut, *Omnes Herodes fuerunt crudeles.* *Reg.*

Indefinita propositio est, quæ nullum signum subjecto expressè additum habet; ut, *Homo est animal: Lapis non sentit.* *Indefinita*

Hæc in materia necessaria æquipollet Universali, in Contingenti Particulari; ut, *Homo est animal, idem sonat quod Omnis homo est animal, Homo est doctus, idem quod, aliquis homo est doctus.* *Reg.*

Hactenus

Hactenus de triplici propositionum divisione: tres ejus affectiones proximè sequuntur.

CAP. IX.

De Oppositione Enuntiationum.

Oppositio. TRes sunt propositionum affectiones, Oppositio, Æquipollentia, Conversio.

Oppositio est duarum propositionum pugna quæ ex eodem subjecto & prædicato constant.

Tribus modis fit. Tribus modis fit hæc pugna, vel secundùm { Qualitatem solùm, ut, *Contraria*, & *Subcontraria*. Quantitatem solùm, ut, *Subalterna*, Utramq; simul, ut, *contradictoria*.

Contraria. Contrariæ sunt duæ enuntiationes universales, quarum altera affirmat, altera negat; ut, *Omnis homo est rationalis. Nullus homo est rationalis.*

Subcontraria. Subcontrariæ sunt duæ particulares, hæc aiens, illa negans; ut, *Quidam homo est justus, Quidam homo non est justus.*

Subalternæ sunt duæ propositiones univer-

universalis scilicet, & particularis pariter aientes, aut pariter negantes; ut *Omnis amor nescit modum, Aliquis amor nescit modum.*

Contradictoriæ constant ex universali & particulari, quarum altera affirmat, altera negat; ut, *Omnia amicorum sunt communia; Quædam amicorum non sunt communia*; vel sunt duæ singulares, ut *Cæsar fuit tyrannus, Cæsar non fuit tyrannus.* *Contradictoria.*

Regulæ.

1 Contrariæ ambæ possunt esse simul falsæ, ut *in materia contingenti*, nunquam simul veræ.

2 Subcontrariæ nunquam simul falsæ reperiuntur, sed veræ quandoquam in materiâ contingenti; ut *Aliquis homo est doctus, aliquis homo non est doctus.*

3 In subalternis si universalis propositio sit vera, vera etiam est ejus particularis.

4 Contradictoriæ non possunt esse simul veræ aut simul falsæ.

In totâ hac propositionum discordia diligentèr videndum, ut iidem termini eodem modo significent. Primò enim cavendum, ne termini sint ambigui, *unde ex nihilo nihil fit, & ex nihilo aliquid*

aliquid fit, non repugnant, quia fieri in priori propositione sumitur pro generari, in posteriori pro produci; secundò adnitendum, ut subjectum & prædicatum intelligantur κατὰ τὸ αὐτὸ, secundùm eandem partem; unde non opponuntur; *Minerva est glauca, Minerva non est glauca; glauca enim est secundùm oculos, sed non reliquas corporis partes.* Tertiò oppositio fiat πρὸς τὸ αὐτὸ, secundùm eundem respectum; *unde Sol obscuratur, Sol non obscuratur, non sunt oppositæ propositiones, quia obscuratur respectu nostri, non sui ipsius.*

Quartò ut opponantur propositiones, ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ratione ejusdem temporis, ut *Paulus fuit Romæ, Paulus non fuit Romæ, non repugnant, quia utrumque verum est alio atque alio tempore.*

Hactenus de oppositione propositionum; nam de terminorum oppositione priori libro tractavimus; quæ inter se differunt, quòd una simplex, altera complexa oppositio dicitur.

CAP. X.

De Æquipollentia propositionum.

ÆQuipollentia est propositionum verbis discrepantium convenientia in sensu; ut, *Semper nocuit differre paratis, & nunquam non nocuit differre paratis.*

Æquipollentia.

Tribus modis fit æquipollentia pro triplici collocatione notæ negantis, *Non*: Nam *Præ contradict: post; contra: præ, postque subaltern.*

Tribus modis fit.

1 *Præ contradict:* hoc est, si dentur duæ propositiones contradictoriæ. v. g. *Omnis homo est animal, Aliquis homo non est animal:* statim æquipollent, si notam negativam signo universali præponamus; ut, *Non omnis homo est animal, aliquis homo non est animal.*

2 *Post, Contrar.* id est, si pronuncientur duæ contrariæ: ut, *Omne animal sentit. Nullum animal sentit*, fiant æquipollentes, si post signum universale, nota *Non* ponatur, ut *Omne animal sentit, Nullum non animal sentit.*

3 *Præ postq; subaltern.* hoc est, si duę subalternæ proferuntur, ut, *aliquis amor nescit modum, Omnis amor nescit modum:* statimque valebunt, notam ne-

negativam ponendo ante & post signum; ut, *Non omnis non amor nescit modum, Aliquis amor nescit modum.*

Has æquipollentias hisce versibus exprimere conati sunt logici.

Non omnis, quidam; non omnis non, quasi nullus:
Nonnullus, quidam: sed nullus non, valet omnis:
Non aliquis, nullus: non quidam non, valet omnis.
Non alter, neuter; neuter non præstat uterque.

Nota. In æquipollentia præcipuè observandum, ut subjectum & prædicatum si non verbis, re tamen & sensu semper sunt eadem.

CAP. XI.

De conversione propositionum,

Conversio. Conversio propositionis est permutatio subjecti in locum prædicati, & prædicati in locum subjecti, eâdem semper remanente qualitate utriusque propositionis.

Nota. In conversione duæ propositiones occurrunt considerandæ, Prior Conversa, posterior Convertens appella-

tur,

tur, ut *Nulla ambitio est virtus, Nulla virtus est ambitio*: illa *conversa*, hæc *convertens* nuncupatur.

Conversio duplex.

Conversio est duplex,
- Inæqualis, seu per accidens in qua Quantitas mutatur. — Simplex.
- Æqualis in qua eadem in utraque propositione manet Quantitas, estque — Per contrapositionem.

Simplex.

Conversio simplex est, quando extremis commutatis eadem servatur Quantitas. Sic vertuntur, *E*, *I*. universalis negativa & particularis affirmativa, ut *Nullus lapis est homo, Nullus homo est lapis. Aliqua largitio est vitium, aliquod vitium est largitio.*

Per contrapositionem.

Conversio per contrapositionem est, quando eadem manente Quantitate, termini finiti in infinitos mutantur, ita convertuntur *A. O.* universalis affirmativa, & particularis negativa, ut *Omne honestum est laudabile, Omne non honestum est non laudabile. Aliquod bellum non est utile, Aliquod non bellum non est non utile.*

Per accidens.

Conversio inæqualis, seu per accidens, est quando transpositis terminis minuitur quantitas, ita transponuntur

A. E. universalis affirmans & negans, ut *Omnis homo est animal, Aliquod animal est homo, Nulla perseverantia est pertinacia; Aliqua pertinacia non est perseverantia.*

Triplex hæc conversio hoc disticho comprehenditur.

E. I. simpliciter convertitur. A. E. per acci.
A. O. per contra; sic fit conversio tota.

Quatuor hæc vocales *A. E. I. O.* Qualitatem & Quantitatem propositionum indicant juxta hos versiculos.

Asserit A. negat E. sed universaliter ambo.
Asserit I. negat O. sed particulariter ambo.

Observatio. In conversione hæc summoperè observanda. Primò ut nulla sit ambiguitas terminorum, *Ideò Christus est vitis, & homo est species,* non convertuntur, quia illa est figurata, hæc à vocibus primæ ad voces secundæ notionis procedit. Secundò ut totum subjectum convertendæ fiat prædicatum convertentis. Ex cujus defectu non sequitur, *Mus rodit panem,* ergo *Panis rodit murem, sed aliquid rodens panem est mus.* Tertiò ut nomen, casus, & verborum tempora obliqua rectificentur,

Unde

Unde aliqua arbor est in agro, non sic convertitur, Ergo aliquis ager est in arbore; sed aliquid existens in agro est arbor. ita non sequitur, Senex fuit puer, ergò, puer fuit senex, sed quidam qui fuit puer est senex.

Verùm satis à me dictum puto de essentiâ, divisionibus & affectionibus enunciationis: ultimò restat Discursus postremo libro pertractandus.

LIBER

LIBER TERTIUS.

Cap. I.

De natura & Divisione Discursûs, cujus ratione hic liber in varias partes secatur.

IN primo libro de vocibus simplicibus, in secundo de complexis egimus, quatenus per illas prima, per has secunda mentis operatio dirigitur; restat jam tertia Logicæ pars tertiam mentis operationem dirigens, quæ vocatur Discursus.

Discursus. Discursus est actus humanæ mentis, per quem à noto ad ignoti cognitionem pervenimus. Est duplex, Inferens, & Ordinans.

Ordinans. Ordinans est cum intellectus humanus ab una parte doctrinæ ad aliam procedit,

procedit, adminiculo præceptorum Ordinis & Methodi. *Sect. 11*

Inferens est quando una propositio ex alia probatur; & vocatur argumentatio. *Inferens.*

Argumentatio verò ista duobus modis consideratur à Logico, vel quoad formam seu optimam singularum partium connexionem, ut inde fiat bona consequentia, atque ita in quatuor species dividitur, *Syllogismum*, *Inductionem*, *Enthymema*, & *Exemplum*, vel quoad materiam quæ concluditur; & sic in tres partes distribuitur; *Apodicticam* cujus materia est necessaria, *Topicam* quæ concludit ex probabilibus, *Sophisticam* quæ ex materia fallaci & captiosa argumentatur. *Argumentationis duplex consideratio.*

Hinc est quod tertium hunc librum in tres partes distribuimus, prima aget de Argumentatione quoad formam, secunda de Argumentatione quoad materiam, tertia de Methodo & Ordine totidem à nobis sectionibus suo quæque loco pertractanda. *Generalis divisio hujus libri.*

CAP.

Sect. 1.

CAP. II.

De Argumentatione & ejus formali divisione.

Argumentatio.

ARgumentatio est oratio qua quis rei de qua loquitur fidem facere conatur, ut, *Homo futilis tacere nequit*, ergo *non est ad consilium vocandus.*

Tria in argumentatione, notanda.

Tria sunt in Argumentatione consideranda, *Antecedens*, *Nota illativa*, *Consequens*.

Antecedens notam illationis præcedit, & quandoque ex duabus propositionibus constat, ut in Syllogismo, quandoque ex una, ut in *Enthymemate.*

Consequens est posterior pars argumentationis notam subsequens, & vocatur Conclusio.

Nota illationis est nodus quidam utrasq; partes conjungens. Hujusmodi sunt, *Ergo, igitur, proinde, itaque*, quæ propter concinniorem orationis structuram nonnunquā reticentur, ut, *Vim vi repellendo occidere licet, Milo vim vi repellendo Clodium occidit*, [*Miloni Clodium*] *occidere licuit.* Hîc *vim vi repellendo occidere licet*, *Milo vim vi repellendo Clodium occidit*, sunt duæ propositiones, quæ unum antecedens constituunt,

constituunt, *Miloni Clodium occidere licet*, est consequens, & sequitur, *Ergo*, illationis notam subauditam. Sect. I.

Quatuor ut jam-jam diximus, sunt argumentandi formulæ { Syllogismus. Enthymema. Inductio. Exemplum. *Divisio argumentationis.*

His addunt alii Soritem, Dilemma, Violentum, qui licèt argumentationes propriæ non dicantur, quia medio carent, quoniam tamen multùm suadent non sunt omnimodò negligendæ; & proinde quatuor perfectioribus argumentandi formulis peractis, in fine hujus *Sectionis* de istis paucula dicemus.

Harum omnium Argumentationis specierum perfectissima est *Syllogismus*, *Enthymema* verò perfectius *Inductione*, *Inductio Exemplo*. De istis omnibus suo ordine.

CAP. III.

De Syllogismi partibus, & Divisione

SYllogismus est Oratio, in qua quibusdam rite positis, & concessis aliquid diversum ab iis quæ posita sunt necessariò sequitur, propter ea quæ fuerunt posita. *Syllogismus.*

Sect. I.

Ita his duabus præmissis positis, { *Omne triste est fugiendum.* *Omnis voluptas est turpis.*

Necessariò sequitur concludendum, Ergo *quædam voluptas est fugienda.*

In Syllogismo primò principia ex quibus formetur, inde divisionem ejus considerabimus.

Principia Syllogismi.

Principia Syllogismi sunt vel { Interna, ut Termini & Propositiones. Externa, ut Dictum de Omni & de Nullo.

Terminus.

Termini sunt ex quibus propositiones syllogisticæ conficiuntur, & in quos Syllogismus ultimò resolvitur.

Tres verò sunt termini { Duo extremi, quorum unus Major, alter minor dicitur. Unus Medius, qui vulgò Medium appellatur.

Major.

Major terminus est Prædicatum conclusionis, & in Majore propositione cum Medio ponitur.

Minor.

Minor terminus est subjectum conclusionis, & in Minori unà cum Medio collocatur.

Medius.

Medius terminus in utraque præmissâ capitur, & nunquam ingreditur Conclusionem.

Sillo-

Sine medio nihil potest concludi; cùm enim omnis quæstio duabus partibus constat, de re quæ quæritur, quæ *Subjectum* quæstionis vocatur, & re quæ de subjecto quæritur quæ appellatur *Prædicatum* quæstionis; & cùm nihil seipsum probare possit, hinc est quòd tertio opus est termino, qui utrosque priores conjungat & copulet; ideoque à Logicis medium nuncupatur, v.g. *Ad probandum omnem libidinem esse malam*, medium aliquod sumerem, puta *ingratum esse Deo*, quod primò cum prædicato quæstionis conjungerem, dicendo *Omne ingratum Deo, est malum*; deinde cum subjecto, addendo *Omnis libido est ingrata Deo*, quæ ita secum concordantia facilè hanc conclusionem elicerent, Ergò, *libido est mala*. *Sect. 1.* *Quare medium necessariò requiritur.*

In terminis syllogismorum inprimis observandum, ut nec plures nec pauciores sint quàm tres; non pauciores, quia sic nulla foret connexio, quum extrema non possint per semet ipsa disponi, nec plures, quia quartus necessariò perturbat dispositionem; medium enim quâ medium semper refertur ad duo. *Cautio prima.*

Sunt autem quatuor termini vel ex-

Sect. 1. presse, quum totidem suo ordine in syllogismo disponantur; vel implicitè, quando unus trium terminorum est ambiguus.

Cautio secunda. Secundò cavendum ne isti termini manci sint aut mutilati, sed ut eodem modo inferantur in Conclusione; quo sumpti fuerunt in præmissis; non igitur termini abstracti cum concretis, obliqui casus cum rectis, notiones secundæ cum primis confundi debent. Unde hæ Conclusiones non rectè sequuntur, *Justitia est qualitas; homo est justus*, ergò, *homo est qualitas. Animal est genus, Homo est animal*, ergò *homo est genus*.

Propositio. Propositio syllogistica est oratio affirmans, aut negans aliquid de aliquo, in ratiocinatione.

Differt ab Enunciatione priori libro explicatâ non re sed ratione, quòd hæc est oratio extra argumentationé, illa in argumentatione aliquid affirmat aut negat.

Tres sunt syllogismi propositiones Major, Minor, Conclusio.

Major. Major propositio est prima syllogismi propositio, orta ex connexione Medii cum majori extremo; appellatur κατ' ἐξοχὴν *Propositio* à proponendo

do quoniam in argumentatione primò proponitur, & præ cæteris præfigitur. *Sect. 1.*

Minor est secunda Propositio, orta ex connexione medii cum minori extremo; vocatur à Cicerone *Assumptio*, quia ad majorem in probando assumitur. *Minor.*

Conclusio est ultima propositio syllogismum concludens, orta ex connexione majoris & minoris extremi. Appellatur inde *Complexio*, quia utraque extrema complectitur. *Conclusio.*

Hæc si probetur, appellatur *Conclusio*, si probanda proponatur, *Quæstio*, seu Problema dicitur.

In his Propositionibus, primò observandum, ut omnes non sint negantes; secundò ut non sint simul particulares: tertiò ut si altera præmissarum particularis sit aut negativa, eodem modo Conclusio deteriorem partem semper sequens, colligatur: quartò, ut Medium nunquam conclusionem ingrediatur: quas leges Logici his versibus complexi sunt. *Observatio.*

Syllogizari non est ex particulari.
Neve negativis, rectè concludere si vis.
Si qua prait partis, sequitur conclusio partis.

Sect. 1. *Si qua negata prait, Conclusio sit-que negata.*

Lex generalis erit, medium concludere nescit.

Principia externa. Principia extrema Syllogismi sunt duo Canones certitudinis, quorum alter respicit Syllogismos affirmantes, & vocatur *Dictum de Omni*; alter negantes concernit, & appellatur *Dictum de Nullo.*

Dictum de Omni. *Dictum de Omni* est, quando quicquid de aliquo subjecto universaliter affirmatur, etiam ei de quo illud subjectum dicitur, attribui potest. *Ut omne animal est substantia, Omnis homo est animal*, ergò *omnis homo est substantia*, est syllogismus in quo *Dictum de Omni* evidenter cernitur, quia *Substantia* quæ attribuitur *animali, de homine* quoque prædicatur, propterea quòd *animal* sub se *hominem* comprehendit.

Dictum de Nullo. *Dictum de Nullo* est, quando prædicatum universaliter de subjecto negatur, & ita removetur ab omnibus iis quæ subjectum in sua latitudine comprehendit. Sic iste syllogismus, *Nullus lapis est animal, Omnis adamas est lapis*, ergò, *Nullus adamas est animal*; habet manifestum *Dictum de Nullo*; nam

nam prædicatum majoris *Animal*, universaliter à subjecto removetur, subjectum verò *scilicet lapis* in se *adamantem* continet, *ergò* de illo quoque *Animal rectè negatur*. *Sect. 1.*

Syllogismus dividitur in { Categoricum. Hypotheticum. *Syllogismi divisio.*

Categoricus est, qui ex utraque propositione categoricâ constat. *Categoricus.*

Hypotheticus consistit ex altera, vel utraque propositione hypotheticâ. *Hypotheticus.*

His aliæ syllogismi divisiones possunt addi in *affirmativum & negativum*, *universalem & expositorium*, *directum & indirectum*: sed prima illa divisio quam adduximus est maximi momenti, scilicet in *Categoricum* & *hypotheticum*; ceteris igitur divisionibus omissis de *Categorico & Hypothetico* syllogismo loquemur, & primo de *Categorico*, quia ex illo Syllogismi fiunt hypothetici.

CAP. IV.

De modis & Figuris Syllogismi.

SYllogismus Categoricus formaliter consideratus ad Figuras & Modos tanquam ad certos quosdam concellos

Sect. 1. & classes redigitur.

Figura. Figura est debita medii dispositio cum extremis.

Modus. Modus est index Qualitatis & Quantitatis propositionum. A Figura differt, quòd Figura notat terminorum, modus propositionum dispositionem.

Figuræ tres. Tres sunt Figuræ quæ oriuntur ex triplici medii dispositione; vel enim medium est subjectum majoris, & prædicatum minoris propositionis & fit *Prima Figura*, vel in utraque præmissa prædicatum, & fit *secunda*, vel in utraque subjectum, & oritur *tertia* juxta istos versiculos.

Sub præ prima,
Bis præ secunda,
Tertia bis sub.

Modi. Modi verò sunt quatuordecim, quatuor primæ figuræ, & totidem secundæ, sex autem tertiæ, qui omnes his versibus comprehenduntur.

Barbara, Celarent, Primæ, *Darii, Ferioque.*
Cæsare, Camestres, Festino, Baroco, Secundæ.
Tertia *grande sonans, edit Darapti, Felapton.*
Adjungens Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison.

In quolibet horum modorum tres reperiuntur vocales, totidem propositionibus in syllogismo respondentes, earum qualitatem & quantitatem propalam ostendentes, juxta versus prius habitos: *Asserit A. negat E.*&c. Sic *A* in omni syllaba in *Barbara* reperta, notat quamlibet propositionem in illo modo universaliter affirmare. *Sect. I.*

Prima Figura est, quando medius terminus medio loco collocatur, ut subjectum sit majoris, & minoris prædicatum. Hujus quatuor sunt modi directè concludentes. *Prima Figura.*

Bar- *Omne animal sentit,*
ba- *Omnis homo est animal,* Ergo,
ra *Omnis homo sentit.*
Ce- *Nullum animal est lapis,*
la- *Omnis homo est animal,* Ergò,
rent *Nullus homo est lapis.*
Da- *Omne turpe est fugiendum,*
ti *Aliqua voluptas est turpis,* Ergò,
i *Aliqua voluptas est fugienda.*
Fe- *Nulli lascivi sunt legendi,*
ri- *Aliquis Poëta est lascivus,* Ergò,
o *Aliquis Poëta non est legendus.*

Hujus Figuræ major semper est universalis, minor ubique affirmans. *Regula.*

Secunda Figura est in qua medius *Secunda.*

Sect. 1. terminus in utraque præmissa prædicatur. Ejus quatuor sunt modi.

Ce *Nemo liberalis cupit aliena.*
sa *Omnis avarus cupit aliena;* Ergò
re *Nullus avarus est liberalis.*
Ca *Omnis prudens est temperans.*
mes *Nullus lascivus est temperans.*
tres *Nullus lascivus est prudens.*
Fe *Nullum scelus est excusabile.*
sti *Aliqua culpa est excusabilis.* Ergò
no *Aliqua culpa non est scelus.*
Ba *Omnis fraus est prohibita.*
ro *Quædam mercatura nō prohibetur.*
Ergò.
co *Quædam mercatura non est fraus.*

Major hujus Figuræ semper est universalis; major aut minor semper affirmans.

Tertia Figura habet medium in utraque præmissa subjectum. Ejus sex sunt modi.

Da- *Omnis homo est rationalis.*
rap- *Omnis homo est animal.* Ergò
ti *Quoddam animal est rationale.*
Fe- *Nulli electi damnantur.*
lap- *Omnes electi peccant:* Ergò
ton *Quidā peccatores nō damnantur.*
Bo- *Aliquod bellum non est fugiendū.*
Omne

car *Omne bellum est cruentum*: Ergò, Sect. 1.
do *Quoddam cruentum non est fugiendum.*
Di *Quidam vocati salvantur,*
sa *Omnes vocati peccant*, ergò,
mis *Quidam peccatores salvantur.*
Da *Omnis sapiens est beatus,*
ti *Quidam sapiens cruciatur dolore,* Ergo,
si *Quidam cruciatus dolore est beatus.*
Fe *Nulla severitas placet.*
ri *Aliqua severitas est bona*, ergo;
son *Aliquod bonum non placet.*

Minor hujus Figuræ semper est affirmans, conclusio semper particularis.

Modales syllogismi eodem modo conficiuntur quo isti puri, si *Necesse* pro *Omnis*, *Impossibile* pro *Nullus*, *Contingens* pro *Aliquis*: in concludendo substituatur.

CAP. V.

De Reductione.

QUoniam inter syllogismos jam enumeratos alii aliis sunt imperfectiores, & propterea reductione egent

Sect. 1. gent, de istis & istorum reductione paucula addemus.

Reductio. Reductio est mutatio syllogismi secundæ aut tertiæ figuræ in syllogismum primæ.

Duplex est. Duplex est reductio, Ostensiva, & Reductio per impossibile.

Reductio per impossibile. Ostensiva est, quando vel conversione tantùm, vel conversione & transmutatione simul præmissarum, syllogismus aliquis secundæ vel tertiæ figuræ reducitur ad syllogismum primæ, eâdem conclusione vel ejus Conversa remanente.

Reductio per impossibile est ostendere valorem syllogismi, cogendo adversarium ad absurdum; sumptâ conclusionis contradictione cum altera præmissarum.

Modum reductionis literæ initiales, & intermediæ ostendunt, nam B. C. D. F. in modorum initio indicant ad quē modum primæ Figuræ quilibet imperfectus modus est reducendus. C. M. P. S. in medio & fine monstrant, quomodo hæc reductio sit perficienda, C. enim reductionem per impossibile, M. propositionum transmutationem, P. attenuatam, & S. simplicem conversionem designant juxta hos versiculos.

S, vult

S. vult simpliciter verti. P. verò per acci. Sect. I.

M. vult transponi, C. per impossibile duci.

Exempli gratiâ, *B.* in *Baroco* & *Bocardo* principio notat hos modos ad *Barbara* esse reducendos; eandemque reductionem per impossibile fieri, C in medio monstrat; & proinde necesse est, ut alicujus propositionis contradictio substituatur. Exempli gratiâ formetur hic syllogismus in

Ba *Omnis homo est animal,*
ro *Aliqua planta non est animal,*
Ergò,
co *Aliqua planta non est homo.*

Hujus Syllogismi Major maneat, & conclusionis contradictio fiat Minor, & Minoris Conclusio, ad hunc modum,

Bar *Omnis homo est animal,*
ba *Omnis planta est homo,* Ergò,
ra *Omnis planta est animal.*

Bocardo eodem modo est reducendus, nisi quòd in hoc Minor, ut in superiore Major propositio semper est servanda, & proinde contradictio conclusionis fiat Major, & Majoris conclusio.

Hi duo modi solùm *per impossibile* redu-

Sect. 1.

reducuntur, reliqui omnes *per ostensivam reductionem*. Reductio verò per impossibile ideò fit, ut eorum ignorantia omnibus patefiat, qui conclusionem probabilem in his modis non admittunt: ut si protervus quisquam non admiserit, *Aliquam plantam non esse hominem* illud quod est omnium absurdissimum, reductione factâ, necesse est ut admittat, dum ejus contradictorium concedat, nimirum *omnem plantam esse hominem*, quippe aut hoc aut illud in contradictoriis necessariò verum est.

Reliqui syllogismi *per reductionem ostensivam* juxta literarum ordinem sunt reducendi.

Ita in *Ca-me-stres* C. notat ipsum reduci debere ad *Celarent*, M. indicat propositionum transpositionem: S. in medio ostendit fieri debere simplicem conversionem, ut in hoc exemplo patet.

Ca *Omnis homo est animal,*
me *Nullus lapis est animal,* ergò,
stres *Nullus lapis est homo.*
Ce *Nullum animal est lapis,*
la *Omnis homo est animal,* ergò,
rent *Nullus homo est lapis.*

Ita in conversione *Darapti* D. notat ipsum

ipsum ad Darii esse reducendum P. in medio designat minoris conversionem per accidens, ut *Sect. 1.*

Da *Omnis pius est felix,*
rap *Omnis pius est exosus,* Ergò
ti *Aliquis exosus est felix.*
Da *Omnis pius est felix,*
ti *Quidam exosus est pius,* Ergò
i *Quidam exosus est felix.*

Ex his quæ diximus facilè patet, quomodo reliqui modi secundæ & tertiæ figuræ ad primam possunt reduci, modò discentes id fideliter in memoria teneant, quod prius in propositionum Conversione didicerunt.

CAP. VI.

De Syllogismo Hypothetico.

HActenus de Syllogismi Categorici modis & figuris loquuti sumus, proximè ad hypotheticum deveniendum, qui ita à Categorico dependet, ut nisi ad eum reducatur omninò vitiosus est habendus.

Syllogismus hypotheticus duplex.

Syllogismus hypotheticus est duplex, vel { *Purè hypotheticus.* / *Hypotheticus ex parte.* }

Syllogis-

Sect. 1.

Syllogismus merè hypotheticus est, qui habet omnes propositiones hypotheticas, ut	*Si Animal sit, est etiam substantia.* *Si Leo sit, est Animal.* Ergo *Si Leo sit, est substantia.*

Syllogismus ex parte hypotheticus est, qui constat ex majori propositione hypothetica, & minore categorica.

Estque vel { Conditionalis. / Disjunctivus.

Conditionalis. Conditionalis est qui constat majori propositione conditionali, ut, *si sol luceat dies est, sol lucet,* Ergo *dies est.*

Tota vis hujus Syllogismi dependet à connexione antecedentis & consequentis.

Nota. Notandum igitur est, quòd ab assumptione antecedentis ad assumptionem consequentis valet illatio; sed non

Reg. 1. à positione consequentis ad positionem antecedentis, nisi termini sunt reciproci; unde non valet, *Si homo est, animal est, sed animal est,* ergo *homo est.* Sed potiùs dicendum, *homo est,* ergo *animal est.*

Reg. 2. A remotione consequentis ad remotionem antecedentis valet illatio;

non

non autem à remotione antecedentis ad remotionem consequentis, nisi in terminis reciprocis: unde invalidus est iste syllogismus, *Si homo sit, animal est, sed non est homo*, ergò, *non est animal*: valet autem iste, *Si homo sit, rationalis est, sed est rationalis*, ergo *est homo*; hujus enim syllogismi termini sunt reciproci & convertibiles. *Sect. 1.*

Hic syllogismus ad Categoricum reduci potest, si vis consequentiæ loco majoris ponatur, ut, *si animal est sentit*, in Categoricum resolvitur, dicendo, *Omne animal sentit, Homo est animal*, ergo, *homo sentit*. *Reductio ejus ad Categoricum*

Quod si in Majore plures termini se offerant, ad pauciores sunt reducendi: ut, *si Deus irascatur peccatis, Gentiles non sunt justi*, sic reducitur: *Quibus Deus irascitur, ii non sunt justi, at Gentilibus propter peccata irascitur*, ergò *Gentiles non sunt justi*.

Hypotheticus disjunctivus est qui loco majoris propositionem disjunctivam habet, ut, *Aut dies est aut nox, sed dies est*, ergo, *nox non est*. *Disjunctivus.*

Tota ejus vis consistit in membrorum disjunctione & oppositione, non enim possunt esse subordinata nec mutilata, sed plena esset eorum repetitio. *Nota.*

Valet

Sect. 1.

Valet hic Syllogismus quatuor modis.

Quando vocalis.

1 Quando ponitur Antecedens, ut tollatur cōsequens: ut *justum est, aut injustum, sed justum est*, ergo *non injustum.*

2 Quando consequens tollitur, ut ponatur antecedens: ut, *Dies est aut nox, non est nox*, ergò *est dies.*

3 Quando negatur antecedens, ut ponatur consequens: ut *aut dies aut nox est, non est dies*, ergo *est nox.*

4 Quando ponitur consequens, ut negetur antecedens: ut *Aut homo est aut brutum: sed est brutum*, ergo *non est homo.*

Reductio Syllogismi disjunctivi ad Categoricum.

Hi syllogismi disjunctivi in conditionales resolvuntur, & ipsi demum in Categoricos, sic, *aut nox est aut dies* resolvitur in hanc propositionem, *Si dies est nox non est*, unde rursus Categoricè concludimus.

Nullum tempus nocturnum est diurnum.
Hoc tempus est nocturnum, Ergò,
Hoc tempus non est diurnum.

His addi potest conjunctivus syllogismus, ubi major est propositio hypothetica conjunctiva; sed quia in affirmantibus mera est nugatio, ut, *si quis dicat, Socrates est Philosophus, & bonus*

bonus vir, quid subsumendum? *num hoc quòd sit philosophus, vel illud quod sit bonus vir?* quorum utrumque antea concessum est, & obinde copulativi syllogismi tantùm sunt negativi. Sed quia negativa argumentatio ex copulativis constans, idem infert quod disjunctiva, potiùs ad disjunctivam ipsam retulimus, quàm distinctam tractationem extrueremus. *Sect. 1.*

CAP. VII.

De Enthymemate.

Secunda argumentationis species est Enthymema, quod est syllogismus imperfectus, in quo alterutra præmissarum reticetur, ut *Homo est animal, ergo est corpus.* In Enthymemate prior propositio dicitur Antecedens, posterior consequens. *Enthymema.* *Ejus partes*

Quæ verò præmissarum sit adjungenda, ex antecedentis & consequentis terminorum inspectione cognoscatur: si enim in antecedente & consequente idem sit subjectum, deest major, si idem prædicatum, minor abest; ut *Temeritas est vitium,* ergo *temeritas est fugienda,* majore caret, quia idem *Quomodo perficietur.*

Sect. I.

dem est subjectum utriusque præmissæ; quòd si propositionem addamus illam, *Omne vitium est fugiendum*, hoc imperfectum Enthymema perfectus fiet Syllogismus. Ita, *Homo est animal*, ergo *Socrates est animal*, est enthymema, in quo minor deest, scilicet, *Socrates est Homo*.

Unde enthymema falsum sit.

Si enthymema sit falsum, accidit vel quoniam una præmissarum est falsa, vel quòd consequens non rectè ab antecedente dependet, sic si quispiam argumentaretur, *Homo est animal*, ergo *Homo volat*: argumentum ejus est negandum, quia consequens non rectè ab antecedente dependet, nisi concederemus *Omne animal volare*.

CAP. VIII.

De Inductione.

Inductio.

TErtia species est Inductio, quæ fit cum ex pluribus singularibus elicitur generalis conclusio.

Nota.

Per singularia verò hic intelligo & Individua, & Partes, unde evenit, quòd Inductio duobus modis fiat, quando procedimus vel à singularibus ad universale, vel à partibus ad totum.

Quod

Quòd si singularium aut partium enumeratio sit valdè prolixa, addenda est aliqua forma solennis, ut sunt, *sic in aliis, non datur aliquid dissimile, sic in cæteris.* *Sect. 1.*

A singularibus ad universale.

Malè periit Dionysius, malè Phalaris, malè Nero, Caligula, nec datur aliquod dissimile exemplum, ergo *omnes tyranni malè perierunt.*

A partibus ad totum.

Plebs Romana optimè de Milone sentit, equester ordo optimè sentit, Senatus optimè sentit, idem de cæteris civibus est dicendum, ergo *totus populus Romanus optimè de Milone sentit.*

In hac argumentatione summoperè cavendum, ut enumeratio singulorum plena sit & perfecta, & ne qua partium dissimilitudo reperiatur, unde hæc Inductio non valet: *Socrates, Plato, & Themistius fuerunt docti,* ergo *Omnes homines sunt docti;* Secus enim res se habet in Corydone, & Gryllo. *Cautio.*

Inductio ad syllogismum primæ figuræ reducitur, positâ loco majoris tali propositione, in qua prædicatum conclusionis de particularibus seu singularibus omnibus, sive enumeratis, sive intellectis tanquam de medio dicatur; *Quomodo ad Syllogismum reducitur.*

&

Sect. 1. & addetur minor in qua de subjecto conclusionis eadem singularia dicantur, ut *Dionysius, Phalaris, Nero, Caligula male perierunt.*

Sed isti omnes fuerunt tyranni. Ergò, *Omnes tyranni malè perierunt.*

CAP. IX.

De Exemplo.

Exemplum QUarta ratiocinandi forma est Exemplum, quando unum singulare per aliud probatur, ut *Catilina dedit pœnam motæ seditionis*, ergo, *iste seditiosus puniri debet.*

Differt ab Inductione & Syllogismo, quòd syllogismus ab universalibus ad particulare, Inductio à particulari ad universale, Exemplum ab uno particulari ad aliud ejusdem naturæ procedit.

Quomodo ab Inductione & syllogismo differt.

Dissolvimus exemplum ostendendo partium dissimilitudinem, sic *Laterensis fuit accusatus quia consulatum affectavit*, ergo, *Cicero est accusandus*, non valet quia alter per ambitum, alter citra ambitum affectavit.

Quomodo dissolvendum.

Exemplum ad unum Syllogismum nullo modo reducitur, quia ex quatuor terminis

terminis constat; v.g. si propositum sit probare, *Periculi plenum esse Anglos cum Scotis bellum gerere.* adferendo simile exemplum de Thebanis & Atheniensibus qui finitimi erant, & infeliciter bellum gesserunt; necesse est si syllogisticè concluderetur, ut quatuor sumerentur termini, ex quibus duplicem syllogismum extrueremus.

Sect. 1. Reductio exempli ad Syllogismũ.

Bellum gerere cum finitimis est medius terminus. *Periculi plenum*, major. Minor est *bellum Anglorum cum Scotis.* Quartus terminus est similis, tertio, & est *bellum Thebanorum cum Atheniensibus.* Ex his terminis duo efficiuntur syllogismi, quorum prior vocatur Prosyllogismus, posterior Syllogismus principalis. v. g.

Prosyllogismus.

Bellum Thebanorum contra Athenienses fuit malum.

Bellum Thebanorum contra Athenienses fuit contra vicinos. Ergò,

Bellum contra vicinos est malum.

Syllogismus principalis.

Bellum contra vicinos est malum.

Bellum Scotorum contra Anglos est bellum contra vicinos. Ergo,

Bellum Scotorum contra Anglos est malum.

Hi

Sect. I. Hi duo syllogismi ad hunc modum ad unum Enthymema rediguntur.

Bellum Thebanorum contra Athenienses fuit malum, Ergò, *etiam Scotorum contra Anglos*: hujus consequentiæ ratio est, quia utrumque fuit contra finitimos, qualia bella solent esse mala.

CAP. X.

De aliis minùs perfectis argumentandi formulis.

QUatuor istæ de quibus egimus argumentandi formulæ sunt magis principales; restant jam aliæ imperfectæ quæ ratione materiæ magis quam formæ concludunt.

Inter has primo occurrit Sorites, quæ est concatenatio propositionum & series coacervata, quâ Prædicatum prioris propositionis fit subjectum sequentis, donec primum subjectum cum postremo prædicato componatur: ita ratiocinatur D. Paulus. *Quos præcognovit prædestinavit, quos prædestinavit, vocavit, quos vocavit justificavit, quos justificavit glorificavit*, ergo, *quos præcognovit glorificavit.*

Hæc

Nota.

Hæc argumentatio ex paucioribus quam quatuor propositionibus non constat, & valet quando ab ima specie ad summum genus per intermedia ascendimus; vel a causis ad effectus proximos, qui rursus sunt aliorum effectuum causæ.

Quando vitiosa.

Vitiosa est, quando termini diversarum categoriarum confunduntur, vel causæ per accidens confundantur cum causis per se, vel una propositio sit negativa, vel propositio particularis in secundo aut tertio loco ponatur, vel quando peccat contra unam limitationem primæ regulæ antepraedicamentalis, supra quam hoc argumentandi genus fundatur.

Quomodo ad Syllogismum reducitur.

In Sorite multi latent Syllogismi, quorum unus principalis dicatur, cujus major terminus est prædicatum, minor est subjectum conclusionis in Sorite; medium vero est subjectum propositionis conclusionem antecedentis; reliqui vocantur prosyllogismi, qui fiunt ex terminis intercedentibus: quot enim termini, tot media reperiuntur ad syllogismos minus principales conficiendos; ubi in prædicta Sorite principalis syllogismus est.

Qui justificantur glorificantur,

Sect. I.

Qui præcognoscuntur justificantur,
Ergò, *etiam glorificantur.*

Prosyllogismi verò ex intermediis terminis ad hunc modum colliguntur.

Qui vocantur justificantur,
Omnes præsciti vocantur, ergò,
Omnes præsciti justificantur.

Item,

Omnes prædestinati vocantur,
Omnes præsciti sunt prædestinati,
Ergò,
Omnes præsciti vocantur.

In Sorite observandum, ut syllogismi in quos resolvitur sint in prima figura, quòd in illa ejus consequentiæ ratio potissime demonstretur.

Dilemma.

Post Soritem adjungamus Dilemma, quæ est argumentandi forma, in qua sic confirmamus nostra, aut impugnamus aliena, ut quamcunque interrogationis partem adversarius accipit, causâ cadit; ut, *si animus est corporeus, quomodo percipit incorporea? si incorporeus, cur sensu contabescit?*

Optimum est Dilemma quod constat ex contrariis inter quæ nullum est medium.

Quando vitiosum.

Vitiosum est, si disjunctio non sit plena, sed detur tertium, aut quartum membrum, vel si utraque aut omnes

parte

partes adversarium non feriunt, vel si idem Dilemma contorqueri possit in adversarium. *Sect. I.*

Dilemma in unum syllogismum hypotheticum, & duos categoricos resolvitur, in illum propter majorem, quæ constat ex propositione hypothetica, in hos propter minorem bifurcatam: exempli gratiâ, *Si detur animus, tum est corporeus vel incorporeus; sed non est corporeus, nec incorporeus*; Ergò *non datur animus.* *Quomodo reducitur.*

Hujus Syllogismi minor, quoniam bimembris est, in duos categoricos ita resolvitur.

Quod percipit incorporea non est corporeum.

Animus percipit incorporea,

Ergò, *Animus non est corporeus.*

Item:

Nullum incorporeum senio contabescit,

Omnis animus senio contabescit,

Ergò,

Nullus animus est incorporeus.

His adjiciamus Violentum, quod est concludendi modus, in quo ex adversariorum ratione, non quod ipsi volunt, sed quod nobiscum facit sequi demonstramus, ut *Nolo Philosophia* *Violentum*

Sect. 2. *phiæ operam dare, quia sum filius Regis;* retorqueri enim potest, *Imo eo magis Philosophiæ insudandum quoniam ex regali stirpe natus.*

Hactenus de formali consideratione argumentationis, sequitur materialis sequenti sectione enucleanda.

SECTIO SECVNDA *LIBRI TERTII.*

CAP. I.

De Divisione argumentationis.

Argumentationis divisio.

Argumentatio quoad materiã dividitur in Necessariã seu Apodicticam, probabilẽ, seu Dialecticã, Fallacem seu Sophisticam, quæ concludit ex materia Necessaria, Probabili, Captiosa.

Inter has argumentationes de apodictica pro materiæ necessitate primò dicemus. *Sect. 2.*

Argumentatio necessaria est, quæ in scientiis & artibus ex propriis earum principiis conclusionem probat. *Argumentatio necessaria, quid, quotuplex.*

Quum enim disciplinarum aliæ sunt Theoreticæ, quæ cognitione veritatis consistunt, aliæ practicæ quæ in rerum actione aut effectione versantur; utræque autem probandi ac docendi ea quæ ipsis subjiciuntur, ex propriis principiis, vim facultatemque habeant; hinc fit quod duplex oritur Argumentatio necessaria; unam Demonstrativam, alteram Didascalicam appellamus.

Demonstrativa est, quam ad scientiam comparandam accommodamus, ut, *si probemus in naturali Philosophia hominem esse risibilem, quia est rationalis, aut lunam pati eclipsin, quia terra interponitur.* *Demonstrativa.*

Didascalica est, quâ in arte aliqua utimur ad certum aliquid confirmandum, ut si oncludamus in Medicina *dulcia calidis naturis non competere, quia citò vertuntur in bilem.* *Didascalica.*

Et licèt hæ duæ argumentationes quâdam generali materiâ. *Quomodo inter se differunt.*

Sect. 2. sunt ex propositionibus necessariis & propriis; & fine generali, quia simul firmam cognitionem pariunt, consentire videantur: si tamen impensiùs consideremus, videbimus easdem *δὶς διὰ πασῶν* dissentire; nam principia propria scientiarum ex quibus demonstrativè concludimus, sunt res necessariæ; artium verò principia vel hominis industriâ generantur, aut si sunt necessaria in sua natura, ratione tamen usûs & applicationis in artificis manu sunt posita; præterea, finis Demonstrationis est certa cognitio in qua mens acquiescit, ac Didascalicæ argumentationis finis ad actionem aut effectionem dirigitur. Medicus enim non acquiescit in morbi cognitione per suas causas & symptomata, sed procedit ad expulsionem morbi cum suâ causâ.

Nos priori loco de argumentatione demonstrativâ, & in illa primò de ejus definitione, secundò de illius divisione, ultimò de affectionibus breviter, & quantum res patitur apertè agemus.

CAP.

Sect.2.

CAP. II.

De Definitione prima demonstrationis.

DEmonstrationis definitio petitur aut à fine ejus ad quem collimat, vel à materia ex qua constituitur.

Finis ejus est Scientia; unde Demonstratio ab *Aristotele* dicitur syllogismus, qui scientiam parit.

In qua definitione, primò quid Scientia est, inde quomodo acquiritur, ostendemus. *Prima definitio demonstrationis.*

Scire est causam cognoscere, propter quam res est, quòd illius causa sit, & quòd aliter se habere nequit. *Scire quid:*

Ad scientiam igitur quatuor requiruntur, primò ut causa cognoscatur, secundò, ut illa causa sit proxima, tertiò ut cognoscatur, quatenus est illius rei causa, id est, ut connexionem causæ cum effectu cognitam habeamus, quartò, ut certus sit animus rem aliter se habere non posse. *Ejus conditiones.*

Ex his colligimus duplicem esse Scientiæ certitudinem, unam ratione *objecti seu rei scibilis*, quando causam ejus proximam apprehendimus; alteram ratione *subjecti*, *seu animi scientis*, ut scilicet certus sit, rem aliter se habere non posse, certus autem est, *Duplex scientia certitudo.*

Sect.2. quia causam cognoscit, quâ cognitâ necessariò cognoscitur effectus,

Tria ad scientiam necessaria.

Præterea quod ad scientiæ acquisitionem attinet cognoscendum est, tria ad omnem scientiam necessariò requiri,	Subjectum. Principia. Affectiones.

Subjecti conditiones 4. Subjectum cujuslibet scientiæ quatuor conditiones requirit: primò, ut sit ens per se, secundò, ut sit præcognitum, tertiò, ut affectiones & propria principia habeat, quartò, ut ejus consideratio nulla alia sit, quam ut his omnibus substernatur, *sic corpus naturale est subjectum physiologiæ, & in eo omnes hæ conditiones simul concurrunt.*

Nota. Per subjectum autem scientiæ, substantiam solam non intelligo, sæpenumerò enim accidentia sunt variarum scientiarum subjecta, ut, *numerus Arithmeticæ, magnitudo Geometriæ,* quæ licèt in alia scientia possunt demonstrari, ut in Physica, propriis tamen scientiis nunquam demonstrantur, sed præcognoscuntur & *quod* sint, & *quid* significant.

In quolibet subjecto duo occurrunt consideranda	Res considerata. Modus, considerandi.

Una res considerata pluribus scientiis potest communicari, at modus considerandi in iisdem alius est atque alius; sic *in scientia naturali naturale corpus est subjectum, & res considerata, modus verò ipsum considerandi est qua naturale; idem etiam est res considerata in Medicina, non autem qua naturale, sed qua sanabile.* *Sect. 2.* *Reg. 1.*

Scientia subalternans & subalternata habent eandem rem consideratam, & eundem modum considerandi; in hoc solùm differunt, quòd scientia subalternans subjectum considerat ab omni materia & sensibili qualitate sejunctum, sed subalternata idem contrahit ad materiam sensibilem; ut *Arithmetica de numero agit nullam habente sensibilem qualitatem, Musica in eodem sonis adjuncto versatur; quare Musica subordinata dicitur & veluti filia; Arithmetica subalternans & tanquam mater.* Hoc autem si ita se habet, talem subalternationem in solis Mathematicis reperire necesse est, quòd in iis tantùm res cum sensibili materiâ, nonnunquam existunt; nonnunquam mente & cogitatione separantur. *Reg. 2.*

Principia scientiæ sunt ea quibus *Principia quæ.*

Sect. 2. in aliqua disciplina nihil est prius.

Sunt duplicia, Essendi vel Cognoscendi.

Essendi. Essendi principia sunt, quæ dant esse rei, sic *materia & forma sunt principia essendi in corpore naturali.*

Cognoscendi. Cognoscendi principia sunt, quæ non ad essentiam, sed ad cognitionem rei conducunt.

Quomodo differunt. Differunt quod principia essendi sunt principia cognoscendi, sed non contra. Prætetea, essendi principia sunt res simplices, neque semper cognoscuntur, sed aliquando demonstrantur à posteriori, ut *hominem rationalem esse demonstramus, eò quòd est risibilis.*

Cognoscendi verò principia sunt voces complexæ, seu propositiones, quæ sine ulla probatione in sua scientia accipiuntur, aut si probanda sunt in alia scientia probantur.

Cognoscendi principia duplicia. Hæc cognoscendi principia sunt duplicia, Propria, vel Communia.

Communia. Principia communia sunt quæ omnibus aut pluribus artibus, & scientiis communicantur: sic principium illud contradictionis, *Quidlibet est vel non est*, ubique veritatem obtinet, & omnibus disciplinis accommodatur; item, *si ab æqualibus æqualia demas ea quæ rema-*

remanent erunt æqualia, est principium cùm Arithmeticum tum Geometricum magnitudinibus & numeris commune. Hæc vulgò ἀξιώματα & Dignitates appellantur. *Sect. 2.*

Principia propria sunt, quæ ad unam duntaxat scientiam spectant, ut sunt in Geometria, *A quolibet puncto ad quodlibet punctum lineam rectam duci posse*: in Medicina, *Contraria contrariis sanantur*: in Physica, *Ex nihilo nihil generatur*. Hæc pro diversa ratione Hypotheses, Postulata, & definitiones vocantur. *Propria.*

Principia communia ad Topicam, non Demonstrativam argumentationem spectant, nisi quatenus extrà demonstrantibus inserviant, ad principia propria confirmanda. *Nota.*

Affectio est accidens proprium, quod per se & essentialiter subjecto scientiæ inhæret.

Tres sunt ejus conditiones, primò, ut inhæreat, secundò, ut per se inhæreat, id est, ut naturam & essentiam propriam subjecti consequatur: tertiò, ut præcognoscatur, *quid* ejus nomen significat, *Quòd* autem & *Cur sit* per demonstrationem innotescat. *Affectio.*

Quod in una scientia est affectio, in alia *Nota.*

Sect. 2. alia potest esse subjectum; sic *Magnitudines & numeri accidentia sunt in Physiologia, sed in Mathematicis subjecti locum tenent.*

His tribus partibus scientiæ respondent totidem partes demonstrationis; Subjectum de quo demonstratur; Principia per quæ fit demonstratio; & Affectio quæ demonstratur: ut, *si demonstremus risibilitatem esse affectionem, quæ homini ut primo subjecto inhæret per rationalitatem, tanquam per causam proximam*; tum enim veram risibilitatis scientiam acquisivimus: & hâc ratione Demonstratio dicatur Syllogismus scientificus.

CAP. III.

De secunda definitione Demonstrationis.

Fine Demonstrationis exposito, dicendum est de mediis, quæ ad finem conducunt, seu de materia ex qua demonstratio conficitur, ut scientiam pariat.

Materia syllogismi quinque notis constat.

Materia ejus quinq; notis insignitur, quas omnes Aristoteles in hac secunda definitione sigillatim enumerat.

De

Sect. 2.

Demonstratio est Syllogismus scientificus, qui constat ex veris, primis, immediatis, notioribus, prioribus, & causis conclusionis.

Prima conditio.

Prima conditio est, ut constet ex veris, *seu ut alii addunt*, necessariò veris. Veræ autem propositiones dicuntur, quorũ prædicata verè dicantur de subjecto, & quo arctiori vinculo prædicatum cum subjecto unitur, eò magis elucescit veritas. Quum igitur istæ propositiones debent esse summoperè veræ, inde est, quod haberentur apprimè necessariæ. Hinc est quòd Aristoteles tres necessitatis gradus enumerat:

- κατὰ παντὸς, seu de Omni.
- καθ' αὑτὸ, seu per se,
- καθόλου πρῶτον, seu quatenus ipsum.

Tres gradus necessitatis.

Primus gradus.

Κατὰ παντὸς, De omni est quod omni semperque convenit: duæ igitur requiruntur conditiones, ut propositio sit de omni, Universalitas subjecti, ut prædicetur de omnibus subjecto contentis, *ut in vere verum est quòd omnis arbor viret.* Universalitas temporis, ut prædicatum subjecto attribuatur sine ulla temporis aut loci exceptione, ut *Omnis homo est animal*, si prior conditio solùm adsit, vocatur, *De omni prioristicum*, si addatur posterior, dicitur

Ejus conditiones.

De

Sect. 2. *De omni Posteriorysticum*. Hoc κατὰ παντὸς differt à dicto de Omni in syllogismi regulis, quod istud ad unam propositionem, sed *Dictum de Omni* ad totum syllogismum refertur; præterea *Dictum de Omni* solùm subjecti universalitatem requirit, sed κατὰ παντὸς universalitati subjecti perpetuitatem temporis addit.

Secundus Gradus. Primus & secundus modus dicendi per se. Καθ' αὑτὸ, per se quadrifariam dicitur. Primus modus est quando prædicatum est de subjecti definitione, ut, *homo est rationalis*. Hujus quinque statuuntur prædicata, Genus. 1. Remotum, & 2. Proximum, differentia. 3. Remota, & 4 Proxima, & denique 5. Definitio.

Secundus modus est, quando subjectum est de definitione prædicati; ut, *Homo est risibilis*. Huc spectant omnes propositiones quarum prædicata sunt propriæ affectiones.

Duæ conditiones. Utrique modi duas conditiones requirunt, prima utrisque communis est, ut scilicet nexus sit essentialis inter prædicatum & subjectum; secunda facit ipsos à se mutuò differre; nam ad primum modum requiritur, ut prædicatum sit de essentia subjecti, ad secundum, ut subjectum sit de essentia prædicati.

His

His duobus modis *per se* opponitur unus modus dicendi *per accidens*, quando scilicet nullus est essentialis nexus inter prædicatum & subjectum; ut, *omnis Corvus est niger.*

Sect. 2.
Primus modus dicendi per accidens.

Hæc enim propositio est κτ πάντος, non autem καθ' αὐτὸ, seu per se.

Tertius modus dicendi per se est, quando existentia de substantia dicitur, ut *Socrates est.*

Tertius modus dicendi per se.

Huic opponitur secundus modus dicendi per accidens, cum existentia de accidente enunciatur; ut *Albedo est.*

Secundus modus per accidens.

Sed iste tertius modus ad demonstrandum est inutilis, quòd illius termini non sint realiter distincti. *Existentia* enim non est res distincta *à re existente*, nec est accidens reale, sed intentionale.

Quartus modus dicendi per se est, cum causa efficiens, aut finalis de effectu, aut effectus de iisdem causis, prædicatur; ut *Jugulatus interiit.* Huic opponitur modus tertius prædicandi per accidens, in quo causa fortuita vel valdè remota, de effectu prædicatur, ut *me ambulante coruscavit.*

Quartus modus dicendi per se, & tertius per accidens.

Καθόλου πρῶτον, quatenùs ipsum est, in quâ attributum de subjecto non tantùm universaliter, & per se, sed etiam

Tertius Gradus necessitatis.

Sect. 2. etiam primò, immediatè, & reciprocè prædicatur, ut *Omne vivens nutritur.*

Hæc necessitas tum reperitur cùm prædicatum subjecto conveniat quatenus subjectum est tale, seu cum reduplicatione subjecti; sic, *corvo simul conveniunt volatus & crocitatio*, *sed volatus, ut est avis, crocitatio ut est corvus*; Quocirca *corvus crocitat*, est quatenus ipsum, non autem *corvus volat.*

Quæ sunt in tertio necessitatis gradu.

Tria sunt prædicatorum genera in hoc necessitatis gradu. Primum est propriorum accidentium, ut *homo est risibilis*; secundum est, specificarum differentiarum, ut *homo est rationalis*; tertium est proximarum causarum, ut *quod vivit nutritur.*

Reg. 1.

Inter dictos necessitatis gradus posterior est semper priori perfectior; primus enim solùm subjecti universalitatem notat, cum perpetuitate temporis; secundus addit nexum essentialem, tertius reciprocationem. Quum autem Aristoteles dicat, quòd *per se, & quatenus ipsum* idem sunt, illud intelligendum est de *per se* strictè sumpto, & verum est in primo modo, non nisi differentia proxima, aut tota definitio sit prædicatum; in secundo

vero

verò modo semper veritatem obtinet, quod ibidem affectio de proprio subjecto dicitur; nonnunquam etiam in quarto reperitur, si modò sit nexus definitivus inter causam & causatum, ut *inter eclypsin & terræ objectionem*, cùm eclypsis, sine terræ objectionis mentione causaliter definiri nequeat. Sect. 2.

Primus gradus necessitatis in omni propositione cujuslibet demonstrationis cernitur.

Secundus & tertius ubique reperitur, si medium demonstrationis sit causa utriusque extremi; ut, *Omne rationale est risibile, Omnis homo est rationalis*, ergò, *omnis homo est risibilis*; ubi *rationale*, non *risibilitatis* solùm, sed etiam *hominis* causa est: quòd si medium sit causa solius majoris extremi, & non minoris, Propositio & Conclusio sunt *Quatenus ipsum*; minor verò tantùm abest, ut *Quatenus ipsum* habeatur, ut aliquando non sit *per se*, v. g. *Omne corpus sphæricum recipit lumen per incrementum: sed luna est corpus sphæricum*, ergò, *Luna recipit lumen per incrementum.* Hîc *luna est sphærica*, est de *Omni*, non autem *per se*, nec *quatenus ipsum*, vera tamen est demonstratio Reg. 2.

Se-

Sect. 2 *Secunda conditio.* Secunda conditio demonstrationis est, ut constet ex primis & immediatis. Prima autem seu immediata propositio dicitur, quando inter ejus prædicatum & subjectum nullum intercedit medium, quod sit causa inhærentiæ prædicati in subjecto; ut, *Omnis homo est risibilis.*

Immedietas duplex. Propositio duobus modis dicitur prima seu immediata, vel ratione causæ, quæ nullam habet mediam causam, per quam demonstrari potest; vel ratione subjecti, quando prædicatum inest alteri subjecto priori.

Nota. Potest autem propositio esse prima ratione subjecti, quæ non est prima ratione causæ; sic, *homo est risibilis*, est prima ratione subjecti, quia *risibilitas* pimò *homini* inest, non autem ratione causæ, quia *risibilitas homini inest per rationalitatem*: nam *rationalitas* in causando est *risibilitate* prior; sed *homo est rationalis*, utroq; modo est propositio prima, non solùm ratione subjecti, sed etiam causæ.

Reg. In omni demonstratione major est immediata ratione causæ, quod in illa medius terminus cum majore extremo (cujus causa est) conjungitur: conclusio autem immediata est immedie-

tate

tate subjecti, quoniam in illâ affectio de subjecto dicitur cui primariò convenit. Minor verò immediata est, si medius terminus utriusque extremi sit causa, aliàs mediata est actu, licet immediata sit potentiâ, quatenus scilicet resolvi potest in unam immediatam, quæ est definitio subjecti, & indemonstrabilis, ut posteà patebit. Hæc clariùs elucescent, si exemplum subjungamus. *Sect. 2.*

Omne rationale est risibile. Est immediata ratione causæ.

Omnis homo est rationalis. Est immediata ratione causæ & subjecti, quia *rationale* est utriusq; extremi, *hominis*, scilicet & *risibilitatis*, causa.

Ergò, *omnis homo est risibilis*, immediata est ratione subjecti, quia *risibilitas homini primò inest*.

Quod si *receptio luminis per incrementum* de lunâ probetur, *per sphæricam figuram*, ut superiùs demonstravimus, minor erit, *Luna est sphærica*, quæ neutro modo est immediata, nec ratione causæ, nec respectu subjecti.

Tertia conditio. Tertia conditio est, ut constet ex notioribus. Ignotum enim per notius semper demonstratur; quocirca necesse est, ut termini sint præcogniti:

quod

Sect. 2. Quod ut melius intelligatur, notandum est, quòd quatuor apud Aristotelem recensentur quæsita, duo simplicia, *An sit*, & *Quid sit*; duo complexa, *Quod sit*, & *Cur sit?*

Quatuor quæstiones.

An sit. Quæstio, *An sit* inquirit, τὸ εἶναι, vel subjecti, vel prædicati, ut *An sit Luna*, *An sit Ecclypsis.*

Quid sit. Quæstio Quid sit, naturam Prædicati aut subjecti seorsim investigat, ut *Quid est Luna*, *Quid est Ecclypsis.* Estque vel *Quid nominis*, vel *Quid rei*. Quid nominis declarat, Quid nomen importat, ut *quid significat Ecclypsis?* Quid rei naturam & essentiam quæsiti investigat, *Quid est Luna? Quid est Ecclypsis.*

Hæ duæ vocantur Quæstiones simplices, quia de terminis simplicibus quærunt.

Quod sit. Quæstio *Quod*, seu *utrum sit* investigat, utrum prædicatum subjecto insit; ut *utrum luna eclypsin patiatur?*

Cur sit. Quæstio *propter Quid*, seu *Cur sit*, inquirit ob quam causam prædicatum subjecto tribuitur: ut *Cur Luna Eclypsin patiatur?*

Hæ duæ vocantur complexæ, quia de integris propositionibus quærunt.

Quatuor istæ quæstiones ad duas reduci

reduci possunt: nam sub *Quid sit* continetur, *An sit*; sub *Cur sit Quid sit*; proinde *Quid sit* & *Cur sit* sunt perfectæ quæstiones; *An sit* & *quid sit* imperfectæ.

Sect. 2.

Quomodo sunt duæ tantùm.

Reg.

Subjectum & Principia in omni demonstratione præcognoscenda sunt, & *quid nomen significat*, & *quod sint*. Affectio solùm præcognoscitur, *Quid nomen significat*; *Quid enim* & *Cur sit* demonstratione probantur. Atque hinc est quòd Aristoteles dicit demonstrationem à notioribus procedere; non solùm quòd propositiones sunt conclusione notiores, sed quia subjectum de quo demonstratur, & principia per quæ demonstratur simul sunt affectione notiora.

Quarta conditio.

Quarta conditio cum tertiâ concurrit, & ex illa consequitur, quia enim principia sive causæ sunt notiores, ideò priores sunt conclusione.

Prius dicitur dupliciter.

Prius autem & notius aliud alio duobus modis dicitur, *vel nobis*, ut sunt omnia singularia, quæ sensibus objiciantur; *vel naturâ*, ut universalia, quæ intellectui solùm sunt obvia, *sic causa naturâ*, sed *effectus nobis sunt notiores*.

Demonstratio primariò & præcipuè ex notioribus natura procedit, quia

Sect. 2. quia conclusionis proximam causam ostendit, & ex consequenti à notioribus nobis: quia omnis demonstratio ob nostram cognitionem fit; quando enim causa semel nobis innotescit, meliùs apprehendimus effecta. Hinc est quòd demonstrationes aliæ procedunt à notioribus nobis ordinem naturæ servantibus, aliæ ex notioribus nobis ordine naturæ contrario utentibus; illæ procedunt à causis ad effecta, hæ ab effectis ad causas, illæ sunt *διότι*, hæ autem *ὅτι*.

Quinta conditio. Ultima conditio est, ut constet ex causis conclusionis, id est, ut medius terminus sit causa affectionis, quæ in conclusione de subjecto prædicatur.

Quatuor causarum genera. Causarū verò quatuor sunt genera; duo sūt
- Interna { Materia, Forma, } quæ rē intrinsecùs constituūt.
- Externa { Efficiens, Finis, } quæ extrinsecùs ad subjecti naturam conducunt.

Materialis. Causa materialis est, ex qua aliquid fit.

Formalis. Formalis est, quæ dat intrinsecam essentiam substantiis & accidentibus. *Sic quando ranæ fiunt ex terræ putredine,*

dine, putredo terræ materialis, & ranæ forma formalis causa dicitur. Sect. 2.

Causa efficiens est, quæ sua actione aliquem producit effectum, Estque vel externa, quæ semper cum actione aut passione agit, ut, *quando ignis aquam calefacit*, vel interna, quæ solâ emanatione effectum producit, ut, *rationalitas risibilitatem*. *Efficiens.*

Finis est, cujus gratiâ res fit. *Finis.*

Omnia hæc quatuor causarum genera demonstrationem ingrediuntur, sed duo externa primariò, [& eorum ratione interna. Materia demonstrationem illam ingreditur, in qua accidens per causam internam demonstratur, quia medium tale est, quale requirat materialem necessitatem cum forma unitam, unde affectio emanaret; unde materia dicatur *conditio sine qua non*, formam concomitans. Forma verò est medium, quatenus est causa efficiens interna, quæ per fluxionem efficit aliquid. Restat igitur quòd efficiens & finis propriè & primariò sint media demonstrationis: utriusque nos exempla ponemus. *Quomodo omnes causa demonstrationem ingrediuntur.*

Inter quod, & solem terra interponitur, id lumine deficit.

Inter lunam & solem terra interponitur

Sect. 2. *ponitur, lumine* igitur *luna deficit.* Item. *Qui vult esse sanus is non vult cibum ad os ventriculi fluitare; Ambulans post cœnam vult esse sanus, non vult* igitur *fluitare cibum.*

Prior demonstratio pro suo medio habet causam efficientem, posterior finalem.

Corollaria. Ex his quæ de utraque definitione diximus, hæc colligenda sunt corollaria.

Primò quod ad terminos attinet Subjectum in demonstratione semper est minor terminus, & aliquando est substantia, ut *homo*, aliquando accidens, ut *numerus.*

2 Affectio seu propria passio semper est major terminus, & accidens, aut ab interna, aut ab externa causa constitutum; nunquam verò substantia potest demonstrari: ut enim res demonstretur, requiritur primò: ut causam extra essentiam habeat; secundò, ut per se & necessariò substantiæ insit; per utramque conditionem excluditur substantia, & per secundam accidens commune; solùm igitur relinquitur proprium accidens, quod dicatur demonstrabile.

Quid est demonstrabile.

3 Principium in demonstratione potis-

potissimâ est proxima causa affectio- *Sect. 2.*
nis, & nonnunquam minoris extremi est causa, quando nimirum affectio demonstranda ab interna causa per emanationem fluit; semper verò majoris, qualiscunque fuerit affectio.

4 Quod autem ad propositiones quæ demonstrationem ingrediuntur spectat, hoc solum in iis observandum majorem & conclusionem semper esse immediatam, illam primitate causæ hanc primitate subjecti; minorem verò tunc temporis reperiri immediatam cùm medium est subjecti forma, & utriusque extremi causa, aliàs semper esse mediatam.

CAP. III.

De divisione Demonstrationis.

DEmonstratio, non ut univocum, sed ut analogum genus primò dividitur in Demonstrationem propter Quid, & Demonstrationem, Quod. *Demõstrationis prima divisio.*

Demonstratio propter Quid, est prima & principalis species quam superiore capite definivimus. *Demõstratio propter Quid.*

Demonstratio Quod, est quâ res quidem esse ostenditur, causa tamen *Demõstratio Quod.*

 ejus

Sect. 2. ejus non indicatur, sed effectus.

Quomodo differunt. Hæ duæ species conveniunt, quòd ambæ fiunt à propositionibus veris, prioribus & notioribus conclusione: sed differunt quòd διότι procedit à prioribus secundùm naturam, & causis proximis conclusionis: at ὅτι, vel ab effectu procedit, & sic non erit à causa; vel si à causa procedat, erit remota non proxima, & sic non constabit ex immediatis.

Demonstratio propter quid duplex. Demonstratio propter quid subdividitur in { Simplicem. Compositam.

Simplex. Simplex demonstratio est, cujus ambæ propositiones sunt indemonstrabiles: ut sunt omnes illæ demonstrationes, quarum medium est pars essentialis subjecti: ut, *cum risibile de homine per rationale demonstretur.*

Composita. Composita est cujus minor propositio est mediata, ideogue eget prosyllogisticâ demonstratione, donec ad ambas propositiones indemonstrabiles pervenimus, ut *si quis probaret ignem tendere sursum, propter summam ejus levitatem, tanquam per causam proximam*, hujusmodi esset ejus demonstratio.

Quodcunque leve est tendit sursum: Ignis levis est, ergò, *tendit sursum.*

Sed

Sed quia hæc minor propositio, non est per se immediata, ideò priori aliquâ probatione opus est, quam vocant prosyllogisticam, quâ *levitatem de igne* demonstremus: ut quod *summè calidum est, est summè leve, Ignis est summè calidus,* ergò, *est summè levis.* Atqui cùm ad primam causam adhuc non sit perventum, ulterior probatio est introducenda, in qua caliditatem de igne per suam formam nobis ignotam demonstremus: ut, *Quod formam ignis habet est summè calidum. Elementum ignis habet formam ignis,* Ergò, *Elementum ignis est summè calidum.* Cujus demonstrationis minor cùm sit immediata ulteriùs demonstrari non potest, & proinde acquiescendum est in ipsa, tanquam in primâ causâ jam inventâ. *Sect. 2.*

Inter hos Syllogismos, primus vocatur Syllogismus principalis; reliqui dicantur Prosyllogismi seu Epagogici, qui ducunt nos ad primum & principalem syllogismum ritè intelligendum. Atque hinc apparet, quomodò omnes demonstrationes ex immediatis constant, vel scilicet actu, ut Simplex, vel potestate, ut Composita, cujus minor per multas resolutiones *Nota.*

Sect. 2. tandem evadit immediata.

Demōstratio quòd *duplex*.

Demonstratio *quod* duplex est, vel enim procedit a { Causâ remotâ, ad effectum. / Effectu ad causam. }

A causa remota.

Demonstratio à causa remota, plerumque negativa est, & extruitur in secunda figura in *Camestres*, cujus ratio est, quoniam causa remota, ut plurimùm, est amplior suo effectu, quare eâ positâ non necessariò ponitur effectus, sed ablatâ tollitur.

In hac Demonstratione, effectus est major extremitas, qui cum causâ remotâ in majori propositione conjungitur subjectum est minor, qui in minori à causa remota amovetur, ut ab ipsa non constitutus. v. g. si probandum esset *Parietem non respirare*, quia *non est animal*, ad hunc modum extrueretur Syllogismus.

Ca *Omne animal est respirans*,
me *Nullus paries est animal*, Ergò,
stres *Nullus paries respirat*.

Fieri tamen potest, ut affirmativè in prima figura concludatur, nempè si contingat causam remotam cum effectu reciprocari, ut *Quacunque animam habent nutriuntur*, *Planta habet animam*,

animam, Ergò, *Planta nutritur.* Anima enim non est causa proxima nutritionis, sed potentia vegetativa ab anima dimanans. Sed quia hoc rarò contingit, hujusmodi Syllogismos Aristoteles non respexit. *Sect. 2.*

Demonstratio ab effectu ad causam locum habet, quando effectus est notior, & causa ignotior: tunc enim ostendimus inesse alicui causam, eò quòd eidem inest effectus, ut, *in naturali corpore probamus materiam inesse, quia eidem inest generatio, & naturale corpus motorem habere aeternum, quòd aeterno cietur motu.*

Quando demonstratio ab effectu locum habet.

Haec Demonstratio potest extrui in prima figura & affirmativè, quia posito effectu ponitur causa: potest etiam fieri negativa, & in secunda, si alicui subjecto causam non inesse ostendimus, eò quòd eidem non inest effectus.

Quomodo extruitur.

Ex his quae de prima divisione demonstrationis secundùm materiam diximus, jampridem elucescat quid de secunda ejus divisione quoad formam dicendum sit.

Secunda divisio demonstrationis.

Bifariam enim dividitur, vel { Secundùm Qualitatem in { Affirmantem. Negantem.

Sect. 2.

Secundùm Quantitatem in	Universalem. Particularem.

Universalis demonstratio.

Universalis demonstratio est, quæ affectionem ostendit de universo subjecto, cui primo inest.

Particularis.

Particularis demonstratio est, quâ ostenditur prædicatum non de toto subjecto, sed de aliqua ejus parte: Hinc patet, quod universalis & particularis demonstratio longè differunt ab universali & particulari syllogismo, in prioribus Anylyticis. Demonstratio enim universalis dicitur non à subjecto, sed à prædicato universali, quando scilicet prædicatum inest primo & immediato subjecto, quòd si affectio quæ demonstratur toti generi competat & demonstretur de specie aut speciei conveniat, & demonstretur de Individuo, vocatur particularis; quia affectio de parte sui subjecti demonstratur & non de toto. Exemplo res fiet clarior.

Quomodo à particulari Syllogismo differt.

Omne quod habet in se principium motus est mobile.

Omne corpus naturale habet in se principium motus: Ergò,

Omne corpus naturale est mobile,

Hæc demonstratio est universalis

quia

quia *mobile* de *corpore naturali* demonstratur, tanquam de subjecto proprio & immediato. *Sect. 2.*

Quod si dicam.

Quod habet in se principium motus est mobile,

Omnis homo habet in se principium motus, Ergò,

Omnis homo est mobilis.

Hic Syllogismus licèt in prioribus Analyticis pro universali habeatur quoniam conclusionis subjectum est universale, cuilibet enim homini competit ut sit mobilis; tamen in Posterioribus dicitur particularis, quia affectio illa mobilitatis homini non competit, ut primo subjecto; *non enim homo quà homo, sed quà corpus movetur.*

Reg. Demonstrationes particulares primo falsæ sunt, quia propria affectio primo subjecto in illis non attribuitur; secundò sunt supervacaneæ, qui enim novit affectionem suo primo subjecto convenire, novit etiam ipsam omnibus illius subjecti speciebus attribui posse; & proinde demonstrationes particulares sub universalibus continentur.

Affirmans. Affirmans demonstratio est, in qua pro-

Sect. 2. propria affectio affirmatur de suo primo subjecto.

Negans. Negans est, in qua propria affectio removetur ab eo, quod neque est proprium subjectum, nec illius species.

Reg. 1. Affirmativæ demonstrationes præstantiores sunt negativis: non enim propriæ affectiones de iis rebus quibus non insunt, sed potiùs quibus insunt, demonstrari solent & debent.

Reg. 2. Demonstratio potissima, seu *propter Quid* semper esset universalis & affirmativa, & proinde aptissimus concludendi modus est Barbara: nam causa quatenus causa semper respicit effectum cum quo prædicationem non faciat, nisi universalem affirmativam.

Nota. Fiat etiam demonstratio propter Quid in secunda figura & in *Camestres*, quando effectum non inesse ostendimus, quia ejus causa non inest, ut *bestiam non esse risibilem, quia non est rationalis*, sed hoc minus in usu est, & cadit à perfectione demonstrationis: sic enim distrahitur accidens à proprio subjecto, & alii opponitur, cui neque per se inest, nec ullo modo inesse potest.

Reg. 1. Demonstratio *Quod* à causa remota est negativa; ab effectu vel affirmativa,

tiva esse potest vel negativa. Hæc ex iis quæ prius statuimus sat manifestò apparent. *Sect. 2.*

CAP. V.

De Affectionibus Demonstrationis.

DUæ sunt affectiones demonstrationis { Regressus. / Conversio in definitionem. *Affectiones duæ.*

Regressus est illa demonstrandi ratio, quâ prius causam ignotam ex effectu notiore colligimus; postea verò regredientes ex eadem causa eundem effectum demonstramus. *Regressus*

Quum enim semper à notioribus sit progrediendum, effectus verò sæpenumerò elucescit, quando causa est incognita, ideò eum quandoque sumimus, ut levem cognitionem causæ habeamus, causâ autem semel inventâ de ea discurrit intellectus, ut exquisitam ejus notitiam haberet, quâ partâ regredimur rursus ad effectum per eam causam demonstrandum.

Tria igitur in regressu sunt ordine consideranda, primò demonstratio causæ ab effectu: secundò inuentæ causæ accurata consideratio; tertiò, demon- *Tria in regressu consideranda.*

Sect. 2. demonstratio effectûs ex illa causa, ut, *cùm demonstretur materiam esse in corporibus naturalibus, quia in iisdem reperitur generatio; per Generationem* quæ est materiæ effectus, ad *materiam cognoscendam* pervenimus; sed quia *materia confusè* tantùm adhuc cognoscitur, ideò secundo loco in ejus consideratione paululum insistimus, investigando *quid illa materia sit? num à privatione differt? quomodo nulli formæ particulari sit addicta.* Ultimo quidditate ejus cognitâ exploramus tandem essentialem nexum inter causam & effectum, & regrediendo inquirimus quomodo hæc materia generationem producit, atque ita causa & effectus, quæ primo aspectu confuso quodam modo fuerunt cognita, hoc progressu & regressu distinctè nobis innotescunt.

Exempli gratiâ.

Ab effectu ad causam.

Quod non scintillat id propè est,
Planetæ non scintillant, Ergò,
Propè sunt.

A Causa ad Effectum.

Quod

Quod propè est id non scintillat, Sect. 2.
planetæ propè sunt, ergò,
Non scintillant.

Ubi notandum quod in hoc regressu, sicut in quolibet alio, major propositio simpliciter convertitur, unde necesse est mediam quandam intervenire considerationem causæ, utrum nimirum proxima sit & immediata: nam si effectu latiùs pateret, cum ipso non converteretur; minor verò prioris syllogismi est posterioris conclusio, & conclusio ejus minor: atque ita perficitur regressus. Regressus enim propriè cernitur in posteriori demonstratione, quando à causa ad effectum regredimur, sed quia regredi non possumus, nisi priori modo progressum faceremus: utriusque demonstrationis respectu Regressus dicitur.

Quomodo regressus extruitur.

Conversio Demonstrationis in definitionem est transpositio terminorum syllogismi demonstrativi in veram causalem definitionem accidentis. Dico [in definitionem accidentis] quia ea definitio quæ est demonstratio positione differens non est *Substantia*, siquidem ejus nulla habetur demonstratio, sed *Accidentis* tantum; idcircò

Conversio demonstrationis in definitionem.

Sect. 2. idcircò de ejus definitione dicendum est.

Triplex definitio. Definitio verò accidentis est triplex.

Nominalis Nominalis quæ genere & subjecto constat, ut *eclypsis est defectus luminis in luna, tonitrus est sonus in nubibus.* Vocatur Nominalis, quia causam rei non continet, licèt alio sensu appelletur essentialis; quatenus subjectum differentiæ seu formæ locum tenet, quod cum genere adjunctum essentialem definitionem constituit.

Causalis. Causalis quæ accidentis causam declarat, ut *eclypsis est interpositio terra*, & hæc impropriè dicitur definitio, quia non ipsam quidditatem, sed quidditatis causam declarat. Tertia definitio est, quæ ex nominalis & causalis unione oritur, ut, *Eclypsis est defectus*

Ex utrisq; conflata. *luminis in luna, ortus ex terra interpositione. Tonitrus est sonus in nubibus propter ignis extinctionem.*

Prima definitio est demonstrationis conclusio, secunda est ejus principium, tertia est ipsa demonstratio situ terminorum differens. v. g.

Inter quod & Solem terra interponitur, illud deficit lumine.

Inter Lunam & Solem terra interponitur, Ergò. *Luna*

Luna deficit lumine. *Sect. 2.*

Hujus demonstrationis Conclusio est definitio nominalis eclypseos. Medius terminus est ejusdem definitio causalis, tota demonstratio est perfecta ejus definitio ex utrisque conflata.

Circulus quid.

His duabus affectionibus alii Circulum addunt. Syllogismus verò circularis est, quando ex majore conversâ & conclusione minorem colligimus, similiter ex minore conversâ & eâdem conclusione majorem, sic enim ex propositionibus conclusionē, & vicissim ex conclusione propositiones ostendimus: ut,

Omnes illi quos Deus absolvit, sunt absoluti à peccato,

Omnes eos qui sunt in Christo Deus absolvit, Ergò,

Omnes qui sunt in Christo, sunt absoluti à peccato.

Iste Syllogismus ad hunc modum in orbem reducitur.

Quos Deus absolvit, ii sunt in Christo.

Qui absoluti sunt à peccato, Deus absolvit, Ergò,

Qui absoluti sunt à peccato, sunt in Christo.

Circulus à regressu differt, quòd in regressu

Sect. 2, Quomodo à regressu differt.

regreſſu eſt progreſſus primo à notioribus ſecundùm nos, deinde à notioribus ſecundùm naturam; ſed Circulus eſt quando uterque proceſſus eſt à cauſa proxima, quod impoſſibile eſt, propterea quod ſequeretur idem reſpectu ejuſdem cauſam eſſe & effectum, notius & ignotius, prius & poſterius, ſecundùm naturam. Licèt igitur regreſſum inter affectiones admittimus, Circulum tamen ut idem per idem probantem rejicimus & reſpuimus.

Cur improbandus.

CAP. VI.

De Inductione Demonſtrativa.

Finito ſyllogiſmo Demonſtrativo ad Inductionem procedo, tum quia eſt argumentationis demonſtrativæ ſpecies, tum quòd ad ſyllogiſmum demonſtrativum ritè intelligendum maximè confert.

Inductio quid.

Inductio eſt proprium inſtrumentum, quo principia ſcientiarum quæ per ſe nota dicuntur nobis innoteſcunt: ut ſi quis dubitet *utrum totum ſit majus ſuâ parte*: viſibili aliquo objecto oſtendimus, *hoc totum eſſe ma-*

jus

jus suâ parte, itemque aliud, eodemque modo tertium, & proinde omne totum esse suâ parte majus. *Sect. 2.*

Ad Inductionem tria præcipuè requiruntur, primò, ut materia sit necessaria; secundò, ut sit essentialis connexus subjecti cum prædicato; tertiò, ut principia Inductione probanda sint naturaliter nota per se, & levi probatione egeant.

Quæ ad ipsam requiruntur.

Per duas priores conditiones Inductio demonstrativa distinguitur à Dialectica, cujus materia non est necessaria, & terminorum nexus est tantùm accidentalis, & probabilis: unde ad principium dialecticum confirmandum multæ Inductiones vix sufficiant, ad Demonstrativum verò una aut altera satis superque est propter maximum & evidentem terminorum nexum. Per ultimam conditionem Inductio demonstrativa à demonstratione ab effectu differt; cujus officium est demonstrare principia naturaliter ignota, ad quorum inventionem Inductio parùm habet efficaciæ, quia forsan res invenienda non est per se sensilis, ut, *materia prima quæ per Generationem invenitur*, Inductione verò inveniuntur ea principia, quæ sunt nota

Quomodo differt ab inductione.

Quomodo à demonstratione ab effectu.

Sect. 2. ta secundùm naturam, & proindè percipiuntur, ut primùm ostenduntur.

CAP. VII.

De Syllogismo Didascalico.

Quis est usus Syllogismi didascalici.

VT Syllogismo Demonstrativo utimur in scientiis, ita didascalico in artibus & practicis disciplinis, quando in ipsis aliquid probamus ex propria rei de qua agitur naturâ; & per causam; in iis enim, sicut in scientiis, propria principia & reperiri possunt & explicari; & licèt ars res singulares efficit, utitur tamen principiis universalibus per experientiam collectis in operando. *Sic in Medicina; quæ est ars factiva, probo hæc dulcia huic febricitanti non convenire, quia omnia dulcia vertuntur in bilem, item in Ethicis probo fœlicitatem esse in numero honorabilium, quia principium est cujus gratia omnes omnia agunt, item, virtutem moralem esse laudabilem, quia in mediocritate est posita.*

Quomodo differt à Demõstrativo, quomodo à Dialectico.

Differt à Syllogismo Dialectico, quia didascalici principia sunt propria, Dialectici verò communia; à Demonstrativo quia alter circa artes, alter

ter circa scientias versatur: aliàs, Demonstrativus & Didascalicus per omnia veniunt, & proinde ab uberiori tractatione abstineo, quoniam quæ de Didascalico sunt dicenda dilucidò satis apparent in iis quæ de Demonstratione jam pridem diximus. *Sect. 2.*

CAP. VIII.

De Syllogismo Topico & locorum divisione, inprimis verò de locis Personarum.

ARgumentatio τοπικὴ seu probabilis est, quæ in utramque contradictionis partem ex principiis communibus opinionem parit. *Argumentatio probabilis.*

Communia principia voco vel axiomata topica, quæ per omnes disciplinas se expandunt: ut, *Cui convenit unum conjugatorum, eidem convenit alterum*; *Cui convenit definitio, eidem competit Definitum*, vel sunt propositiones probabiles, quæ omnium aut plurimorum hominum judiciis consentiunt, quæ ideò dicuntur Communia principia, quia non ex ipsarum rerum de quibus agitur naturâ, sed ex communi opinione trahuntur, vel denique sunt *Communia principia quæ dicantur.*

Sect. 2.

ſunt propoſitiones, quæ uni quidem diſciplinæ propriæ ſunt, ſed pluribus quæſtionibus in eadem diſciplina ſunt communes. v. g. *Omne corpus vi ſentiendi præditum eſt animal, ad naturalem philoſophiam propriè ſpectat, ſed quia probationi plurium quæſtionum inſervit, ut quando quæratur de homine, leone, equo, an ſint animalia,* non injuria inter probationes Dialecticas enumeretur.

Opinionem parere.

Opinionem verò parere eſt producere incertam & debilem cognitionem eorum, quæ aliter ſe habere poſſunt.

Quomodo argumentatio probabilis differt à neceſſaria.

Tribus modis argumentatio probabilis à neceſſaria differt, neceſſaria unam contradictionis partem ſtatuit, & confirmat; probabilis circa utramvis ejus partem æqualiter verſatur: neceſſaria conſtat ex principiis propriis, probabilis ex communibus; neceſſaria firmam cognitionem parit, probabilis ſolummodò opinionem.

Argumentum.

Hæc autem opinio per certas rationes hominum animis infunditur, quæ vulgò appellantur, τόποι, ſeu probabilia argumenta.

Arguere.

Argumentum eſt quod ad aliquid arguendum eſt affectum.

Arguere autem eſt vim quandam habere,

habere, quâ alterum accipiat aliquam lucem, ut appareat quale ſit, & quomodo ejus ratio ſe habeat. *Sect. 2.*

Hæc argumenta ex Locis Topicis depromuntur.

Locus Topicus quid.

Locus verò Topicus eſt ſedes argumenti, ſeu index demonſtrans ex quo fonte ſumendum ſit argumentum, quo confirmanda eſt propoſitio, de qua dubitatur.

Quotuplex.

Loci ſunt duplices, Perſonarum, aut Rerum.

Loci Perſonarum ſunt, quibus utimur in laudibus aut vituperiis perſonarum, & licèt hi loci Rhetorici appellentur, & pertineant ad demonſtrativum genus, obiter tamen Dialecticis materiis nonnunquam intexuntur, & proinde levi penicillo hic breviter ſunt delineandi.

Loci perſonarum undecim.

Undecim ſunt perſonarum loci, à quibus ad earum laudationem aut vituperationem argumentemur.

1 A Nomine, ut *ex Verris nomine Cicero oſtendit ejus rapacitatem, à Chryſogoni ejus avaritiam.*

2 A Natura, in qua primò ſpectamus ejus nationem, ut, *Germanus eſt,* ergò, *ferox Pœnus,* ergò, *fœdifragus.* Secundò ſexum, *A natura enim comparata*

Sect. 2. *parata est opera mulieris ad domesticam diligentiam, viri autem ad forensem.* Tertiò ætatem, *ætatem enim aliam aliud factum decet*, ut inquit Plautus: *temerè eum fecisse non est mirandum, Puer enim est.*

3 A victu, in quo consideramus primò parentes, *quorum mores plerunque in sobolem propagantur*: posteà præceptores, *Magna est enim vis disciplinæ & studiorum*: ultimò socios, *nam bonus vir bonorum consuetudine gaudet.*

4 A fortuna, sub qua comprehenditur tum vitæ genus, *utrum in otio an in negotio vixit*, tum mors ipsa, *nam qualis vita finis ita.*

5 Ab habitu corporis consuetudine laboris comparato.

6 Ab affectione animi, utrum in literis progressum fecit.

7 A studiis, quibus maximè versatus est.

8 A consiliis, utrum nullam inhonestam rem voluit.

9 A factis, quæ plerumque cum vitæ genere conveniunt.

10 A casu, honestæ enim causæ ornantur secundis eventibus.

11 Ab oratione, quæ studiorum & consi-

consiliorum est index, ut si dicamus, *Optimè sensit & loquutus est de religione, quamobrem bonis viris nihil ab eo periculi est pertimescendum.* *Sect. 2.*

Loci rerum ostendunt, quod in rebus ipsis sit considerandum, suntque trium generum. *Loci rerum tres.*

1 Interni, quia argumenta subministrant, vel ad naturam rei de qua quæritur, vel ad ea quæ ipsam comitantur pertinentia. *Interni.*

Loci à substantia rei desumpti sunt. A Definitione, A Genere, A Differentia, A Materia, A Forma, A Toto, & Parte.

Loci substantiam concomitantes sunt quinque, à Generatione, à Corruptione, ab usu, à Proprio, à communiter accidentibus.

2 Externi qui continent argumenta, quæ à natura rei, de qua quæritur omnino separata sunt; suntque undecem. 1. A causa efficiente. 2 à Causa finali. 3 ab Oppositis. 4. à Disparatis, 5. a Comparatis. 6 à Circumstantiis, 7 à Signis. 8. ab Antecedentibus & Consequentibus. 9. A Necessario & Impossibili. 10. ab exemplis. 11. ab Auctoritate. *Externi.*

3 Medii qui continent argumenta, *Medii.*

Sect. 2. ta, quæ partim conveniunt cum re de qua quæstio est, partim differunt: suntque duo à Conjugatis, à Divisione. Loci igitur viginti quatuor sunt; undecim interni, & totidem externi, duo autem medii, inter quos Exemplum & Authoritas Inartificiales habentur, quia in sua arte vim arguendi non habent, sed extra ipsam in testantis auctoritate omnes eorum vires sitæ sunt; cæteri omnes artificiales, quia ex insita vi & propria quasi arte arguunt.

Observatio Denique ubique hoc observandum, quòd Locus Topicus nonnunquam sumitur pro notatione seu titulo axiomatis, sic alius est locus à Definitione, alius à Genere, alius à Toto: quandoque pro præcepto Maxima seu problemate dialectico, quod ex loco illo Topico colligitur, & in eodem fundatur: ut, *Cui convenit definitio, eidem convenit definitum. Posito proprio ponitur ejus subjectum*, sunt duo axiomata, quorum alterum petitur à Loco seu titulo definitionis, alterum à loco proprii.

Nos in hac tractatiuncula primò titulum proponemus, inde ostendemus quæ Maximæ, seu problemata, ex

ex eodem titulo sunt exhaurienda; à locis internis exordium sumentes, per medios transibimus, & tandem in externis terminabitur hæc tractatio. *Sect. 2.*

CAP. IX.

De locis internis ad rei essentiam spectantibus, scilicet à Definitione, Genere & specie Differentiâ, Materiâ, Formâ, Toto & Parte.

Loco à definitione utimur, quando indagare volumus definitionem alterius extremorum, hoc est, subjecti aut prædicati quæstionis, quæ inventa ponitur loco medii, ut cognoscatur, utrum extrema illa conjungi an separari debent; sic, *Petrum hominem esse probamus, quia est animal rationale.* 1. *A definitione.*

Hujus maxima est.

A definitione ad definitum & vicissim à definito ad definitionem argumentamur & affirmativè & negativè, [nam] cui tribuitur vel adimitur definitio, eidem etiam tribuitur & adimitur definitum, ut *homo est corpus animatum sensile*, ergò, *est animal*: *Simia non est, animal rationale*, ergò, *non est homo*.

Defini-

Sect. 2. Definitioni affinis est Descriptio, quando enim rei essentia nos latet, sufficit ipsam quandoque describere, & rudi Minerva accidentali aliqua delineatione depingere.

Maxima.

A Descriptione ad descriptum, & à descripto ad descriptionem tum affirmativè tum negativè concludi potest; ut, *Mansuetudo est habitus laudabilis, est igitur virtus. Nullus habitus laudabilis valescere facit possidentem:* Ergò *non virtus.*

Definitioni & Descriptioni addamus Notationem nominis, seu Etymologiam, quæ ut in omni verbo non reperitur (plurima enim sunt vocabula primitiva) ita eodem modo non semper deducitur, sed aliquando à causa, ut, *homo ab humo*, aliquando ab effectu, ut; *terra dicitur Vesta, quia stat*; aliquando à dissentaneis, ut, *lucus à non lucendo*: nonnunquam à comparatis, ut, *Pyropus quia flammas imitatur.*

Maxima.

A notatione affirmativè aut negativè concludimus; nam, cum quocunq; convenit notatio cum eodem convenit notatum, & cum quocunque non convenit, nec istud conveniet; ut *Studio*

dio sapientia non incumbit, ergò, *non est Philosophus*, *Incumbit*, ergò *est philosophus*. Sect. 2.

A Genere argumentamur & à Specie, quando probamus aliquod generi non competere, quia speciei non competit, aut speciei non convenire, quia Generi non convenit. 2. *A Genere.*

Maxima.

1 Quicquid removetur à Genere removetur à Specie, ut, *Nullum animal est incorporeum*, ergò, *nec homo est incorporeum*; quod autem de Specie negatur non necessariò de genere negatur, ut, *homo non latrat*, non sequitur ergò, *Nullum animal latrat*, quia Species est Genere angustior.

2 Quodcunque attribuitur generi non statim attribuitur speciei, nisi universale signum sit oppositum, ut, *Datur animal rationale*, ergò, *datur brutum rationale*, non rectè sequitur, quia, *omne animal non est rationale*. Quod si nota universalis addatur, statim sequetur argumentum, ut, *Omne animal est sensile*, ergò, *brutum sentit*; *Sensibilitas enim cuilibet animali convenit*.

3 Quod non alicui speciei convenit, illud generi non competit; ut *nec*

Sect. 2. *rata, nec salvia, nec aliqua alia species plantarum videt*, Ergò, *nulla Planta videt*.

4 Quod uni aut alteri speciei convenit, illud etiam generi competit, sed particulariter. *Temperantia versatur circa voluptates moderandas*, ergò, *aliqua virtus circa voluptates moderandas versatur*.

3. *A Differentia.*

LOcus à Differentia petendus est, quando probaremus speciem de re aliqua affirmari posse, aut negari, quia de eadem verificatur, aut negatur ejus differentia specifica.

Maxima.

Cui tribuitur differentia specifica, eidem attribuitur species, à quo verò separatur ab eodem separatur species, ut, *rationale est, igitur homo est*, *Non est homo, ergo, non est rationale*.

4. *A Materia.*

A Materia argumentum ducitur quando probamus aliquid fieri posse, quia præsto est materia ex qua conficiatur.

Maxima.

1 Posito & affirmato materiato, ponitur, & affirmatur materia.

Notandum autem est, quòd duplex est materia, vel permanens, quæ inte materi-

materiata seu effecta permanet, ut *lapides & ligna sunt materia domûs*, vel Transiens quæ non manet in re effectâ, sed mutatur, ita, *farina & aqua sunt materia panis*. In permanente causa valet argumentum ab esse materiati ad esse materiæ, ut, *annuli aurei sunt, ergò aurum est*; in transeunte verò valet ab esse materiati ad fuisse materiæ, ut *Panis est, ergò farina fuit*. *Sect.* 2.

2 Sublato materiato non tollitur materia, unde non sequitur, *Aurei non reperiuntur annuli, ergò nec aurum. Panis non est, ergò non est farina.*

Ratio à Forma ducitur, quando probatur Formatum actu non dari, quia ejus Forma non potest assignari. 5. *A Forma.*

Maxima.

1 Posita forma substantiali res ipsa ponitur & sublata tollitur. Ut, *Terra non vivit quia non habet animam vegetativam. Homo est, quia anima rationali est præditus.*

2 Posita forma accidentali ponitur res ipsa quæ denominatur, & sublata tollitur: ut, *hoc lignum habet formam mensæ*, ergò, *est mensa; non habet figuram navis*, ergò, *non est navis.*

Sect. 2. 3 Tantum unaquæque res potest quantum ejus forma permittit; *Ignis enim calefacit mediante calore, quo cessante desinit operatio.*

6. *A Toto & Parte.*

A Toto & parte dicuntur argumenta, quum probaremus aliquid parti inesse, quia toti subjecto idem inest, aut toti non inesse, quia nulli parti communicatur.

Maxima.

1 Positis omnibus partibus integralibus & essentialibus, totum integrale & essentiale sigillatim ponitur; unâ verò principali parte destructâ, totum concidit; ut, *si fundamenta sint jacta, paries sit structus, & tectum impositum, Domus extruitur. Quod si corpori humano semel præcisum sit caput, aut evolavit anima, non amplius est homo.*

2 Quod essentialiter toti subjecto inest, illud partibus inesse dicitur, quod autem nullis partibus insit, nec toti inerit simpliciter, ut, *Augmentatio essentialiter corpori vegetanti inest*, ergò, *cuilibet parti inest. Nec Judæi, nec Gentes justificantur per legem*, ergò, *Nullus homo justificatur operibus legis.*

Sect. 2.

CAP. X.

De locis substantiam concomitantibus, ductis à Generatione, à corruptione, ab usu, à proprio, à communiter accidentibus.

A Generatione rei locum petimus, quando probaremus rem aliquam bonam esse vel malam, quia ejus ortus bonus erat vel malus. 7. *A Generatione.*

Maxima.

1 Quorum ortus est bonus, ea etiam sunt bona, sin ortus per se sit malus, ea semper sunt mala; ut, *Institutio & ordinatio conjugii est bona, ergò ipsum quoque conjugium est bonum. Aliena bona vi detrahere est simpliciter malum, ergò opes eo modo acquisita sunt simpliciter mala.* Intelligenda autem est hæc maxima de ortu per se, non per accidens: ut, *Generatio hominis est per se bona, per accidens tamen fiat mala, si nimirum sit illegitima, vel hominem improbum, Ecclesiæ pestem aut reipub. labem producat.* *Cautio.*

2 Si genita sint bona ipsorum generatio est bona, sin mala, malus erat ortus, ut, *Eruditio est bona*, ergò, *literis invigilare, doctos præceptores audire, studiis*

Sect. 2. *studiis incumbere est bonum, quia his mediis acquiritur eruditio.*

8. *A Corruptione.* A Comparatione pari ratione argumentamur ac à Generatione, quando nimirum res bonas aut malas fuisse ab earum exitu probemus.

Maxima.

1 Quorum corruptio vel interitus malus est, ea sunt bona, quorum verò corruptio est bona ea sunt mala: ut, *Oblivio literarum est mala*, ergò, *literæ sunt bona. Carnis & veteris hominis crucifixio est bona*, ergò, *vetus homo est quid malum.*

2 Si corrumpenda sint mala, corruptio est bona; sin corrupta sint bona, corruptiones malæ sunt: ut, *Imago Dei in homine, fuit quid bonum*, ergò, *corruptio ejus mala est, peccata sunt mala*, ergò, *eorum abolitio est bona.*

9. *De Usu.* AB usu rerum, argumentum frequens est & utile, dum ex uniuscujusque rei usu, ipsius bonitatem aut malitiam inquirimus.

Maxima.

Quod bonum usum habet idipsum bonum est, & è contra, cujus verò malus est usus id ipsum est malum. *Cognitio*

nitio Philosophia bonum habet usum, Sect. 2.
ergò, *Philosophia bona est. Venenorum*
malus est usus, ergò, *Venena mala sunt.* Cautio.
Quando verò rerum usus ab utentium voluntate dependet, non semper verè est hæc maxima, *nam miserias & calamitates quidam ad bonum usum vertunt, philosophiam etiam alii ad errores suos incrustandos pessimè exercent.*

LOco à proprio utimur, quando 10.
probaremus rem, quæ in controversia est, non esse hanc aut illam substantiam, quia ejusdem proprietas assignato subjecto non rectè accommodetur. *A Proprio.*

Maxima.

Cui tribuitur vel adimitur accidens proprium, ei quoque subjectum tribui vel adimi necesse est: ut, *Christus est ab æterno*, ergò, *non est homo.*

A Communibus accidentibus argu- 11.
mentamur, probando subjectum illud de quo agitur ita se habere, ut dicimus, quoniam iisdem accidentibus imbuitur, quibus imbui solet. *A communiter accidentibus.*

Maxima.

Posito accidente inseparabili ponitur ejus subjectum, & reipsa sublato

Sect. 2. tollitur, separabili autem accidente negato, non tollitur subjectum; nec posito subjecto, ponitur illud accidens: ut, *Carbones isti sunt summè calidi*, ergò, *sunt igniti*; non autem sequitur, *purpuratus est*, ergò, *est rex*, nisi aliorum accidentium congeriem adjiciamus, ut, *quòd in solio sedeat, sceptrum teneat, satellites ipsum tueantur, subditi aperto capite ipsum circumstent.*

CAP. XI.

De locis mediis, Conjugatis, & Divisione.

12. *A Conjugatis.* LOco à Conjugatis & Casibus utimur, quando ostenderemus abstractum alicui subjecto non inesse, quia concretum non inest, ut, *nigredinem in nive non inesse, quia nix non denominetur nigra.*

Maxima.

Limitatio. 1. Posito uno conjugatorum ponitur alterum, & sublato tollitur; ut, *justè agit*; ergò, *est justus*, *ignavè pugnat*, ergò, *est ignavus*: sed limitatio hujus regulæ ex morali Philosophiâ est petenda; nisi enim quis scienter, volenter, aut constanter actiones eas edat

quæ

quæ ad habitum requiruntur, impropriè denominetur secundùm illum habitum agere; ut, *justè agit*, ergò *est justus*, rectè concludit, quia justè agere est scienter, volenter, & constanter secundùm justitiam agere: sed *justa agit*, ergò, *est justus*, non sequitur, quia quispiam unam aut aliam actionem temerè & inconsultò agat, idcirco ab ea actione non est denominandus justus. *Sect. 2.*

3 Si conjugatorum unum uni conveniat; alterum etiam conveniet alteri: ut, *si album sit coloratum, albedo est color.*

1 Sed hic summoperè cavendum, ut prædicatio sit per se, id est, ut prædicatum & subjectum sint ejusdem naturæ; nam si duo concreta per accidens de se invicem prædicentur: ut *album est dulce, & dulce est album*, eorum abstracta de se invicem similiter non prædicantur; non enim dicimus, *albedo est dulcedo, nec dulcedo est albedo*, quia prædicantur per accidens, nec naturam suam communicant, ut, *color albedini*, aut, *sapor dulcedini*. *Limitationes.*

2 Secundò observandum, ut vera assignentur denominativa secundùm rem & significationem. Non enim sequitur, *Somnolentus est vitiosus*, ergò, *somnus*

Sect. 2. *somnus est malus*, somnolentus enim non est somni, sed somnolentiæ denominativum, unde potiùs ratiocinandum est, *Somnus est bonus; igitur dormire est bonum*. Nihil enim refert utrum significatione tantùm, an voce & significatione simul denominatio fiat; quod enim præcipuè hic quæritur est significatio.

13. *A Divisione.* LOcus à divisione vim obtinet, Quando aliquid membris dividentibus competere ostenderemus; quia Divisio convenit, aut diviso non convenire, quoniam nullis membris dividentibus conveniat.

Maxima.

1. Quicquid affirmatur vel negatur de omnibus membris dividentibus, id quoque de diviso similiter affirmari aut negari oportet; & contrà, quicquid de diviso materialiter negatur, illud de membris dividentibus affirmari debet aut negari: ut, *si omnia gressilia, reptilia, volatilia, natatilia moveantur, animal ipsum moveri necesse est; & si animal ipsum non sit insensile, nec aquatilia, nec volatilia, nec reptilia sunt insensibilia.*

2 Condividentium uno aut altero sublato

sublato manet reliquum, positóque *Sect. 2.*
uno aut altero reliquum tollitur, ut *Animalium aliud sanum est, aliud ægrum, hoc animal sanum est*, ergò, *non est ægrum.*

Hujus canonis ratio est, quia membra dividentia non possunt coincidere.

CAP. XII.

De locis externis. A causa efficiente & finali ab oppositis, à disparatis, à comparatis Circumstantiis, à Signis, ab antecedentibus, & consequentibus, à necessario, & impossibili, ab Exemplis, ab authoritate. 14. *A causa efficiente.*

Locus ab efficiente principali & per se probat effectum actu existere.

Maxima.

Posita causa efficiente proximâ & sufficiente ponitur effectus; ut, *posito sole supra horizontem ponitur dies.*

Posita causa remota non ponitur necessario effectus, sublata verò tollitur.

Quicquid efficit tale est magis tale: ut, *ignis efficit aquam calidam*, ergò, *est magis calidus*, sed requiritur primò,

Sect. 2. Conditiones. ut, *affectio utrique subjecto inesset*, unde non sequitur *vinum facit hominem ebrium, ergò, est magis ebrium*: secundò, ut causa sit per se, tertiò ut sit susceptibilis graduum, unde non valet, *lutum à Sole calet, ergò, Sol magis calet.*

15. *A causa finali.* CAusa finalis ostendit & mediorum & destinatorum naturam, juxta finem ad quem præcipuè tendunt, & in quo acquiescunt.

Maxima.

1 Qualis est finis, talia sunt quæ tendunt ad finem, & propter finem suscipiuntur, ut, *si Princeps florentem omnibus rebus velit esse suam provinciam, necesse est ut sinceros & fideles Ecclesiæ præficiat ministros, leges sanciat bonas, præmia bonis, & improbis supplicia decernat.*

2 Posito fine ponuntur media ad finem; ut, *posita scientia ponitur demonstratio*, sed remoto fine cessant media: ut, *qui non cupit eruditionem consequi, non emet libros.*

16. *Ab Oppositis.* EX oppositis argumentamur, quum probaremus unum oppositorum subjecto non inesse, quia alterum inest, aut contrariam eorum rationem esse

esse, quia sunt contraria. Sect. 2.

Opposita sunt quadruplicia ut superius demonstravimus; Contraria, Privantia, Relativa, Contradictoria, & singula habent suos proprios Canones.

Maxima.

1 Posito uno relatorum ponitur alterum, & sublato tollitur; ut, *Pater est*, ergò, *habet filium*; *habet filium*, ergò, *est Pater*.

Sed hæc maxima tenet solummodò in relatis secundùm esse, non secundùm Dici. Nota.

2 Posito uno contrariorum removentur reliqua omnia, ut, *aqua est calida*, ergò *non est frigida*.

3 Remoto uno contrariorum immediatorum ponitur alterum in subjecto capaci, in mediatis verò posito uno tantùm negatur alterum; ut, *hic homo est liberalis*, ergò, *non est avarus*, *Non est sanus*, ergò, *est æger*.

4 Posito habitu in subjecto capaci tollitur privatio, & contrà, ut, *Socrates cæcus est*, ergò, *non videt*: *Videt*, ergò, *non est cæcus*.

5 Posito uno contradicentium tollitur alterum, ut, *homo est doctus*, ergò, *non potest esse non doctus*.

Locus

Sect. 2.

17. *A Disparatis.* LOcus à disparatis est petendus, cùm probaremus res non confundi, sed in sua natura dissimiles esse & differentes.

Maxima.

Posito uno disparatorum removentur reliqua, remoto verò uno non statim removentur reliqua: ut, *hac scientia est Logica*, ergò, *non est Metaphysica*; non autem sequitur, *Bucephalus non est Bos*, Ergò, *non est Equus*.

Nota. Canon verò iste obtinet suam veritatem, quãdo in abstracto loquimur, & non in concreto, unde non sequitur, *petrus est Grammaticus*, ergò, *non est Logicus*, *cùm uterque esse possit*.

18. *A Comparatis.* A Comparatis argumentum petimus cùm rerum similitudinem, aut dissimilitudinem, quam habent ad se invicem ostenderemus.

Comparata dicuntur vel ratione
- Quantitatis, ut, *par*, vel *impar*, quæ sub se majus & minus comprehẽdunt.
- Qualitatis, ut, *simile*, & *dissimile*, quibus proportio et disproportio referantur.

Paria. Paria sunt, in quibus quantitas quâ comparantur, neque major, neque minor est; sed quanta est in uno, tanta est in alio, ut, *si stultus cùm luna sit* con-

conferendus in inconstantia, si ea tanta est, in stulto, quanta est in luna, ratione mensuræ illius inconstantiæ stultus & luna sunt paria. *Sect. 2.*

Maxima.

Si duo sunt æquè paria & unum erit tale, alterum erit tale, si unum non erit tale, alterum non erit tale, ut, *si ratio & experientia sint Medico æquè necessaria, experientia verò maximè est necessaria, etiam erit ratio.*

Imparia sunt, quorum quantitas non est una. *Imparia.*

Maximæ.

Si quod minus videtur inesse inest, quod magis videtur inesse magis inest, sin quod magis videtur inesse non inest, nec id quod minùs videtur inesse inerit, ut, *si ingratitudo erga præceptores pœnam mereatur, majori supplicio vindicandus est contumax eorum contemptus.* Item, *Quod Demosthenes non persuasit, multò minus persuadebit Grillus.*

Similia sunt quæ conveniunt Qualitate. Dissimilia quæ differunt. *Similia & dissimilia.*

Maxima.

1 Quod in uno similium valet aut non valet, illud cæteris convenire, aut non convenire dicatur, ut, *Johannes est mortalis,*

Sect. 2. *mortalis*, ergò, *Petrus est mortalis*, *in utroque enim est eadem verisimilitudo.*

2 Dissimilibus dissimilia conveniunt, ut, *anima rationalis & anima bruti dissimiliter informant*, ergò, *hæc mortalis est illa immortalis.*

Proportio & disproportio. Sub his contineri videntur loci à proportione & disproportione, qui tamen à prioribus differunt, quod illic una res uni cuilibet alii comparatur, hic verò non est rerum similitudo, sed quædam habitudinis comparatio.

Maxima.

1 De proportionalibus est idem judicium, ut, *Quomodo se habet lumen oculi in corpore, sic rationis lumen in anima, oculus verò corpus dirigit*, ergò, *ratio dirigit animam.*

2 De iis inter quæ non est eadem proportio, non idem erit judicium. *Anima in homine non est ut nauta in navi, nauta verò non vivificat navem*, ergò, *anima hominem informat.*

19. *A circumstantiis.* A Circumstantiis ducitur argumentum quando à loco, aut tempore rem ita esse, aut non fuisse colligimus.

Maxima.

1 Posito corpore aut alia quacunque re necesse est ei tempus attribui,

&

& remoto tempore universaliter res ipsa removetur, ut, *Pythagoras nondum natus fuit Numa tempore*, ergò, *Numam non docuit.* *Sect. 2.*

2 Posito corpore aut aliquâ aliâ re finitâ necesse est locum poni, neque absentis membra aliquid agunt in eo loco unde absunt: ut, *Cicero non fuit Romæ, cùm interficeretur Julius*, ergò, *Julium non interfecit.*

A Signis argumentamur quando probamus aliquid esse, quod huic aut illi signo est conjunctum. Signa verò sunt vel necessaria, ut, *lux astri ortus, lac conceptionis*, vel non necessaria, sed quæ sæpè eveniunt, ut, *Cometa est signum pestis.* 20. *A Signis.*

Maxima.

A signis necessariis valet consequentia perpetuò. & quandoque à non necessariis, præsertim si multa signa simul concurrant. 21.

AB antecedentibus & consequentibus concludimus, quando probamus essentiam posterioris per prioris essentiam. *Ab antecedentibus & consequentibus.*

Maxima.

Posito antecedente ponitur consequens, & sublato tollitur: ut, *Sol est ortus*, ergò, *terra est illuminata*: *Mulier non*

Sect. 2. *non fuit gravida*, ergò, *non peperit*.

Quando valet. Valet hæc Maxima, si antecedens sit causa proxima, reciproca, perfecta, totalis & immediata, seu cum effectu conjuncta: item si antecedens sit subjectum universale, primum, aut signum necessarium.

22. *A necessario & impossibili.* A Necessario & impossibili argumentamur, quando rem nullo modo se aliter habere ostendimus.

Maxima.

Cognitâ necessitate, aut impossibilitate in artibus & consiliis, sublatâ dubitatione mens assentitur & obtemperat necessariis, rejicit verò impossibilia: ut, *Flumen non potest ponte aut vado transiri, necesse est igitur illud navigio tranare.*

23. *Ab exemplis.* AB exemplis aliquid confirmamus, quando ex aliorum factis hoc licitum aut illicitum esse declaramus.

Maxima.

Valet consequentia ab exemplis, cùm ratio similis appareat, non autem quando est dissimilis: unde non sequitur, *Moses rectè fecit spoliando Ægyptios, quorum hospitio longè usi fuerunt Israelitæ*, ergò, *& nobis fas est spoliare hospites.*

Dispu-

Disputatur ex testimonio, quando conclusioni fidem facere conamur ab auctoritate alicujus ponderis. *Sect. 2. 24. Ab Auctoritate.*

Testimonia verò sunt vel { Divina. Humana.

Maxima.

Testimonia divina valent tum affirmativè tum negativè: unde sequitur *credo & baptizatus sum*, ergò, *æternâ vitâ fruar. Sacræ literæ nihil tradunt de invocatione Sanctorum*, ergò, *Sancti non sunt invocandi.*

Testimonia humana affirmativè valent, si doctis, & artificibus procedunt, non autem negativè, ut *Cicero dixit, Sapientiâ est nihil melius*, ergò, *fides est ipsi danda*: non autem valet, *Aristoteles nihil docuit de vita æterna*, ergò, *post hanc mortalem non datur vita aliqua immortalis.*

CAP. XIII.

De Syllogismi Sophistici seu Fallacis Divisione.

Finitâ tractatione de Syllogismo tam necessariò quàm probabili; ad sophisticum seu fallacem procedendum est.

Fallax

Sect. 2. Fallax verò seu captiosa argumentatio est, quæ speciem & apparentiam veræ rationis habet, cùm tamen non sit vera.

Et quia contingit nos tribus modis decipi posse, vel cùm argumentatio falsò concludatur ratione formæ, vel quando videtur necessariò ratione materiæ concludere & non concludit, vel quando probabilis apparet cũ sit falsa. Secundùm triplicem hunc errorem, captiosum syllogismum triplicem esse volumus { Paralogismũ. Pseudographum. Sophisticum.

Paralogismus est, qui falsò concludit ratione formæ, ut ex merè negantibus, aut particularibus, aut affirmativè in secunda figura.

Pseudographus est, qui ex propriis alicujus disciplinæ principiis non autem veris ratiocinatur, ut si quis ita argumentetur. *Omnes lineæ ductæ ab eodem puncto ad idem, sunt æquales, linea recta & linea curva tendunt ab eodem puncto in idem*, ergò, *sunt æquales*; hic Syllogismus est Pseudographus, quoniam malè utitur principio geometrico, verum enim est illud principium de lineis ductis per idem spatium, sed non per diversum.

Sophi-

Sophisticus syllogismus est, qui fit ex communibus propositionibus specie probabilitatis animos ferientibus, quando in sua natura non sunt veræ; ut *Nulla opposita sunt simul vera,* *Subcontraria sunt opposita*, ergo, *Non sunt simul vera*. Major enim videtur vera & probabilis, eò quòd multa opposita utpotè contraria, & contradictoria non possunt esse simul vera; absolutè tamen vera non est, quia aliter se res habet in subalternis. *Sect.* 2.

Sed quia tyronibus, in cujus usum hanc tractatiunculam conscripsimus, acuta nimis hæc videatur fallaciarum distinctio, ut eorum captui nosmetipsos applicemus, fallacias omnes ex vulgari opinione in duas partes distribuemus, quarum aliæ sunt in Dictione, aliæ extra dictionem, de utrisque pauca adjiciemus.

CAP. XIV.

De fallaciis in Dictione.

Fallaciæ in dictione sunt, ubi ambiguitas magis in verbis quàm in rebus hæret.

Earum sunt sex, Æquivocatio, Amphibolia,

Sect. 2. phibolia, Compositio, Divisio, Prosodia, Figura dictionis.

Fallacia æquivocationis. Æquivocatio est, quando vocabulum ambiguum diversas significationes habens, aliter in una, aliter in alia syllogismi parte accipitur.

Solutio. Solvitur per distinctionem vocabuli æquivoci in suas diversas significationes; ut, si aliquis ita argumentaretur;

Qui credunt salvantur,
Diaboli credunt & contremiscunt,
Ergò, *salvantur.*

Neganda esset consequentia, quia in majori propositione verbum illud [*credit*] implicat *fidem salvificam*, in minore includit *fidem historicam*, & proinde quatuor sunt termini in hoc syllogismo.

Fallacia Amphibolia. Fallacia Amphiboliæ est, quando ex orationis non vocis multiplici sensu oritur deceptio.

Hæc bifariam accidit: primò quando oratio plures sensus admittit proprios: ut,

Quicquid est Aristotelis possidetur ab Aristotele.
Hic liber est Aristotelis, ergò.
possidetur ab Aristotele.

Est enim ambiguum & anceps, utrum qui sic loquitur, significat librum hunc

hunc esse Aristotelici ingenii fœtum, an ab eo possideri. Secundò, cùm oratio alium habeat sensum proprium, alium Metaphoricum & improprium; ut, *Sect. 2.*

Quisquis arat littus, littus proscindit aratro,
Ast operam perdens, littus perhibetur arare.
Ergò, *operam perdens, littus proscindit aratro.*

Littus enim arare, principaliter significat, *terram quæ juxta mare est arare*, ut apta fiat suscipiendo semini; Secundariò autem & minùs principaliter significat, *operam perdere, vel frustra laborare*, propter quandam similitudinem, eò quòd frustrà fiat labor ille, qui impenditur arando littori.

Solutio. Solvenda sunt hujusmodi argumenta monstrando diversam totius orationis significationem, & exponendo propriam loquendi formulam.

Fallacia compositionis. Fallacia compositionis est, quando conjunguntur ea quæ non sunt conjungenda, vel ut alii planiùs definiunt, est quando ex propositione vera in sensu diviso, & falsa in sensu composito, infertur conclusio falsa, quæ ex eo antecedente non rectè colligitur, nisi

sumpta

Sect. 2. ſumpta in ſenſu diviſo. v.g.

Humilis poteſt eſſe ſuperbus,
Petrus eſt humilis, ergò, *Petrus eſt humilis & ſuperbus.*
Adam fuit juſtus & peccator, ergò, *fuit juſtus peccator.*

Solutio. Hæc dubitatio ſolvitur oſtendendo perverſam compoſitionem.

Fallacia diviſionis. Fallacia diviſionis eſt, quando ea quæ disjungenda non ſunt in concluſione ſeparantur: vel, quando ex propoſitione verâ in ſenſu compoſito, & falſâ in ſenſu diviſo, infertur concluſio falſa, quæ ex eo antecedente non rectè colligitur: ut,

Impoſsibile eſt ſedentem ſtare;
Petrus ſedet, ergò, *impoſsibile eſt, ut ſtet.*

Item.

Duo & tria ſunt paria & imparia,
Quinque ſunt duo & tria, ergò, *ſunt paria & imparia.*

Solutio. Monſtratur hæc fallacia quando ea quæ dividenda ſunt dividuntur, & ſenſus compoſitus à diviſo diſtinguitur.

Fallacia Proſodiæ tribus modis oritur. Fallacia Proſodiæ ſeu accentus eſt, quando ex vocabulis ſcripturam aut pronuntiationem ſimilem habentibus oritur deceptio.

Tribus

1 Tribus modis hæc fallacia oritur, vel ratione Quantitatis, ut Quando eadem vox variis scripta aut pronunciata accentibus, varium efficit sensum: ut, *Sect. 2.*

Omnia mala sunt detestanda,
Poma sunt mala, ergò, *Poma sunt detestanda.*

2 Vel ratione aspirationis, quando in uno loco vocabulum cum tenui Spiritu proferatur, in altero cum aspirato: ut,

Omnis ara est in templo,
Porcorum stabulum est hara, ergò, *Porcorum stabulum est in templo.*

3 Vel ratione distinctionis, seu distractionis, cùm simplex verbum in duo aut plura dividatur: ut,

Omnis incuria est reprehendenda,
Senatus est in curia, ergò, *est reprehendendus.*

Differt à fallacia æquivocationis, quia æquivoca sunt vocabula omninò una, hæc verò diversum tonum habent. *Quomodo differt ab æquivocatione.*

Solvitur hæc fallacia, quando verus accentus pro falso, vera scriptura pro notha ponitur.

Fallacia figuræ dictionis est, quando-

Sect. 2. Fallacia figuræ dictionis.

do ex similitudine terminationis aut generis ejusdem vocis falsa colligitur eadem significandi ratio; ut si dicam, *penna est primæ declinationis*, ergo & *pœna*. *Habeo est secundæ conjugationis*, ergò & *abeo*, quia eundem finalem terminum habent.

Huc etiam referuntur errores, qui oriuntur aut ex variatione casuum: ut,

Telum est neutrius generis;
Sagitta est telum, ergò, *Sagitta est neutrius generis.*

Aut ex variatione prædicamenti: ut,

Quicquid emisti comedisti;
Crudum emisti, ergo, *crudum comedisti.*

Hic enim de una categoria in aliam fit transitus, nam prima propositio facit mentionem substantiæ; ut illam substantiam ederet, quam emerat, secunda Qualitatis; ut scilicet ederet, eodem modo quo emerat.

Solutio.

Solvenda est hæc fallacia cum distinctione rerum & prædicamentorum, cum reductione casuum obliquorum ad rectos.

CAP. XV.

De fallaciis extra dictionem.

FAllaciæ extra dictionem sunt, quæ non in nudis vocibus, sed in rebus ipsis extra voces latent; & sunt septem. Fallacia accidentis, à dicto secundùm quid ad dictum simpliciter, Secundùm non causam ut causam, Fallacia consequentis, Petitio principii, Ignoratio elenchi, à pluribus interrogationibus.

Fallacia accidentis duobus modis committitur, primò quando illud quod substantiæ soli convenit, attribuitur accidenti, aut contrà: ut,

Omnis homo est substantia,
Hoc album est homo, ergò, *hoc album est substantia.*

Secundò quando procedimus à negatione alicujus singularis, quod uni tantùm convenire potest ad negationem alterius, quod commune est pluribus: ut,

Quod ego sum tu non es,
Ego autem sum homo, ergò, *tu non es homo.*

Solvitur hic decipiendi modus per distinctionem, ubi demonstratur alia per se, alia per accidens, alia generali- *Solutio.*

Sect. 2. ter, alia specialiter rebus convenire.

Fallacia à dicto secundùm quid ad dictum simpliciter. Fallacia à dicto secundùm quid ad dictum simpliciter committitur, cùm ex propositione vera tantùm aliquo respectu, parte, aut tempore, aliquid tanquam simpliciter dictum infertur, ut, *Cadaver est homo mortuus*, ergò *est homo. Merces ejiciendæ sunt in mare, tempestate urgente,* ergò, *merces in mare sunt ejiciendæ.* Huc etiam refertur, illud Sophisma quod tam multos vexat. *Qui dicit Socratem esse animal verum dicit, qui dicit Socratem esse asinum dicit Socratem esse animal,* ergò, *qui dicit Socratem esse asinum verè dicit.* Hujus Syllogismi major est limitanda, nam qui dicit Socratem esse animal non quodvis in specie, sed vel in genere, vel certâ differentiâ, ut rationali limitatum, dicit verum, & sic minor erit falsa.

Solutio. Solvitur hæc fallacia, ostendendo diversam propositionum acceptionem quomodo altera absolutè & simpliciter est intelligenda, altera limitatè & respectu loci, temporis, aut alterius certæ considerationis.

Fallacia ex ignoratione Elenchi. Fallacia ex ignoratione elenchi seu contradictionis est, quâ quis ex eo fallitur, quod malè redarguat, si

quo

quòd conclusionem syllogismi contra se pugnantis, suæ quæstioni contradicere falsò existimet. *Sect. 2.*

Elenchus enim sive redargutio *ab Aristotele* definitur Syllogismus cum contradictione conclusionis, id est, colligens contradictoriam alicujus enunciationis certæ; ut si teneremus, *idem non posse dici æquale & inæquale*, & aliquis hoc redargueret, exemplo à lignis ducto v. g. *Elenchus quid.*

Duo hæc ligna sunt æqualia secundum longitudinem, & inæqualia secundùm crassitudinem, ergò eadem possunt esse æqualia & inæqualia: committitur fallacia ignorationis elenchi, quia putamus hanc argumentationem nostræ sententiæ contradicere; duo *enim ligna diversâ ratione æqualia possunt esse, & inæqualia*, sed non *respectu ejusdem dimensionis*: non enim rectè instituitur contradictio, nisi sit ad idem secundùm idem, & eodem tempore, ut superiùs demonstravimus.

Solvitur hæc fallacia distinguendo inter unam & alteram rei considerationem, quòd vel tempus non est idem, vel respectus est diversus, vel quòd de eadem parte, utraq; conditionis membra non intelliguntur. *Solutio.*

Sect. 2.

Fallacia non causa ut causa. Fallacia non causæ ut causæ oritur ex causarum inscitia, quando scilicet causæ aut falsæ, aut per accidens pro veris ponuntur: aut cùm causæ non sufficientes enumerentur, vel etiam remotæ, ambientes, partiales, aut minùs principales, & quæ stolidæ vocantur; item cum à voluntaria causa ad necessitatem effectûs; denique cùm à fine improprio, seu abusu, ad causæ pravitatem argumentamur, & cùm vitia personæ imputantur rei: ut, *Mala sunt divitia, quoniam iis abutuntur mali. Vinum malum est, quoniam ebrios facit, aqua mala est, quoniam eâ suffocantur multi.*

Solutio. Solvitur negando falsam causam, & adducendo veram.

Fallacia consequentis. Fallacia consequentis est, quando putatur consequens inferri ex antecedente cùm non infertur; ut, *Flavum est*, ergò, *mel; quia mel est flavum.*

Duobus modis infertur mala consequentia, vel generaliter, quando negliguntur syllogismorum præcepta; vel specialiter cùm argumentatio procedat à genere ad speciem affirmativè, ut, *Civitas est, igitur Athenæ*, à specie ad genus negativè; ut, *Socrates non est brutum*, ergò *non est animal.* A causa ad-

adjuvante ad effectum, ut, *Machinas bellicas fecit*, ergò, *ad bellum est paratus*: ab effectu ad causam adjuvantem, ut, *doctus est*, ergò, *Athenis fuit*. A partibus ad totum partitione plena non facta, ut *Alexander Persas & Indos vicit, totum igitur terrarum orbem subegit*. *Sect. 2.*

Solvitur vel ostendendo, quòd directè Syllogismus non rectè secundùm formam concludit, vel demonstrando quòd consequentia debilis est ratione materiæ secundùm quam concludit. *Solutio.*

Fallacia à petitione principii committitur, quando id ipsum quod est in quæstione, ad sui ipsius probationem assumitur, verbis forsan eisdem paulùm immutatis, vel quando ad quæstionem probandam præmissæ adducuntur tam incertæ, vel etiam ignotiores, quàm res ipsa controversa, ut *Anima est immortalis, quoniam est mortis expers*. *Omnis homo est risibilis, quia aliquis homo est risibilis*. *Fallacia à petitione principii.*

Solvitur ostensa propositionum identitate & negatione. *Solutio.*

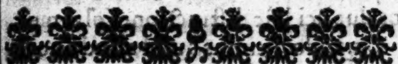
Fallacia plurium interrogationum est, quotiescunque duæ aut plures interrogationes, ita indigestæ & confusæ proponuntur, ut speciem unius *Fallacia plurium interrogationum.*

Sect. 2. tantum præ se ferant. Hæc duobus modis committitur, primò cùm plura sunt prædicata, ut, *Sitne homo animal rationis particeps, immortale, & disciplinæ capax?* secundò, quando plura proferuntur subjecta, ut, *Nonne Virgilius, Propertius, Ovidius* fuerunt Poëtæ turpissimi?

Solutio. In solutione hujus fallaciæ distinctè ad quamlibet quæstionis partem respondendum est; sic enim ut alios non fallas impediat tua integritas, ita ut ab aliis fallaris non permittet tua solertia.

Discursu illativo plenè & perfectè his duabus sectionibus absoluto, ad ordinativum procedam, quem hâc postremâ Sectione breviter expediam.

SECT.

SECTIO TERTIA LIBRI TERTII

Uno capite absolvenda.

De Ordine.

Sicut discursus illativus aliud ex alio probare docet, ita ordinativus ostendit, quomodo definitiones, divisiones, & reliquæ partes cujuslibet artis aut scientiæ rectè inter se connectantur, ut aliæ præcedant, aliæ consequantur. *Descursus ordinativus.*

Hic vulgò ordo aut Methodus vocatur: ambo enim vocabula nos promiscuè usurpamus, quatenus per illa res disponuntur, ut faciliùs eas cognoscamus.

Quoniam verò contingit ut aliud alio duobus modis notius & ignotius dicatur, vel naturâ, vel nobis; hinc dubitatio non levis oritur, utrum iste ordo magis à natura, quàm à nobis, no-

Sect. 3.

tis procederet: Hanc controversiam nos duplici hâc distinctione solvemus.

Notius aliud alio duobus modis dicitur.

Quando dicimus quod aliud ab alio in rerum natura est notius, illa rerum natura duobus modis potest intelligi, vel ut est rerum ipsarum natura extra omnem nostram cogitationem positarum, vel ut res ipsæ ad nos cognoscentes referuntur; sic *Principia in philosophia naturali dicuntur compositis notiora secundum naturam, & quia nobis non cogitantibus ex iis composita constituuntur, & quod nos ducunt in cognitionem naturæ compositorum.*

Notius nobis duplex.

Secundò, Notius nobis etiam (ut prius notavimus) bifariam intelligatur, vel ut servamus naturæ ordinem, vel ut ordine naturæ contrario utimur; ita, *in cognitione nostra confusa effectum primò cognoscimus, & per effectum ducimur in cognitionem causæ:* sed hæc cognitio adhuc est confusa, dum contra naturæ ordinem procedimus; in cognitione verò distinctâ secundum naturam progreditur intellectus, primò apprehendendo causam, ut per causam tandem in distinctam effectus cognitionem perveniamus; ita *generatio materia prima, & prima materia generatione alia atque alia*

respectu

respectu nobis notior. *Generatio est* Sect. 3.
materia prima notior confusâ nostrâ cognitione, dum causam per effectum intelligimus, & materia prima cognitione distincta est generatione notior, quia est ejus causa, quâ cognitâ effectum cognoscimus.

His distinctionibus pro fundamentis jactis, hæc extruenda sunt corollaria.

1 Tota ordinis ratio à meliore & faciliore materiæ cognitione dependet. Ratio est, quia ordo instrumentum est ad cognitionem, non ad rerum generationem conferens; Ideoque in ordine commoditas & facilitas cognitionis maximè est quærenda; quod fit si progrediamur ab iis, quæ nobis sunt notiora, ad ea quæ nobis sunt ignotiora.

2 Ordinandi ratio non procedere à notioribus quoad naturam, nisi quatenus ea sunt nobis notiora; ita enim sequeretur nullum alium esse ordinem præter analyticum. Et licèt Aristoteles nonnunquam ab universalibus ad particularia, & proinde à natura ad nobis nota procedere quibusdam videatur, ut, *in principio Physicorum, à principiis ad composita; non tamen*

Sect. 3. *tamen ita intelligendus est Aristoteles, quasi naturâ notiora primo ordine sunt collocanda, sed potius quia ea quæ sunt notiora naturâ, in sua nuda existentia, nobis etiam ordinem naturæ sequentibus in cognitione distincta prius se offerunt cognoscenda.* Ita enim Aristoteles *in primo Physicorum* exordium sumpsit à principiis, non quia naturâ priora sunt effectis, sed quoniam aliorum cognitionem assequi non possumus nisi ex principiorum cognitione, itaque ex nostra cognitione rationem illius ordinis accepit, & non ex rerum natura.

Ordo (cum sit cognitionis instrumentum) ex fine diversarum disciplinarum est dividendus; quum enim inter disciplinas aut earum cognitionem propter seipsas quærimus, & eam adepti quiescimus, quod evenit in scientiis contemplativis; aut ipsam cognitionem propter se non quærimus, sed ut acquisitam ad operationem dirigamus, quod in practicis artibus contingit; pro diversitate harum cognitionum ordo in duas partes diversas dividitur.

Ordo in duas partes dividitur.

Omne enim ordo qualiscunque ille sit, vel est

Συνθε-

1 Συνθετικὸς, seu compositivus. *Sect. 3.*
2 Αναλυτικὸς, seu resolutivus.

Ordo Syntheticus, seu compositivus est, qui à principiis progreditur ad ea, quæ constant ex principiis, ut fiat perfecta rerum cognitio. Iste in scientiis solis solus cernitur: cùm enim resolutivus semper à fine auspicatur, qui in disciplinis contemplativis nihil est nisi ipsa rerum scientia, quæ à rebus sciendis reipsa non differt, certè in iisdem nullum habeat locum, unde relinquitur quod solus ordo syntheticus ad quaslibet scientias tradendas est necessarius. *Ita physica scientia quoniam ad contemplationem solùm inservit, secundùm ordinem syntheticum, primò de communibus rerum naturalium principiis materiâ, formâ, & privatione, unà cum communibus rerum naturalium affectionibus agit. Ab his ad magis composita, nimirùm ad corpora simplicia progreditur, ab his ad mixta, perfecta, imperfecta, animata, inanimata, donec omnium rerum cognitionem habeat in qua acquiescit.* *Ordo Syntheticus.* *Ubi observandus.*

Ordo analyticus est, qui in proposito ultimo fine, sive agendo, sive à nobis efficiendo progreditur, ad prima principia investiganda, quibus finis perficiatur. *Ordo Analyticus.*

Hic

Sect. 3. Hic in artibus practicis solùm cernitur: licèt enim artes operantes ordine compositivo utentes à principiis initium sumunt, & ad compositum procedunt, ut, *in arte ædificatoria, à lapidibus & lignis comparandis, ad domum extruendam progredimur; in artibus verò docentibus, ordine planè contrario utimur.* [*cum enim in ipsis finis semper proponitur certus, de quo fiat nulla consultatio, ut finis exercitus est victoria*; sequitur quòd tota consultatio esset de mediis ad finem ducentibus, & proindè à fine qui nobis notus est ad ignota media progredi non possumus, nisi ordine resolutivo. Hujus ordinis evidentem instantiam nobis præbet, *Ars Ethica seu moralis, quæ à felicitate, ut à fine, ad virtutes, quæ sunt media ad felicitatem ducentia ἀναλυτικῶς progreditur.*

In utroque tam resolutivo quàm compositivo ordine summopere videndum, primò ne qua pars desit, secundò, ne qua supersit, tertiò ne qua inutiliter repetatur, ultimò ut omnes partes aptis transitionibus sint connectendæ.

LECTO-

LECTORIBUS DOCTIS & INDOCTIS.

INdocti non damnent quod ipsi nesciunt; docti non invideant, quod ipsi novum putant; ab utrisque peto, si alicubi erratum sit, illud castigent non culpent, si quid ab illis merui, ut Deo, non mihi gratias rependerent.

Valete.

FINIS.
